

TÜRKİYE GÖÇ ve İNSAN HAREKETLİLİKLERİ YILLIK RAPORU

- 2021 -

Dr. Ali Zafer SAĞIROĞLU
Ramazan ÜNSAL
Furkan ÖZENCİ

AYBÜ - GPM
GÖÇ POLİTİKALARI
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

TÜRKİYE GÖÇ VE İNSAN HAREKETLİLİKLERİ YILLIK RAPORU-2021

Dr. Ali Zafer SAĞIROĞLU
Ramazan ÜNSAL
Furkan ÖZENCİ

AYBÜ-GPM Rapor Serisi - 13

ISBN : 978-605-4929-20-7

E-ISBN : 978-605-4929-19-1

Basım : I. Baskı: Eylül 2022

© Bütün yayın hakları saklıdır.

Raporun içeriği kurumların görüşlerini yansıtmaz.

Bu yayının içeriğinden sadece yazarlar sorumludur.

Atıf için:

Sağiroğlu, A. Z., Ünsal, R. ve Özenci, F. (2022). *Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu-2021*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (AYBÜ-GPM).

Çevrimiçi erişim:

www.aybu.edu.tr/gpm/tr/sayfa/4258/Raporlar

Görüş ve önerileriniz için: gpm@ybu.edu.tr

Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (AYBÜ-GPM)

Güvenevler Mah. Cinnah Caddesi No:16 Çankaya/ANKARA

0312 906 10 95

gpm@ybu.edu.tr

Ankara Üniversitesi Basımevi

İncitaşı Sk. No: 10

06510 Beşevler ANKARA

Tel: 0(312) 213 6655

TÜRKİYE
GÖÇ ve İNSAN HAREKETLİLİKLERİ
YILLIK RAPORU
- 2021 -

SUNUŞ

Doğru bilginin boşluğu ancak ön yargı ve çarpıtılmış haberler ile doldurulur. Göç ve insan hareketliliklerine dair konular Türkiye tarihinde hiç olmadığı kadar tartışmaların odağına oturmuşken bu konudaki bilgi kirliliği de bir o kadar yaygın görünmektedir. Bir taraftan ülkedeki sığınmacı ve zorunlu göçmenlere dair tartışmalar diğer taraftan düzensiz hareketlilikler ile ilgili bilgiler kamuoyuna spekülatif haber kanallarından ulaştırılırken ortaya çıkan boşluklar basit biçimde siyasetin malzemesine dönüşmektedir. Oysaki Türkiye'nin ihtiyacı olan artan göç ve insan hareketliliklerini serinkanlı ve bilimsel veriler ışığında analiz ederek tartışmak ve buradan hareketle sağlıklı politikalar üretmektir.

Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı göç ve insan hareketlilikleri ile ilgili konular ne ilk ne de son olacaktır. Ayrıca hem Türkiye'nin geçmiş tarihinde hem de dünyanın diğer bölgelerinde yaşanmış benzer durumların olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Ancak günümüzün bilgi çağı aynı zamanda bilginin kolayca manipüle edildiği ve çarpıtıldığı bir döneme de işaret etmektedir. Bu açıdan doğru ve güvenilir kaynaklara dayalı olarak üretilmiş bilginin yerini hiçbir şey tutamaz. Bu rapor Türkiye'nin göç ve insan hareketliliklerine dair ihtiyaç duyulan bilgi boşluğunu doldurmak amacıyla hazırlanmıştır.

Raporun ortaya çıkmasında birçok kişinin emeği bulunmaktadır. Öncelikle Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (AYBÜ-GPM) bünyesinde oluşturulan çalışma grubunda yer alan Dr. Ali Zafer Sağıroğlu, Ramazan Ünsal ve Furkan Özenci raporun içindeki bilgi ve veri kaynaklarını uzun bir süreçte izleyerek büyük emekle bir araya getirmişlerdir. Sonrasında elde edilen verilerin karşılaştırılması, sınıflandırılması ve gruplandırılması da aylar süren uzun bir süreçte gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın her aşamasında gösterdikleri teşvik ve destekleri için IOM-DTM ekibine gönülden teşekkürü bir borç biliriz..

Dr. Ali Zafer SAĞIROĞLU

YÖNETİCİ ÖZETİ

2021 Yılında Öne Çıkanlar ve Eğilimler

1. Göç İdaresi Başkanlığı kuruldu. 11 Nisan 2014 tarihinde faaliyetlerine başlayan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 11 Ekim 2021 tarihinde Göç İdaresi Başkanlığı'na dönüştürülmüştür. Göç yönetimi ve politikalarına dair tartışmalarda sık sık dile getirilen göç yönetim kapasitesinin geliştirilmesi hususunda Göç İdaresi Başkanlığı kurularak Türkiye'deki insan hareketliliklerinin daha etkin ve verimli bir biçimde yönetilmesine yönelik önemli bir adım atılmıştır.

Göç İdaresi Başkanlığı kuruldu.

COVID-19 salgının etkisi devam etti.

2. 2021 yılının göç ve insan hareketlilikleri gündeminde dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Türkiye'de de COVID-19 salgınının etkisi hissedilmeye devam etti.

2020 yılının mart ayından itibaren Türkiye'de etkisini göstermeye başlayan salgın 2021 yılının nisan ayına kadar devam eden kısıtlamalar ile insan hareketlilikleri üzerinde de etkili olmuştur. Ülkeye giriş-çıkış rakamlarından düzensiz göç hareketliliklerine kadar birçok alanda COVID-19 salgınının etkilerini istatistikler üzerinde izlemek mümkündür. 2020 yılındaki COVID-19 pandemisinin etkisi ise geri çekilen hareketliliklerin tekrar yükseliş eğilimine döndüğü görülmektedir.

Bir önceki yıla göre Türkiye'ye giriş yapan yabancı uyrukluların sayısı yaklaşık iki kat artmıştır

3. Bir önceki yıla göre Türkiye'ye giriş yapan yabancı uyrukluların sayısı yaklaşık iki kat artmıştır. Pandemi ile düşen giriş sayıları virüsün etkisinin kırılmasından sonra dramatik biçimde tekrar artış göstermiştir. 2020 yılı sonunda 12.678.664 olan giriş sayıları 2021 yılı sonunda 24.630.685'e ulaşmıştır. Ancak pandemi öncesi 2019 yılı sonundaki giriş sayısı olan 44.527.385 sayısının gerisinde kalmıştır.

Göç gündeminin siyasallaşması hızlanmış ve siyasette daha görünür hale gelmiştir

4. Göç gündeminin siyasallaşması hızlanmış ve siyasette daha görünür hale gelmiştir. Türkiye'de artan yabancı uyruklu sayısı ve sığınmacılar siyasal alanda daha fazla tartışmalı hale gelmiştir. Düzensiz göç ile mücadele ve göçmenlerin ülkelerine dönüşleri ile ilgili gündem

başta olmak üzere özellikle muhalefet partileri arasında ortaya çıkan oluşumlar ve bunların etkisi ile diğer partilerin de gündemlerinde üst sıralara taşınmıştır.

Suriyelilerin geri dönüşüne dair tartışmalar gündemin üst sıralarına oturmuştur

5. Suriyelilerin geri dönüşüne dair tartışmalar gündemin üst sıralarına oturmuştur. Türk siyasi arenasında ilk defa ağırlıklı olarak mülteci ve göçmen karşıtı söylemleri ile öne çıkan bir siyasi oluşumun ortaya çıkması gerek muhalefet gerekse iktidar partilerinin Suriyelilerin geri dönüşleri ile ilgili plan ve projelerinin tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu

çerçevede konu önceki yıllara göre daha sık ve sert tartışmalar eşliğinde kamuoyunun gündemine gelmektedir. İstatistikler, aylık ortalama 4000 – 5000 civarında Suriyelinin ülkesine gönüllü olarak geri döndüğüne işaret etmektedir..

ABD’nin Afganistan’dan çekilmesi yeniden bir göç ve insan hareketliliğine neden olmuştur.

6. ABD’nin Afganistan’dan çekilmesi yeni göç ve insan hareketliliklerine neden olmuştur. 2021 yılının ağustos ayından itibaren ABD askerlerinin Afganistan’dan çekilmesiyle ülke içinde yeniden bir insan hareketliliği artışı meydana gelmiştir. Buna paralel olarak Türkiye’nin doğu sınırlarında düzensiz göç girişimleri ve düzensiz göç ile mücadele yükü artmıştır.

Türkiye’nin düzensiz göçle mücadelesi artmıştır.

7. 2021 yılı boyunca Türkiye sınırları içinde alıkonulan düzensiz göçmen sayısı 162.996 iken, sınır ötesinde engellenenlerin sayısı ise 451.096’dır. 2021 yılındaki düzensiz göçmen sayıları tüm uyruklarda bir önceki yıla göre artış eğilimi göstermektedir. 2021 yılında Türkiye’de tespit edilen düzensiz göçmenler arasında Afganistan ve Suriye uyruklular, bütün düzensiz

göçmenlerin %57’sine tekabül etmektedir. Afganistan uyruklu düzensiz göçmenlerin geri gönderilme oranları Taliban yönetimi öncesinde %70’ler seviyesinde iken, bu oran ilerleyen süreçte %40’lara kadar düşmüş ve daha sonraları %50’lilere kadar artmıştır. Türkiye’nin batı sınırlarından düzensiz yollar ile Avrupa’ya geçiş yapanların arasında Afrika ülkeleri ile Afganistan ve Suriye uyruklular önde görülürken, düzensiz göçmenler arasındaki Orta Asya uyrukluların ise daha çok vize ihlali nedeni ile düzensiz duruma düştükleri anlaşılmaktadır.

Türkiye'deki ikamet izinli ve geçici koruma statüsü sahibi yabancı uyruklular toplamda 16 farklı ilde yoğunlaşmaktadır.

8. Türkiye'deki ikamet izinli ve geçici koruma statüsü sahibi yabancı uyruklular toplamda 16 farklı ilde yoğunlaşmaktadır. İkamet izni verilen yabancıların %98'i İstanbul, Antalya, Ankara, Bursa, Mersin, Yalova, Samsun, İzmir, Muğla, Sakarya'da; geçici koruma statüsü sahibi Suriyelilerin %78'i İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Konya, Kilis illerinde yaşamaktadır. İstanbul, Bursa, Mersin ve İzmir illerinde her iki statünün de yoğunlaştığı görülmektedir.

Yükseköğretimde uluslararası öğrenci hareketliliği artmaya devam etmiştir.

9. Yükseköğretimde uluslararası öğrenci hareketliliği artmaya devam etmiştir. Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında eğitim alan uluslararası öğrencilerin sayısı 2021 yılına gelindiğinde bir önceki yıla göre %21'lik artışla 185.047'den 224.048'e ulaşmıştır. Bu sayı Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören tüm öğrencilerin %2,71'ine tekabül etmektedir.

Yabancıların konut alımı artış eğilimi devam etmiştir.

10. 2019 yılında 45.483 yabancı uyruklu Türkiye'de konut edinirken 2020 yılında 40.812 ve 2021 yılında 58.576 yabancı uyruklu konut edinmiştir. COVID-19'un etkisi ile bir önceki yılda düşüş gösteren yabancılara konut satışı-

nın 2021 yılında tekrar yükseldiği görülmektedir. 2021 yılında yabancılara satılan tüm konutların %45'i İstanbul'da, %21'i Antalya'da gerçekleşmiştir. Türkiye'de en fazla konut alan yabancı uyruklular arasında İranlılar (%17) ilk sırada yer alırken Iraklılar (%14) ve Ruslar (%9) onları izlemektedir.

POLİTİKA ÖNERİLERİ

1. Göç yönetimi ve kamu diplomasisi alanında yapılan çalışmalar artırılmalıdır.

- Göç ve göçmenlerle ilgili “Kamu İletişim Stratejisi” oluşturulmalı,
- Göç yönetimi strateji belgeleri hazırlanmalı ve kamuoyuna açıklanmalı,
- Göç İdaresi Başkanlığı’nın personel kapasitesi nicelik ve nitelik olarak artırılmalı ve geliştirilmeli,

2. Düzensiz göçmenlerin kaynak ülkeden ayrılmalarını ve geri dönme eğilimlerini etkileyen faktörler araştırılmalı ve güvenli geri dönüş stratejileri geliştirilmelidir.

- Güvenli ve onurlu gönüllü geri dönüş mekanizmaları geliştirilmeli ve kaynak ülkelerle diplomatik ilişkiler güçlendirilmeli,
- Üçüncü ülkelere yeniden yerleştirme mekanizmaları daha etkin bir biçimde kullanılmalı,
- Kaynak ülkelerdeki insan hayatı ve onuruna yönelik tehdit ve riskler nitelikli biçimde analiz edilmeli ve uluslararası koruma ihtiyacı olanlar risklerin elimine edilemediği bölgelere geri gönderilmemeli,

3. Türkiye’deki göç ve insan hareketliliklerine dair istatistikler hem doğru bilgiye erişmek ve manipölasyonların önüne geçmek hem de yapılacak akademik çalışmaların nitelik ve niceliklerini artırmak için kamuoyu ve ilgili uzmanlar ile daha şeffaf ve ayrıntılı biçimde paylaşılmalıdır. Bu çerçevede veri paylaşımları ile ilgili şunlar önerilir;

- Kurumlar arası veri transferine ve paylaşımına ilişkin kısıtlara esneklik sağlanmalı,
- Kamuoyunun erişim sağlayabileceği ve ilgili kurumlar tarafından düzenli olarak güncellenen “Göç ve İnsan Hareketlilikleri İstatistikleri Portalı” oluşturulmalı,
- İkamet izin türlerine dair tüm istatistikler Göç İdaresi Başkanlığı tarafından daha ayrıntılı (izin türleri, tüm uyruk dağılımı, demografik bilgiler vb.) olarak paylaşılmalı,
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yayımlanan “çalışma izinleri” bir önceki yılın istatistiklerini yıl sonuna doğru yayımlamaktadır. Yabancıların çalışma izinlerine dair istatistikler daha erken ve kısa periyotlarda yayımlanmalı,
- Türk vatandaşlığı verilenlere dair istatistikler (uyruk dağılımı, demografik bilgiler vb.) Göç İdaresi Başkanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu veya Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün internet adreslerinde düzenli olarak paylaşılmalı,

- Türkiye İstatistik Kurumu’nun göç ve göçmenlere ilişkin istatistikleri periyodik olarak yayımlanmalı,
- Göçmenlerle ilgili aynı konu hakkında istatistik paylaşan devletin farklı kurumlarının yayımladığı sayılarda zaman zaman görülen çelişkili ifadeler kurumlar arası koordinasyonlarla henüz veriler yayımlanmadan giderilmeli,
- Akademik araştırmalar için istatistik talebinin karşılanması konusunda destek artırılmalı,

4. Türkiye yükseköğretimde uluslararası öğrenciler bakımından çekim merkezi haline gelmiştir. Bu Türkiye’nin nitelikli insan kaynağı arayışı için oldukça önemlidir.

- Uluslararası öğrenci sayılarının artmasının yanında niteliğini artıracak politikalar izlenmeli,
- Türkiye’ye gelen uluslararası öğrencilerin nitelik açısından bir etki analizi yapılmalı,
- Mezuniyet sonrası uluslararası öğrencilerin etki analizi yapılmalı,

5. Özellikle geçici koruma ve uluslararası koruma kapsamındaki yabancı uyrukluların yoğun olduğu şehirlerdeki yoğunlukları azaltılmalıdır.

- Yoğunlaşma, içe kapanma ve radikalleşme gibi eğilimlerin önüne geçmek amacıyla stratejiler belirlenmeli,

6. Medya ve sosyal medya araçları daha verimli bir şekilde kullanılmalıdır.

- Göç ve göçmenlerle ilgili kamu spotları hazırlanmalı; televizyon, sosyal medya araçlarında paylaşımlar yaygınlaştırılmalı,
- Özellikle sosyal medyada paylaşılan manipülatif ve provokatif söylemlerin önüne geçmek amacıyla hızlı, şeffaf, ilgi çekici ve bilgilendirici yayınlar yapılmalı,
- Sosyal medya kolay dolaşıma sokulabilen kısa filmler, videolar ve infografikler hazırlanmalı.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	i
YÖNETİCİ ÖZETİ	iii
POLİTİKA ÖNERİLERİ	xii
1. GİRİŞ	1
2. TÜRKİYE'YE GİRİŞ VE TÜRKİYE'DEN ÇIKIŞ	5
3. DÜZENLİ GÖÇ VE İNSAN HAREKETLİLİKLERİ	27
3.1. İkamet izinleri	30
3.2. Çalışma izinleri	36
3.3. Yükseköğretimde Uluslararası Öğrenciler	45
3.4. Temel Öğretimde Uluslararası Öğrenciler	50
3.5. Konut Alımı	64
3.6. Evlenme - Boşanma	67
3.7. Türk Vatandaşlığı Kazanma	70
4. DÜZENSİZ GÖÇ VE İNSAN HAREKETLİLİKLERİ	75
4.1. Kurumlara Göre Düzensiz Göç Verileri	78
4.1.1. Türk Silahlı Kuvvetleri	80
4.1.2. Jandarma Genel Komutanlığı.....	83
4.1.3. Sahil Güvenlik Komutanlığı	84
4.1.4. Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü (Müşterek)	87
4.1.5. Ticaret Bakanlığı	88
4.2. Düzensiz Göçle Mücadele	88
4.2.1. Geri Gönderme	89
4.2.2. Sınır Dışı Edilme	90
4.2.3. Geri Kabul.....	90
4.3. Göçmen Kaçakçılığı	91
4.4. İnsan Ticareti	92
5. ULUSLARARASI KORUMA	95
5.1. Uluslararası Koruma	95
5.2. Geçici Koruma	97
5.3. Yeniden Yerleştirme	102
5.4. Gönüllü Geri Dönüş	106
KAYNAKLAR	109

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin türüne ve aylara göre dağılımı, 2021	7
Tablo 2.2. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin aylara ve değişim oranlarına göre dağılımı, 2020-2021	8
Tablo 2.3. Türkiye'den çıkan yabancı ziyaretçilerin aylara ve değişim oranlarına göre dağılımı, 2020-2021 ..	9
Tablo 2.4. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyuğa ve ilk on ile göre dağılımı, 2021	11
Tablo 2.5. Türkiye'ye gelen yabancıların ilk on uyuğa, değişim oranına ve uyrak payına göre dağılımı, 2020-2021	12
Tablo 2.6. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin aylara ve araç türlerine göre dağılımı, 2021	13
Tablo 2.7. Türkiye'den çıkan yabancı ziyaretçilerin aylara ve araç türlerine göre dağılımı, 2021	14
Tablo 2.8. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyuğa ve araç türlerine göre dağılımı, 2021	15
Tablo 2.9. Türkiye'den çıkan yabancı ziyaretçilerin ilk on uyuğa ve araç türlerine göre dağılımı, 2021	16
Tablo 2.10. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on ile ve araç türüne göre dağılımı, 2021	20
Tablo 2.11. Türkiye'den çıkan yabancı ziyaretçilerin ilk on ile ve araç türüne göre dağılımı, 2021	21
Tablo 2.12. Türkiye'ye gelen yabancı g�n�birlik�ilerin aylara ve değişim oranına göre dağılımı, 2020-2021 ...	22
Tablo 2.13. Türkiye'ye gelen yabancı günübirlikçi ziyaretçilerin ilk on uyu�a ve ilk on ile göre dağılımı, 2021 ..	23
Tablo 3.1. Türkiye'de bulunan yabancıların ilk on uyu�a göre dağılımı, 2021	28
Tablo 3.2. Türkiye'de bulunan yabancıların illere göre dağılımı, 2021	29
Tablo 3.3. İkamet izni verilen yabancıların ikamet izin çeşitlerine ve ilk on uyu�a göre dağılımı, 2021	33
Tablo 3.4. İkamet izni verilen yabancıların illere göre dağılımı, 2021	34
Tablo 3.5. İkamet izni veren yabancıların ilk on ile göre dağılımı, 2021	36
Tablo 3.6. Yıllara ve cinsiyete göre yabancılara verilen çalışma izin sayısı, 2011-2020.....	38
Tablo 3.7. Süreli �alı�ma izinlerinin aylara göre dağılımı, 2020.....	38
Tablo 3.8. Süreli �alı�ma izinlerinin cinsiyete ve ya� aralığına göre dağılımı, 2020.....	39
Tablo 3.9. Süreli �alı�ma izinlerinin cinsiyete ve eğitim düzeyine göre göre dağılımı, 2020.....	40
Tablo 3.10. Süreli �alı�ma izinlerinin cinsiyete ve ilk on uyu�a göre dağılımı, 2020.....	41
Tablo 3.11. Süreli �alı�ma izinlerinin sektörlere göre dağılımı, 2020.....	42
Tablo 3.12. Süreli �alı�ma izinlerinin cinsiyete ve ilk on ile göre dağılımı, 2020.....	43
Tablo 3.13. Çalışma izinlerinin aylara ve başvuru türüne göre dağılımı, 2020.....	44
Tablo 3.14. Çalışma izinlerinin cinsiyete ve başvuru türüne göre dağılımı, 2020.....	45
Tablo 3.15. Türkiye'ye öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrencilerin yıllara göre dağılımı, 2011-2020.....	46

Tablo 3.16. Türkiye'ye öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı, 2020-2021 akademik yılı.....	47
Tablo 3.17. Türkiye'ye öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrencilerin üniversite türüne göre dağılımı, 2020-2021 akademik yılı.....	47
Tablo 3.18. Türkiye'ye öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrencilerin uyruklara ve cinsiyete göre dağılımı, 2020-2021 akademik yılı.....	48
Tablo 3.19. Türkiye'ye öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrencilerin ilk 20 üniversiteye ve cinsiyete göre dağılımı, 2020-2021 akademik yılı.....	49
Tablo 3.20. Tüm yabancı uyruklu öğrencilerin dağılımı, 2021-2022 eğitim öğretim yılı.....	52
Tablo 3.21. Tüm yabancı öğrencilerin eğitim kademelerine göre okullaşma oranları, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı.....	53
Tablo 3.22. Uluslararası koruma altında bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin dağılımı, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı.....	54
Tablo 3.23. Uluslararası koruma altında bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim kademelerine göre okullaşma oranları, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı.....	56
Tablo 3.24. Geçici koruma altında bulunan (Suriye) yabancı uyruklu öğrencilerin dağılımı, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı	57
Tablo 3.25. Geçici koruma altında bulunan yabancı öğrencilerin (Suriye) eğitim kademelerine göre okullaşma oranları, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı	58
Tablo 3.26. Tüm yabancılara yönelik yaygın eğitim faaliyetleri, 2014-2021	60
Tablo 3.27. Uluslararası koruma altında bulunan yabancılara yönelik yaygın eğitim faaliyetleri, 2014-2021 eğitim-öğretim yılı.....	61
Tablo 3.28. Geçici koruma altında bulunan (Suriye) yabancılara yönelik yaygın eğitim faaliyetleri, 2014-2021 eğitim-öğretim yılı.....	61
Tablo 3.29. Türkiye'de bulunan yabancılara yönelik açılan kurs ve kursiyer verilerinin uyruklara göre dağılımı, 2021	62
Tablo 3.30. Türkiye'de bulunan yabancı kursiyerlerin katıldığı ilk on kursa göre dağılımı, 2021	63
Tablo 3.31. Yabancılara konut satışının ilk on ile göre dağılımı, 2021	63
Tablo 3.32. Yabancılara yapılan konut satışlarının ilk on uyuğa ve aylara göre dağılımı, 2021	67
Tablo 3.33. Yabancı evliliklerin cinsiyete göre dağılımı ve toplam evlilikler içerisindeki payı (%), 2021	68
Tablo 3.34. Evlenenlerin cinsiyete ve uyruklara göre dağılımı, 2021	68
Tablo 4.1. Düzensiz göç kategorileri.....	75
Tablo 4.2. İlgili kaynakların veri yayınlama aralıkları.....	77
Tablo 4.3. Alıkonulan düzensiz göçmen sayısının yıllara göre dağılımı, 2005-2021	78

Tablo 4.4. Alıkonulan düzensiz göçmen sayısının (genel) aylara göre dağılımı, 2021	79
Tablo 4.5. Alıkonulan düzensiz göçmenlerin ilk on uyuğa göre dağılımı, 2021	79
Tablo 4.6. Ülkeye giriş ve ülkeden çıkış teşebbüsleri sırasında TSK tarafından alıkonulan düzensiz göçmen sayıları	81
Tablo 4.7. Türkiye'ye giriş teşebbüsü sırasında TSK tarafından alıkonulanların sınırlara ve aylara göre dağılımı, 2021	82
Tablo 4.8. Türkiye'den çıkış teşebbüsü sırasında TSK tarafından alıkonulanların sınırlara ve aylara göre dağılımı, 2021	83
Tablo 4.9. Yaşanan düzensiz göç olayı, alıkonulan düzensiz göçmen ve yakalanan göçmen kaçakçılığı organizatör sayılarının aylara göre dağılımı, 2021	84
Tablo 4.10. Sahil Güvenlik Komutanlığı kaynaklarındaki düzensiz göç hareketliliği ile ilgili veriler, 2021	85
Tablo 4.11. Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından alıkonulan düzensiz göçmenlerin uyuqlara göre dağılımı, 2021	85
Tablo 4.12. Alıkonulan düzensiz göçmenlerin uyuqlara (ilk 20 uyuq) ve aylara göre dağılımı, 2021	86
Tablo 4.13. Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü müsterek yakalama istatistikleri.....	87
Tablo 4.14. Ticaret Bakanlığı düzensiz göç verileri	88
Tablo 4.15. Düzensiz göçle mücadele, 2021	88
Tablo 4.16. Yakalanan göçmen kaçakçılığı organizatör sayısı, 2021	91
Tablo 4.17. Jandarma Genel Komutanlığı'nın insan ticaretine dair sayılar	92
Tablo 5.1. Uluslararası koruma altında ülkemizde bulunan yabancıların uyuqlara göre dağılımı, 2021	96
Tablo 5.2. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yıllara göre dağılımı, 2012-2021	98
Tablo 5.3. Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk on ile ve değişim oranlarına göre dağılımı, 2021	99
Tablo 5.4. Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında kalan Suriyelilerin dağılımı, 2021	99
Tablo 5.5. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin geçici barınma merkezlerine ve yıl içindeki değişim oranlarına göre dağılımı, 2021	100
Tablo 5.6. Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaş, cinsiyet ve değişim oranlarına göre dağılımı, 2021	101
Tablo 5.7. Suriyelilerin üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilmesi, 2014-2021	102
Tablo 5.8. Şartlı mülteciler ve geçici koruma statüsünde bulunanlardan ülkeden ayrılmak için yapılan başvurular ve yeniden yerleştirilenlerin dağılımı, 2021	103
Tablo 5.9. Birebir formülü kapsamında ülkemizden çıkış yapan Suriyelilere ilişkin istatistiki bilgiler	104
Tablo 5.10. Ülkesine dönen Suriyelilerin yıllara ve aylara göre dağılımı, 2016-2022.....	107

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Türkiye'ye giriş yapan yabancıların yıllara göre dağılımı, 2012-2021	6
Şekil 2.2. Türkiye'den çıkış yapan yabancıların yıllara göre dağılımı, 2012-2021	6
Şekil 2.3. Hudut kapılarından Türkiye'ye giriş yapanların ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021	10
Şekil 2.4. Hudut kapılarından Türkiye'den çıkış yapanların ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021	10
Şekil 2.5. Türkiye'ye deniz araçlarıyla gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021	17
Şekil 2.6. Türkiye'den deniz araçlarıyla çıkan yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021	17
Şekil 2.7. Türkiye'ye hava araçlarıyla gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021	18
Şekil 2.8. Türkiye'den hava araçlarıyla çıkan yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021	18
Şekil 2.9. Türkiye'ye kara araçlarıyla gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021	19
Şekil 2.10. Türkiye'den kara araçlarıyla çıkan yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021 ...	19
Şekil 2.11. Türkiye'ye gelen günübirlikçi ziyaretçilerin aylara göre dağılımı, 2021	44
Şekil 3.1. İkamet izni alan yabancı sayılarının yıllara göre dağılımı, 2012-2021	31
Şekil 3.2. 2021-2022 eğitim-öğretim yılı verileri (kümülatif)	50
Şekil 3.3. 2021-2022 eğitim-öğretim yılı verileri (birikimsiz)	51
Şekil 3.4. Yabancı öğrencilerin uyruklarına göre dağılımı, 2021	51
Şekil 3.5. Tüm yabancı uyruklu öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı	53
Şekil 3.6. Uluslararası koruma altındaki öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı, 2021-2022 eği- tim-öğretim yılı	55
Şekil 3.7. Geçici koruma (Suriye) altında bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı	58
Şekil 3.8. Geçici koruma kapsamında Türkiye'de bulunan Suriye uyruklu öğrencilerin okullaşma sayılarının yıllara göre dağılımı, 2014-2021	59
Şekil 3.9. Geçici koruma kapsamında Türkiye'de bulunan Suriye uyruklu öğrencilerin e-Okul ve YÖBİS sayılarının yıllara göre dağılımı, 2014-2021	60
Şekil 3.10. Yabancılar konut satışının yıllara göre dağılımı, 2013-2021	65
Şekil 3.11. Yabancılar konut satışının aylara göre dağılımı, 2021	65
Şekil 3.12. Yabancılar konut satışının ilk 10 uyruğa göre dağılımı, 2021	66
Şekil 3.13. Erkeğin uyruğuna göre boşanmaların ilk on uyruğa göre dağılımı, 2020	69
Şekil 3.14. Kadının uyruğuna göre boşanmaların ilk on uyruğa göre dağılımı, 2020	70
Şekil 5.1. Uluslararası koruma başvurularının yıllara göre dağılımı, 2010-2021	95
Şekil 5.2. AB ve EFTA ülkelerinde uluslararası koruma başvurusu yapan yabancılar, 2021	96

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 3.1. İkamet izni verilen yabancıların illere göre dağılımı, 2021	34
Harita 3.2. Tüm yabancı uyruklu öğrencilerin yoğunluklu olduğu illere göre dağılımı, 2021-2022 eğitim öğretim yılı.....	54
Harita 3.3. Uluslararası koruma altında bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin yoğun olduğu illere göre dağılımı, 2021-2022 eğitim öğretim yılı.....	57
Harita 3.4. Geçici koruma altında bulunan (Suriye) yabancı uyruklu öğrencilerin yoğun olduğu illere göre dağılımı, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı.....	59

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
bkz.	bakınız
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
EÇE	Türkiye'de Suriyeli ve İhtiyaç Sahibi Türk Çocuklara Yönelik Erken Çocukluk Eğitim Programı
EFTA	European Free Trade Association (Avrupa Serbest Ticaret Birliği)
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
GİB	Göç İdaresi Başkanlığı
GöçNet	Göçmen Kayıt Sistemi
HBÖGM	Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
IOM	International Organization for Migration (BM Göç Kuruluşu)
İK	İskan Kanunu
JGK	Jandarma Genel Komutanlığı
KDVK	Katma Değer Vergisi Kanunu
KOM	Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlığı
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı
md.	madde
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MÖHUK	Milletler Arası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
PolNet	Polis Bilgi Ağı
SG	Sahil Güvenlik Komutanlığı
SUYE	Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi Programı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TB	Ticaret Bakanlığı
TK	Tapu Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TTK	Turizmi Teşvik Kanunu
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TVK	Türk Vatandaşlığı Kanunu
UAB	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı
UİK	Uluslararası İşgücü Kanunu
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
vd.	ve diğerleri
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

I. GİRİŞ

Türkiye coğrafi konumu nedeniyle göç ve insan hareketlilikleri açısından “nev’i şahsına münhasır” bir durumdadır. Son yıllarda Türkiye’nin göç karakterine, transit özelliğinin yanında hedef ülke olma özelliği de eklenmiştir. Bu açıdan Türkiye’de düzenli insan hareketlilikleri kadar düzensiz hareketlerin ve uluslararası koruma arayışlarının da artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Türkiye’nin yaşadığı sosyo-ekonomik değişim ve dönüşümün sonucu olarak ortaya çıkan “çekici” özelliklerin yanında menşe ülkelerdeki “itici” faktörler de göçmenlerin Türkiye’ye yönelmesine neden olmaktadır.

Ticaretten turizme, öğrenci hareketliliklerinden günübirlik ziyaretlere kadar Türkiye’nin küresel sistem içerisinde kendine daha geniş bir yer açma çabası, Türkiye’ye yönelik uluslararası göç ve insan hareketliliklerinin ivme kazanmasına yol açmış görünmektedir. ABD ve Rusya gibi “büyük” devletlerin güç mücadelesi sahası olan Afganistan, Irak, Suriye gibi ülkeler uzun yıllardır iç savaş ve siyasi istikrarsızlıklarla çalkalanmakta ve bu bölgelerdeki insanlar kendilerine bir “koruma şemsiyesi” aramaktadırlar. Diğer taraftan Pakistan, İran gibi toplumsal ve ekonomik sorunları derinleşen ülkelerdeki insanların da başka ülkelere doğru yönelim eğilimleri artmaktadır.

Bu rapor Türkiye’nin göç ve insan hareketliliklerine dair ihtiyaç duyulan bilgi boşluğunu doldurmak amacıyla hazırlanmıştır. 2021 yılında gerçekleşen göç ve insan hareketliliklerine dair bilgi ve veriler büyük bir titizlik ve emekle toplanmıştır.

Rapor temel olarak dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış” verileri incelenmektedir. Bu bölümde 2021 yılının ilk gününden son gününe kadar Türkiye sınırlarından giriş ve çıkış yapan ziyaretçi, günübirlikçi ve turistlere dair istatistikler yer almaktadır.

İkinci bölümde “düzenli göç ve insan hareketlilikleri” başlığı altında; ikamet izinleri, çalışma izinleri, yükseköğretimde ve temel öğretimde uluslararası öğrenciler, konut alımı, evlenme-boşanma, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı kazanma konularında yabancı uyruklulara dair veriler ortaya konulmaktadır.

Üçüncü bölümde “düzensiz göç ve insan hareketlilikleri” başlığı altında çeşitli kurumların yayımladığı düzensiz hareketliliklere dair veriler incelenmiştir. Buna göre altı farklı kaynaktan derlenen veriler ışığında düzensiz göç ile mücadele, göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle ilgili veriler analiz edilmiştir.

Dördüncü bölümde “uluslararası koruma” başlığı altında Türkiye’de uluslararası koruma ve geçici koruma statü sahibi yabancı uyruklular ile yeniden yerleştirme ve gönüllü geri dönüş

programlarıyla kaynak ülke veya üçüncü ülkeye çıkış yapan yabancı uyrukluların verileri derlenmiştir.

Türkiye'deki göç ve insan hareketliliklerine dair verilerin toplanabileceği birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bunların başında İçişleri Bakanlığı ve bağlı kuruluşu Göç İdaresi Başkanlığı gelmektedir. Başkanlık tarafından düzenli biçimde haftalık olarak yayımlanan bilgiler en temel veri kaynağı olsa da diğer kuruluşlar tarafından yayımlanan istatistikler de bu çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, Ticaret Bakanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı gibi farklı kurumların yıl boyunca ürettikleri bilgiler bu rapor kapsamında toplanmıştır.

Raporun hazırlamasında medya ve sosyal medya vasıtası ile kamuoyu ile paylaşılan ve güvenilirliği tartışmaya açık olmayan bilgiler de rapora dahil edilmiştir. Özellikle bazı konularda hiçbir kurumun resmî açıklamalarına yansımaya değer bilgiler yetkililerin açıklamalarından edinilmiştir. Veri kaynakları açısından sorunlu olsa da kaçınılmaz biçimde kamuoyu ile paylaşılan bu bilgiler de rapora alınmıştır.

2. TÜRKİYE'YE GİRİŞ ve TÜRKİYE'DEN ÇIKIŞ

Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış yapan yabancı ziyaretçilerle ilgili temel kaynaklar Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB)'dır. Göç İdaresi Başkanlığı'na ait veriler 2015 yılından itibaren Göç Kayıt Sistemi (GöçNet)¹ adlı veri tabanında toplanmakta ve haftalık olarak Göç İdaresi Başkanlığı'nın resmi internet sitesinde paylaşılmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın internet adresinde yer alan "istatistikler" bölümünün içerisinde "güncel veriler" başlığı altında "giriş-çıkış" alt başlığı bulunmaktadır. "Türkiye'den giriş ve Türkiye'den çıkış" bölümü için veriler buradan elde edilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verileri ise bakanlığa bağlı olan Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sitesinde² aylık ve yıllık olarak "turizm istatistikleri" adı altında paylaşılmaktadır. İnternet sitesinin ana sayfasında yer alan "sınır istatistikleri" bölümünde "önceki dönemlere ait istatistikler" başlığında "yıllık bültenler" kısmında "2021 yılı sınır giriş-çıkış istatistikleri" başlığı altında yayımlanan veriler bu bölümde kullanılmıştır.

Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkışla ilgili esaslar 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda düzenlenmiştir. Buna göre "*Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış, sınır kapılarından, geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerle yapılır*" ibaresi kanunda yer almaktadır.³ Buna ek olarak, Türkiye'de 90 güne kadar kalacak olan yabancılar geliş amaçlarını belirtmek suretiyle vize almak zorundadır ve her 180 gün için 90 günlük vize alınabilir. Türkiye'yi ziyaret etmek isteyen yabancı uyruklu bir kişi bulunduğu ülkedeki konsolosluklardan vize talebinde bulunabilir.⁴ Bir diğer kural olarak sınır kapılarında da vize verme uygulamaları yapılmaktadır. Bu durumda sınır kapılarında bulunan ve Türkiye'den ayrılacağı tarihi belgeleyen yabancı uyruklu kişilere, ilgili ilin valiliği tarafından vize belgesi verilebilmektedir. Sınır kapılarından verilen vizeler ile ikamet süresi azami 15 gündür.⁵ Kanuna göre 72 saati geçmemek kaydıyla turizm amaçlı olarak deniz limanlarını kullanacak kişilere vize muafiyeti uygulanır.⁶

Göç İdaresi Başkanlığı'nın yayımladığı Türkiye'ye giriş yapan yabancıların⁷ yıllara göre dağılımı

1 Göç İdaresi Başkanlığı kurulduktan sonra, yaklaşık bir sene Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan Polis Bilgi Ağı (Pol-Net) veri tabanı kullanılmış, 2015 yılından itibaren Göç İdaresi Başkanlığı'na ait Göçmen Kayıt Sistemi (GöçNet) kullanılmaya başlanmıştır. Göçmen Kayıt Sistemi, Türkiye'de bulunan tüm ikamet izinli, çalışma izinli, giriş-çıkış yapan, uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamındaki, Türkiye'ye giriş yasaklı, vatansız, sınır dışı edilen vb. yabancılarla ilgili verilerin işlendiği bir altyapıdır. Bu veri tabanı kapsamında Göç İdaresi Başkanlığı yirmiye yakın kamu kurum ve kuruluşuyla iş birliği yapmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), "Göçmen Kayıt Sistemi (GöçNet)", Erişim 26 Mayıs 2022.

2 Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB), "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri", Erişim 26 Mayıs 2022.

3 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), *Resmî Gazete* 28615 (11 Nisan 2013), Kanun Numarası: 6458, md. 5.

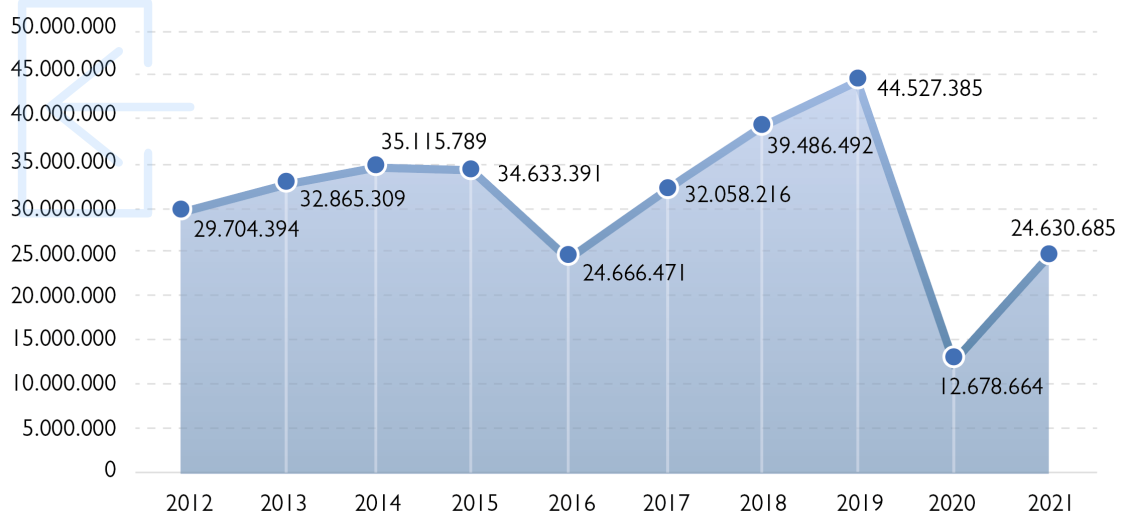
4 YUKK, md. 11.

5 YUKK, md. 13.

6 YUKK, md. 12.

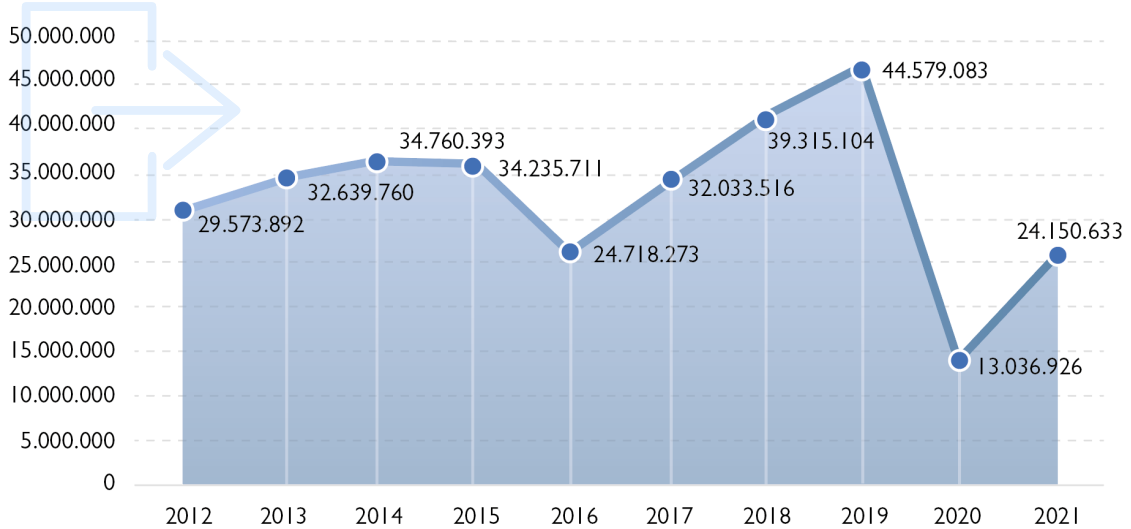
7 Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerinde yalnızca Türkiye'yi ziyaret eden yabancılarla ilgili veriler bulunmakta yurtdışında ikamet eden Türk vatandaşlarının Türkiye'yi ziyareti ile ilgili herhangi bir veri Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yayımlanmamaktadır. Buna karşılık Kültür ve Turizm Bakanlığı yurtdışında ikamet eden Türk vatandaşlarının Türkiye'yi ziyaretiyle ilgili verileri paylaşmaktadır. Dolayısıyla her iki kaynaktaki veriler karşılaştırıldığında arada belirgin bir fark çıkmaktadır: Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verilerine göre Türkiye'ye toplam giriş yapan ziyaretçi sayısı 30.038.961 iken, Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre Türkiye'yi ziyaret eden yabancı sayısı 24.630.685'tir. Aradaki farkın önemli bir bölümü yurtdışında ikamet eden Türk vatandaşlarının Türkiye'yi ziyaretiyle ilgili sayılardan oluşmaktadır.

incelendiğinde (Şekil 2.1.) 2012 yılında **29.704.394** kişi Türkiye'ye giriş yapmışken, 2021 yılının sonuna gelindiğinde bu sayı **24.630.685** olmuştur. Ayrıca 2019 yılında Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı **44.527.385** iken, 2020 yılında bu sayı dramatik bir düşüşle **12.678.664**'e gerilemiştir.

Şekil 2.1. Türkiye'ye giriş yapan yabancıların yıllara göre dağılımı, 2012-2021⁸

Türkiye'den çıkış verilerine bakıldığında (Şekil 2.2.) Türkiye'ye giriş verilerine benzer bir profil olduğu söylenebilir. Buna göre 2012 yılında Türkiye'den çıkış yapan yabancıların sayısı **29.573.892** iken, 2021 yılına gelindiğinde bu sayının **24.150.633**'e gerilediği görülmektedir.

Şekil 2.2. Türkiye'den çıkış yapan yabancıların yıllara göre dağılımı, 2012-2021⁹

Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış sayılarının 2020 yılında dramatik bir şekilde düşmesinin sebebi 2019 yılında ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkileyen koronavirüs salgınıdır. Salgın süreci boyunca ülkeler belirli aralıklarla karantinalara başvurmuş, insan hareketliliğini etkileyen çeşitli kısıtlama-

8 Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), "Giriş-Çıkış" Erişim 22 Mayıs 2022.

9 GİB, "Giriş-Çıkış".

lara gitmiştir.¹⁰ Bunların başında sınırların kapatılması, uçuş yasakları veya uçuşların kısıtlanması gelmektedir. Özellikle salgının başlarında devletler riskli gördükleri ülkelere uçuşları kabul etmeme ve/veya o ülkelere uçuş yasağı getirmekte çözüm bulmuşlardır. Günümüzde en çok insan hareketliliğinin hava yolları vasıtasıyla olduğu göz önünde bulundurulduğunda insanların başka ülkeleri ziyaret etme olanağı oldukça sınırlandırılmıştır. Türkiye’de 11 Mart 2020 tarihinde ilk kez görülen korona virüs vakasından itibaren¹¹ çeşitli ülkeler Türkiye’ye uçuş yasakları getirirken, 27 Mart 2020 tarihinde Türkiye’den tüm dış hat uçuşlar durdurulmuştur.¹² Kısıtlamalar süreç içerisinde değişkenlik göstermiş ve 2020’nin yaz aylarından itibaren Türkiye kısıtlamaları seyrekleştirmeye başlamıştır. Ancak yıl sonuna doğru koronavirüs vakalarının yeniden artması sebebiyle ülke içinde karantinalar yeniden uygulanmaya başlamış ve uçuş yasağı prosedürleri tekrar devreye sokulmuştur. Nitekim 2021 yılının yaz aylarına doğru normalleşme sürecine girilmiş¹³ ve hem Türkiye’ye giriş hem de Türkiye’den çıkış yapan ziyaretçi sayıları 2020 yılına göre yaklaşık iki kat artış göstermiştir. Yine de Türkiye’ye gelen ve Türkiye’den giden ziyaretçilerin sayısının 2012 yılının gerisinde olması koronavirüs salgınının güçlü etkisini göstermektedir.

2021 yılında Türkiye’ye gelen ziyaretçilerin türüne ve aylara göre dağılımını gösteren Tablo 2.1’e göre tüm yıl içerisinde Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısı **30.038.961**’dir. Bunların içerisinde yabancıların sayısının **24.712.266** kişi (**%82,26**), yurtdışı ikametli Türk vatandaşı olan ziyaretçi sayısının ise **5.326.695** (**%17,74**) olduğu görülmektedir. Diğer taraftan aylık olarak ziyaretçi sayısına bakıldığında Türkiye’ye en çok temmuz ayında (**5.319.992**) ziyaretçi gelmiştir. Benzer şekilde hem yabancı ziyaretçi sayısı (**4.360.168**) hem de yurtdışında ikamet eden Türk vatandaşı olan ziyaretçi sayısı (**959.040**) temmuz ayında zirveye ulaşmıştır. Yaz turizm sezonunun haziran-eylül ayları arasında olduğu göz önünde bulundurulduğunda en çok ziyaretçi sayısının bu aylarda görülmesinin olağan olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak yıl sonunda ziyaretçi sayısının görece yüksek olmasının kış turizmiyle ilişkili olduğu söylenebilir.

Tablo 2.1. Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçilerin türüne ve aylara göre dağılımı, 2021¹⁴

Ay	Yabancı	Vatandaş (Yurtdışı İkametli)	Toplam
Ocak	509.787	217.514	727.301
Şubat	537.976	226.338	764.314
Mart	905.323	293.048	1.198.371
Nisan	790.687	281.809	1.072.496
Mayıs	936.282	318.391	1.254.673
Haziran	2.047.596	493.276	2.540.872
Temmuz	4.360.952	959.040	5.319.992

10 AJMC, “A Timeline of COVID-19 Developments in 2020 (2020’deki COVID-19 Gelişmelerinin Bir Zaman Çizelgesi)” (2 Ocak 2021).

11 Ayyıldız Huri Kaptan, “Türkiye’de ilk koronavirüs vakasının tespit edilmesinin üzerinden tam bir yıl geçti”, *Kırım Haber Ajansı* (11 Mart 2021), Erişim 23 Temmuz 2022.

12 Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (UAB) Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, “COVID-19 Tedbirleri Kapsamında 27 Mart Tarihli Uçuş Kısıtlamaları Hakkında” Erişim 23 Temmuz 2022.

13 Euronews, “Türkiye’de koronavirüs önlemleri: 1 Temmuz’da hangi kısıtlamalar kalkıyor?” (28 Haziran 2021), Erişim 23 Temmuz 2022.

14 KTB, “2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri”.

Ağustos	3.982.168	648.166	4.630.334
Eylül	3.513.453	485.852	3.999.305
Ekim	3.471.540	495.823	3.967.363
Kasım	1.763.982	317.261	2.081.243
Aralık	1.892.520	590.177	2.482.697
Toplam	24.712.266	5.326.695	30.038.961
Oran (%)	%82,26	%17,74	%100

Tablo 2.2. 2020 ve 2021 yılında Türkiye'yi ziyaret eden yabancıların aylara göre dağılımı ile 2020 ve 2021 yılları arasında ziyaretçi sayısındaki değişim oranını göstermektedir. Buna göre 2021 yılında Türkiye'yi ziyaret eden yabancıların sayısı bir önceki yıla göre **%94,06** artmıştır. Diğer taraftan en çok değişimin yaşandığı ayların nisan ve mayıs ayları olduğu görülmektedir. Nisan ayında Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin sayısı bir önceki yılın aynı ayına göre **%3162,18** artmış; mayıs ayı için artış oranının **%3038,83** olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık değişim oranının negatif olduğu aylar ocak ve şubat aylarıdır. 2021 yılının ocak ayında Türkiye'yi ziyaret eden yabancı ziyaretçi sayısı bir önceki yılın aynı ayına göre **%71,48**; şubat ayında da bir önceki seneye göre **%68,96** oranında azalmıştır. Bu durumun temel sebebi koronavirüs salgınından kaynaklı kısıtlamalardır.

Tablo 2.2. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin aylara ve değişim oranlarına göre dağılımı, 2020-2021¹⁵

Ay	Yıl		Değişim Oranı (%)
	2020	2021	2020/2021
Ocak	1.787.435	509.787	-71,48
Şubat	1.733.112	537.976	-68,96
Mart	718.097	905.323	26,07
Nisan	24.238	790.687	3162,18
Mayıs	29.829	936.282	3038,83
Haziran	214.768	2.047.596	853,40
Temmuz	932.927	4.360.952	367,45
Ağustos	1.814.701	3.982.168	119,44
Eylül	2.203.482	3.513.453	59,45
Ekim	1.742.303	3.471.540	99,25
Kasım	833.991	1.763.982	111,51
Aralık	699.330	1.892.520	170,62
Toplam	12.734.213	24.712.266	94,06

Türkiye'den çıkış yapan yabancı ziyaretçilerin aylara göre dağılımını ve değişim oranını gösteren Tablo 2.3. incelendiğinde 2021 yılında ziyaretçilerin Türkiye'den en çok çıkış yaptığı ayın **4.593.059** kişiye ağustos ayı olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan bir önceki yılın aynı ayına göre pozitif anlamda en çok değişimin olduğu aylar sırasıyla **%1592** oranıyla nisan ayı, **%1298,48** oranıyla ise mayıs ayı olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık bir önceki yılın aynı ayına göre negatif değişimin olduğu üç ay bulunmaktadır. 2021 yılı ocak ayında Türkiye'den **582.216** yabancı

15 KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

ziyaretçi çıkış yapmıştır ve 2020 yılına göre bu sayı **%72,08** oranında azalmıştır. Ardından sırasıyla **%69,91** oranında ziyaretçi azalışı şubat ayında, **%16,18** oranında ziyaretçi azalışı ise mart ayında yaşanmıştır.

Türkiye'ye giriş yapan yabancı ziyaretçilerin profili ile çıkış yapanların karşılaştırılması önemli olduğu söylenebilir. Bu bakımdan Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yayınladığı verilere göre Türkiye'ye giriş yapan yabancı ziyaretçilerin sayısı 2020 yılına göre **%94,06** oranında artarken, çıkış yapanların sayısı **%85,09** oranında artmıştır. Bu durumda 2021 yılında Türkiye'ye giriş yapan yabancı ziyaretçilerin 2021 yılı içerisinde çıkış yapmadığı söylenebilir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın yayımladığı veriler de bunu desteklemektedir. Göç İdaresi verilerine göre, Türkiye'ye giriş yapan **24.630.685** kişi Türkiye'ye giriş yaparken, çıkış yapanların sayısı **24.150.633**'tür. 2020 yılında ise **12.678.664** yabancı ziyaretçi Türkiye'ye giriş yaparken, **13.036.926** kişi çıkış yapmıştır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda üç ihtimal üzerinde düşünülebilir. Birincisi, Türkiye'ye yıl sonunda giriş yapan yabancı ziyaretçilerin vize süresinin bitişi aynı yıl içerisinde değilse yabancı ziyaretçiler çıkış yapmamış olabilir. İkincisi, Türkiye'ye bir şekilde vize alarak gelen yabancıların Türkiye'de kayıt dışı olarak hayatını idame ettirmesidir. Son olarak, Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçiler Türkiye'de ikamet edebilmek adına resmi makamlara kayıt yaptırmış olabilir.

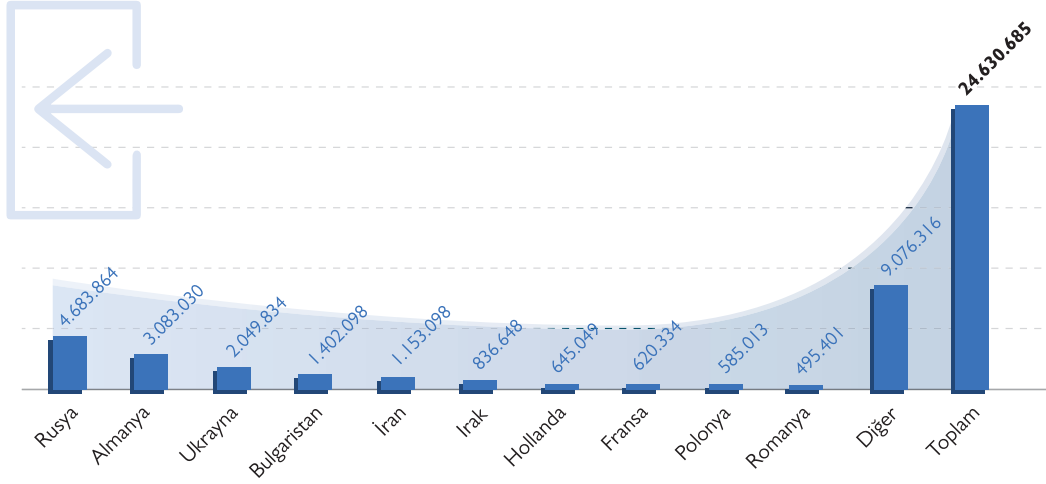
Tablo 2.3. Türkiye'den çıkan yabancı ziyaretçilerin aylara ve değişim oranlarına göre dağılımı, 2020-2021¹⁶

Ay	Yıl		Değişim Oranı (%)
	2020	2021	2020/2021
Ocak	2.085.226	582.216	-72,08
Şubat	1.682.590	506.266	-69,91
Mart	926.067	776.192	-16,18
Nisan	53.796	910.230	1592,00
Mayıs	54.840	766.928	1298,48
Haziran	137.880	1.507.737	993,51
Temmuz	542.781	3.350.237	517,24
Ağustos	1.724.568	4.593.059	166,33
Eylül	2.200.338	3.664.055	66,52
Ekim	2.015.347	3.802.633	88,68
Kasım	974.200	2.102.260	115,79
Aralık	694.912	1.671.443	140,53
Toplam	13.092.545	24.233.256	85,09

2021 yılında Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyuğa göre dağılımı incelendiğinde (Şekil 2.3.) Türkiye'yi en çok ziyaret edenlerin **4.683.864** kişiyle Rusya; **3.083.030** kişiyle Almanya; **2.049.834** kişiyle Ukrayna uyruklu olduğu görülmektedir. Bu bakımdan Türkiye'yi en çok ziyaret eden ilk on uyruk içerisinde **Avrupa** bölgesinden gelenlerin yoğunluklu olduğu gözlemlenmiştir. Diğer taraftan ilk on uyruk içerisinde Türkiye'yi sınır komşusu olan yalnızca iki ülke bulunmaktadır: **1.153.098** kişiyle İran; **836.648** kişiyle Irak.

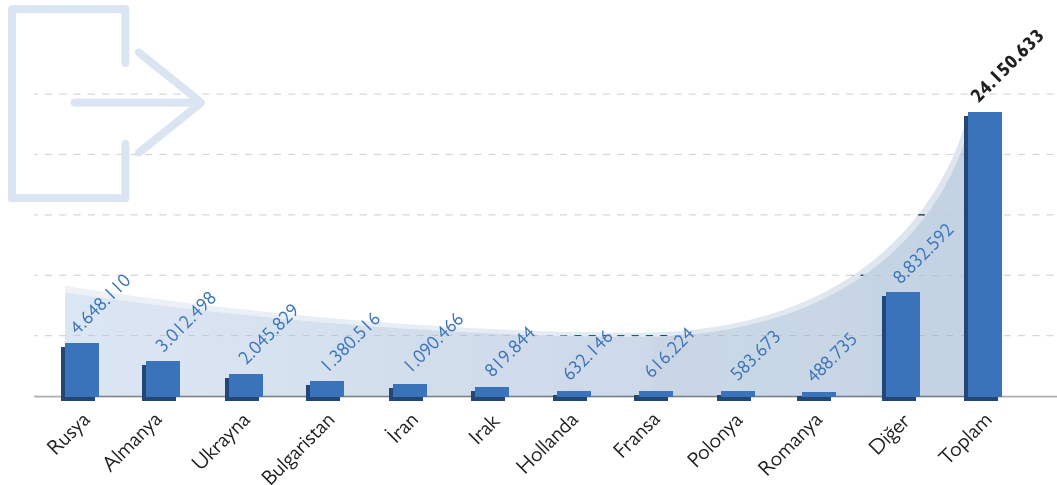
16 KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) Türkiye'ye giriş yapan ilk on uyruğu ve toplam giriş sayısını yayımlamaktadır. Her ne kadar veriler detaylı olarak paylaşılmassa da “diğer” kategorisinde yer alanların sayıca fazla olması (**9.076.316**) Türkiye'ye giriş yapan yabancıların uyruklarının çeşitli olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca ilk on uyruk kapsamında Türkiye'yi ziyaret edenlerin belirli bölgelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bakımdan Türkiye'nin daha fazla ülkeye ulaşabilmesi ve turistik ziyaret kapsamında çekim alanı oluşturması maksadıyla bölgesel ölçekli tanıtım faaliyetleri yapılabilir.

Şekil 2.3. Hudut kapılarından Türkiye'ye giriş yapanların ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021¹⁷

2021 yılında Türkiye'den çıkış yabancıların ilk on uyruğa göre dağılımı incelendiğinde (Şekil 2.4.) en çok çıkış yapanların **4.648.110** kişiyle Rusya, **3.012.498** kişiyle Almanya, **2.045.826** kişiyle Ukrayna olduğu görülmektedir.

Şekil 2.4. Hudut kapılarından Türkiye'den çıkış yapanların ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021¹⁸

Tablo 2.4. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa ve ilk on ile göre dağılımını göstermektedir. Buna göre ziyaretlerin en çok **9.025.004** kişiyle İstanbul, **8.737.168** kişiyle An-

17 GİB, "Giriş-Çıkış".

18 GİB, "Giriş-Çıkış".

talya'ya yapıldığı gözlemlenmiştir. İstanbul'a gelen yabancı ziyaretçilerin en çok **823.935** kişiyle Almanya, **781.986** kişiyle İran, **747.285** kişiyle Rusya uyrukluların olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık Antalya'ya gelen yabancı ziyaretçiler en çok **3.586.008** kişiyle Rusya, **1.267.497** kişiyle Almanya, **1.271.673** kişiyle Ukrayna uyruklardır.

“Diğer” kategorisi incelendiğinde Antalya'ya gelen ziyaretçiler içerisinde “diğer” kategorisinde olanların sayısı **1.714.816** iken, İstanbul için bu sayı **5.174.952**'dir. Bu bakımdan İstanbul'a gelen yabancı ziyaretçilerin uyruk bakımından çok çeşitli olduğu söylenebilir. Tüm yabancı ziyaretçilerin içerisinde “diğer” kategorisinde yer alanların sayısının **9.131.762 (%37,04)** olması dikkat çekicidir.

Tablo 2.4. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa ve ilk on ile göre dağılımı, 2021¹⁹

İl	Almanya	Bulgaristan	Fransa	Hollanda	Irak	İran	Polonya	Romanya	Rusya	Ukrayna	Diğer	Toplam
Ankara	86.581	582	9.747	20.988	41.320	36.997	720	230	10.152	51.392	140.456	399.165
Antalya	1.267.497	20.509	74.965	133.427	22.777	62.389	416.924	165.283	3.586.908	1.271.673	1.714.816	8.737.168
Artvin	1.186	602	481	356	127	1.100	555	171	11.970	3.615	250.774	270.937
Edirne	301.455	1.139.043	102.918	79.431	4.253	17.062	10.968	177.866	5.617	46.821	714.175	2.599.609
İğdır	34	4	6	18	-	19.869	-	2	321	44	123.307	143.605
İstanbul	823.935	50.318	379.600	256.931	341.490	781.986	37.643	90.043	747.285	340.821	5.174.952	9.025.004
İzmir	296.037	4.619	27.910	48.814	330	39.287	28.769	1.152	7.686	18.817	164.153	637.574
Kırklareli	2.982	178.928	706	662	66	110	2.961	51.924	10.327	14.946	14.387	277.999
Muğla	89.568	4.545	6.899	20.462	229	1.620	85.320	8.004	287.787	273.809	249.396	1.027.639
Şırnak	7.148	135	228	3.014	389.255	1.527	106	83	129	160	21.741	423.526
Diğer	208.792	3.510	18.033	81.498	36.777	191.145	1.110	1.420	26.240	37.910	563.605	1.170.040
Toplam	3.085.215	1.402.795	621.493	645.601	836.624	1.153.092	585.076	496.178	4.694.422	2.060.008	9.131.762	24.712.266
Oran (%)	12,48	5,68	2,51	2,61	3,29	4,67	2,37	2,01	19	8,34	37,04	100

19 Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. KTB, “2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri”.

Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyuğa göre dağılımını, yıl içerisinde uyrukların payını ve bir önceki yıla göre değişimini gösteren Tablo 2.5.'e göre 2021 yılında Türkiye'ye gelen ziyaretçilerin bir önceki yıla göre en çok değişimin olduğu uyruk Polonya'dır ve bu oran **%300,99**'dur. Ziyaretçi sayısında en az değişimin olduğu uyruk ise **%12,86** ile Bulgaristan'dır. Diğer taraftan uyrukların tüm ziyaretçiler içerisindeki payı göz önünde bulundurulduğunda Rusya uyruklu ziyaretçilerin tüm ziyaretçiler içerisindeki payı 2021 yılında **%19** ile ilk uyruk içerisinde en çok, Romanya uyruklu ziyaretçilerin ise **%2,01** ile en azdır.

Diğer taraftan 2021 yılında Türkiye'ye gelen ilk on uyruk içerisinde ziyaretçi sayısı artsa da bazı uyrukların tüm uyruklar içerisindeki payı, 2020 yılına göre azalmıştır. Bu bakımdan Bulgaristan ve Romanya örnekleri verilebilir. Türkiye'ye gelen Bulgaristan uyruklu ziyaretçilerin sayısı 2020 yılına göre yaklaşık **150 bin** kişi artmasına rağmen, tüm uyruklar içerisindeki payı yaklaşık **%4** oranında azalarak **%5,68**'e; Romanya uyruklu ziyaretçilerin ise **200 binden** fazla artan ziyaretçi sayısına rağmen uyruklar içerisindeki payı **%2,01**'e gerilemiştir.

Tablo 2.5. Türkiye'ye gelen yabancıların ilk on uyuğa, değişim oranına ve uyruk payına göre dağılımı, 2020-2021²⁰

Uyruk ²¹	Yıl		Değişim Oranı (%)	Uyruk Payı (%)	
	2020	2021	2020 / 2021	2020	2021
Almanya	1.118.932	3.085.215	175,73	8,79	12,48
Bulgaristan	1.242.961	1.402.795	12,86	9,76	5,68
Fransa	311.708	621.493	99,38	2,45	2,51
Hollanda	271.526	645.601	137,77	2,13	2,61
Irak	387.587	836.624	115,85	3,04	3,39
İran	385.762	1.153.092	198,91	3,03	4,67
Polonya	145.908	585.076	300,99	1,15	2,37
Romanya	269.076	496.178	84,40	2,11	2,01
Rusya	2.128.758	4.694.422	120,52	16,72	19,00
Ukrayna	997.652	2.060.008	106,49	7,83	8,34
Diğer	5.474.343	9.131.762	166,81	42,99	36,94
Toplam	12.734.213	24.712.266	94,06	100,00	100,00

20 Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

21 2021 yılı esas alınarak ilk 10 uyruk sıralanmıştır.

Tablo 2.6. 2021 yılında Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin taşıt araçlarına ve aylara göre dağılımını göstermektedir. Buna göre 2021 yılında Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçiler **20.326.854 (%82,25)** kişiyle en çok hava araçlarını tercih etmiştir. Ardından sırasıyla kara aracıyla gelen ziyaretçiler **4.176.219 (%16,9)**, deniz aracıyla gelen ziyaretçiler **207.606 (%0,84)** yer almaktadır. Türkiye'ye tren aracıyla gelen ziyaretçiler ise **1.587 (%0,01)** kişiyle son sırada bulunmaktadır.

Ayrıca deniz aracıyla Türkiye'ye gelen en çok ziyaretçi **34.682** kişiyle ağustos ayındadır. Hava aracıyla Türkiye'ye gelen en çok yabancı ziyaretçi sayısı **3.557.033** temmuz ayındadır ve kara aracıyla gelenler (**778.981**), tren aracıyla gelenler (**450**) için de hava aracıyla Türkiye'ye gelenler gibi ziyaretçi sayısı temmuz ayında zirve yapmıştır. Temmuz ayında Türkiye'ye gelen ziyaretçilerin tüm aylar içerisindeki oranı **%17,65**'tir.

Tablo 2.6. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin aylara ve araç türlerine göre dağılımı, 2021²²

Ay	Taşıt Aracı				Toplam	Oran (%)
	 Deniz	 Hava	 Kara	 Tren		
Ocak	9.241	400.784	99.756	6	509.787	2,06
Şubat	8.843	414.049	115.080	4	537.976	2,18
Mart	10.837	743.029	151.447	10	905.323	3,66
Nisan	11.015	633.406	146.255	11	790.687	3,20
Mayıs	9.878	764.662	161.730	12	936.282	3,79
Haziran	16.555	1.700.006	330.949	86	2.047.596	8,29
Temmuz	24.488	3.557.033	778.981	450	4.360.952	17,65
Ağustos	34.682	3.366.575	580.383	528	3.982.168	16,11
Eylül	26.277	3.064.808	422.201	167	3.513.453	14,22
Ekim	22.191	3.027.706	421.440	203	3.471.540	14,05
Kasım	20.805	1.331.435	411.661	81	1.763.982	7,14
Aralık	12.794	1.323.361	556.336	29	1.892.520	7,66
Toplam	207.606	20.326.854	4.176.219	1.587	24.712.266	100
Oran (%)	0,84	82,25	16,90	0,01	100	

2021 yılında Türkiye’den çıkan yabancı ziyaretçilerin araç türüne ve aylara göre dağılımı incelendiğinde (Tablo 2.7.) çıkışların en çok **4.593.059** kişiyle (**%18,95**) ağustos ayında olduğu ve ağustos ayında çıkış yapan yabancıların en çok **3.766.842** kişiyle hava araçlarını tercih ettiği görülmektedir.

Tablo 2.7. Türkiye’den çıkan yabancı ziyaretçilerin aylara ve araç türlerine göre dağılımı, 2021²³

Ay	Taşıt Aracı				Toplam	Oran (%)
	 Deniz	 Hava	 Kara	 Tren		
Ocak	9.224	461.708	111.278	6	582.216	2,40
Şubat	9 034	381 330	115.898	4	506.266	2,09
Mart	10 487	611 130	154.565	10	776.192	3,20
Nisan	11.359	732.936	165.925	10	910.230	3,76
Mayıs	10.084	611.166	145.661	17	766 928	3,16
Haziran	16.347	1.207.997	283.363	30	1.507.737	6,22
Temmuz	22.310	2.792.284	535.520	123	3.350.237	13,82
Ağustos	35.853	3.766.842	789.225	1.139	4.593.059	18,95
Eylül	27.604	3.153.966	481.962	523	3.664.055	15,12
Ekim	23.008	3.330.893	448.238	494	3 802 633	15,69
Kasım	20.933	1.677.434	403.758	135	2 102 260	8,68
Aralık	12.831	1.151.067	507.529	16	1 671 443	6,90
Toplam	209.074	19.878.753	4.142.922	2.507	24.233.256	100,00
Oran (%)	0,86	82,03	17,10	0,01	100	

Türkiye'ye gelen en çok ziyaretçilerin bulunduğu ilk on uyruğun tercih ettiği araç türlerini gösteren Tablo 2.8.'e göre deniz araçlarıyla Türkiye'ye gelen en çok ziyaretçi **32.114** kişiyle Ukrayna; hava araçlarıyla gelen en çok ziyaretçi **4.640.139** kişiyle Rusya; kara araçlarıyla gelen en çok ziyaretçi **1.319.874** kişiyle Bulgaristan; tren araçlarıyla gelen en çok ziyaretçi **640** kişiyle Almanya uyrukludur.

Tablo 2.8. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa ve araç türlerine göre dağılımı, 2021²⁴

Uyruk	Taşıt Aracı				Toplam	Pay (%)
	 Deniz	 Hava	 Kara	 Tren		
Almanya	3.009	2.769.344	312.222	640	3.085.215	12,48
Bulgaristan	1 865	80 957	1.319.874	99	1.402.795	5,68
Fransa	1.963	515.153	104.334	43	621.493	2,51
Hollanda	1.032	561.039	83.483	47	645.601	2,61
İran	1.468	943.206	208.293	125	1.153.092	4,67
Irak	145	424 292	412.187	-	836.624	3,39
Polonya	1.381	569 093	14.600	2	585.076	2,37
Romanya	2.671	263 367	230.136	4	496.178	2,01
Rusya	24 333	4.640.139	29.949	1	4.694.422	19,00
Ukrayna	32.114	1.960.946	66.944	4	2.060.008	8,34
Diğer	138.045	7.599.318	1.394.197	622	9.131.762	36,94
Toplam	207.606	20.326.854	4.176.219	1.587	24.712.266	100
Oran (%)	0,84	82,25	16,90	0,01	100	

24 KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

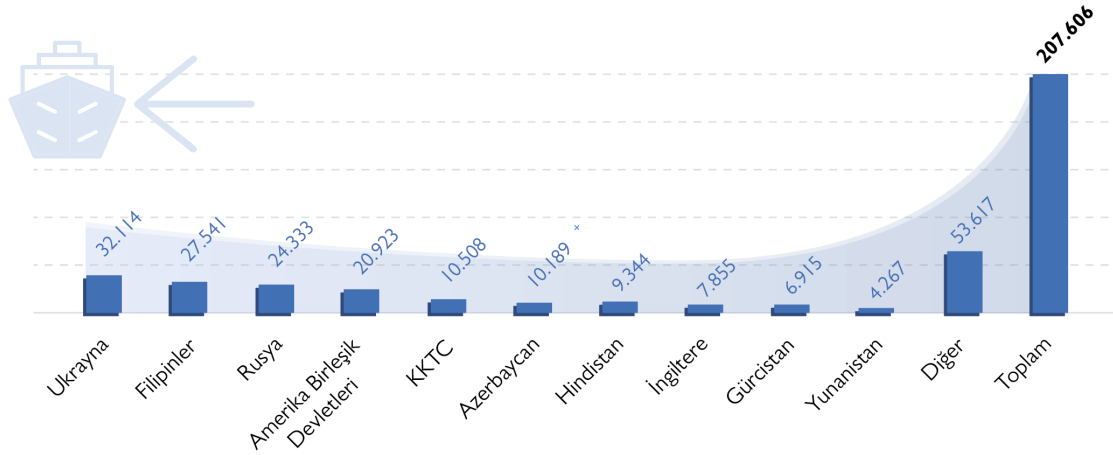
Türkiye’den çıkan yabancı ziyaretçilerin ilk on uyuğa ve araç türlerine göre dağılımına bakıldığında (Tablo 2.9.) Rusya uyruklu ziyaretçilerin **4.602.714** kişiyle en çok hava araçlarını, Bulgaristan uyruklu ziyaretçilerin **1.295.761** kişiyle kara araçlarını, Ukrayna uyruklu ziyaretçilerin **31.821** kişiyle en çok deniz araçlarını ve Almanya uyruklu ziyaretçilerin **1.033** kişiyle tren araçlarını kullandığı görülmektedir.

Tablo 2.9. Türkiye’den çıkan yabancı ziyaretçilerin ilk on uyuğa ve araç türlerine göre dağılımı, 2021²⁵

Uyruk	Taşıt Aracı				Toplam	Pay (%)
	 Deniz	 Hava	 Kara	 Tren		
Almanya	2.965	2.718.087	292.526	1.033	3.014.611	12,44
Bulgaristan	1 806	83 471	1 295 761	180	1.381.218	5,70
Fransa	1.763	514.012	101.484	91	617.350	2,55
Hollanda	1.034	553.653	77.836	168	632 691	2,61
İran	2.105	867.348	220.884	115	1.090.452	4,50
Irak	201	414.669	404 960	-	819.830	3,38
Polonya	1 247	568.077	14 399	2	583.725	2,41
Romanya	2 528	261.219	225 742	31	489.520	2,02
Rusya	25 135	4.602.714	30 909	1	4.658.759	19,22
Ukrayna	31.821	1.959.025	65 756	-	2.056.602	8,49
Diğer	138.469	7.336.478	1.412.665	886	8.888.498	36,68
Toplam	209.074	19.878.753	4.142.922	2.507	24.233.256	100
Oran (%)	0,86	82,03	17,10	0,01	100	

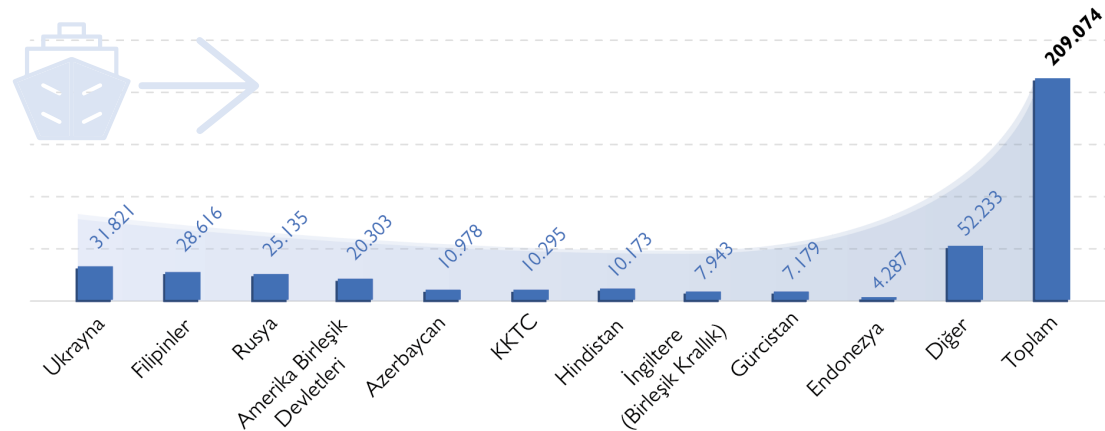
25 KTB, “2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri”.

Türkiye'ye deniz araçlarıyla gelen ziyaretçilerin ilk on uyruğa göre dağılımını gösteren Şekil 2.5. incelendiğinde **32.114** kişiyle en çok Ukrayna uyruklu ziyaretçilerin deniz yolunu tercih ettiği belirlenmiştir. Ardından sırasıyla **27.541** kişiyle Filipinler; **24.333** kişiyle Rusya uyruklu ziyaretçiler gelmektedir. Deniz araçlarıyla **Filipinler** uyruklu ziyaretçilerin sayısının görece çok olması dikkat çekicidir.²⁶

Şekil 2.5. Türkiye'ye deniz araçlarıyla gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021²⁷

Türkiye'den deniz araçlarıyla çıkan yabancıların ilk on uyruğa göre dağılımı incelendiğinde (Şekil 2.6.) çıkış yapanların en çok **31.821** kişiyle Ukrayna, **28.616** kişiyle Filipinler, **25.135** kişiyle Rusya uyruklularının olduğu görülmektedir. Bu noktada Türkiye'den deniz araçlarıyla çıkış yapan yabancı ziyaretçilerin sayısının giriş yapanlardan fazla olması dikkat çekicidir.

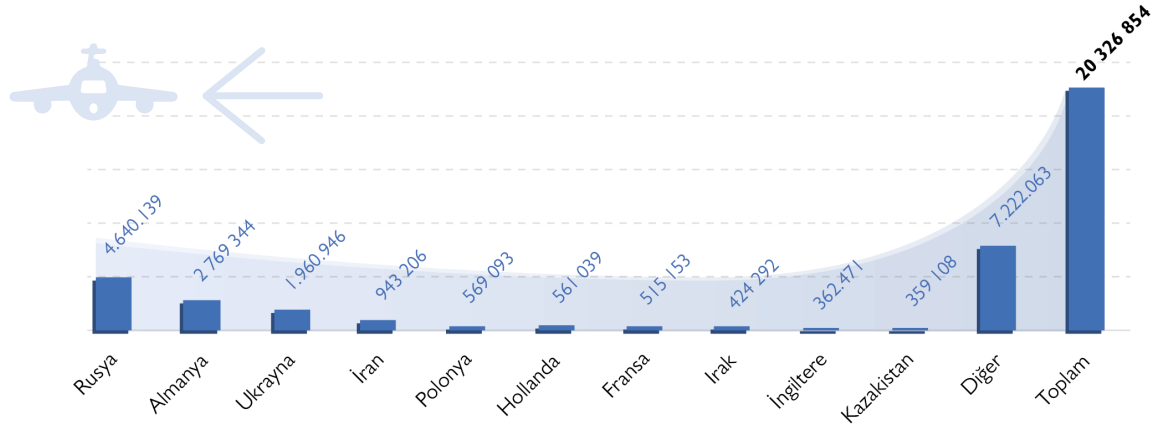
Şekil 2.6. Türkiye'den deniz araçlarıyla çıkan yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021²⁸

²⁶ Filipinler coğrafi konumu getirdiği avantajla deniz turizmi bakımından zengin bir ülkedir. Bu doğrultuda Filipinler vatandaşlarının deniz yoluyla turistik geziler düzenlemesi doğal karşılanabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Emin Atasoy, "Filipinler Cumhuriyeti'nin Turizm Başkenti: Boracay Adası", *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 5/6 (Aralık 2020), 70.

²⁷ KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

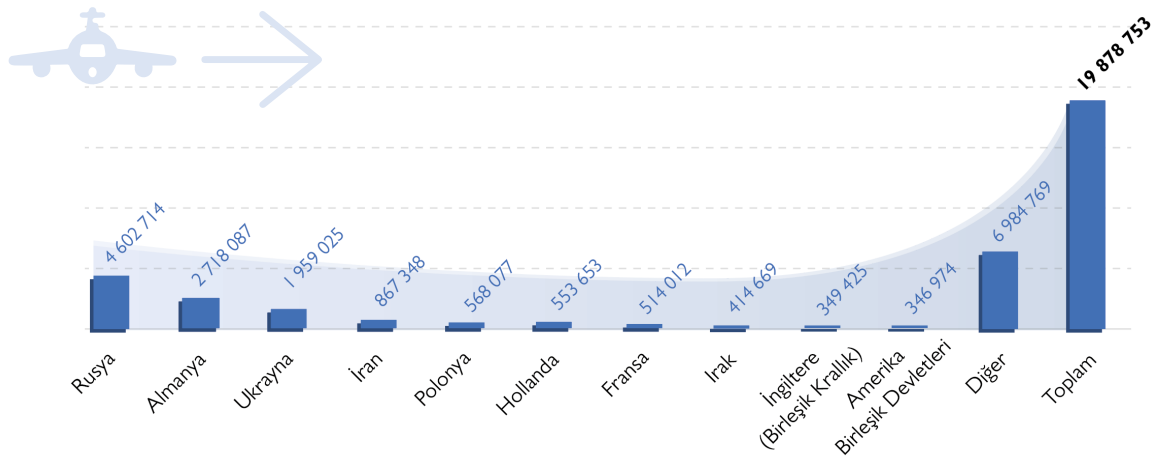
²⁸ KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

2021 yılında Türkiye'ye gelen **20.326.854** yabancı uyruklu ziyaretçi hava araçlarını kullanmıştır. Türkiye'ye gelirken hava araçlarını kullanan yabancılar en çok **4.640.139** kişiyle Rusya, **2.769.344** kişiyle Almanya, **1.960.946** kişiyle Ukrayna uyruklulardır. Diğer taraftan hava araçlarının kullanan yabancı ziyaretçilerin ilk on uyuğa göre dağılımı incelendiğinde (Şekil 2.7.) ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun Avrupa'dan Türkiye'ye geldiği görülmektedir.

Şekil 2.7. Türkiye'ye hava araçlarıyla gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyuğa göre dağılımı, 2021²⁹

Türkiye'den hava araçlarıyla çıkan yabancı uyruklu ziyaretçilerin ilk on uyuğa göre dağılımına bakıldığında (Şekil 2.8.) **4.602.714** kişiyle Rusya, **2.718.087** kişiyle Almanya, **1.959.025** kişiyle Ukrayna uyruklu yabancıların Türkiye'den hava araçlarıyla en çok çıkış yapan uyruklar olduğu görülmektedir. Diğer taraftan hava araçlarıyla Türkiye'ye giriş ve çıkış yapan yabancı ziyaretçilerin sayıları karşılaştırıldığında **448.101 kişinin Türkiye'den çıkış yapmadığı belirlenmiştir.**

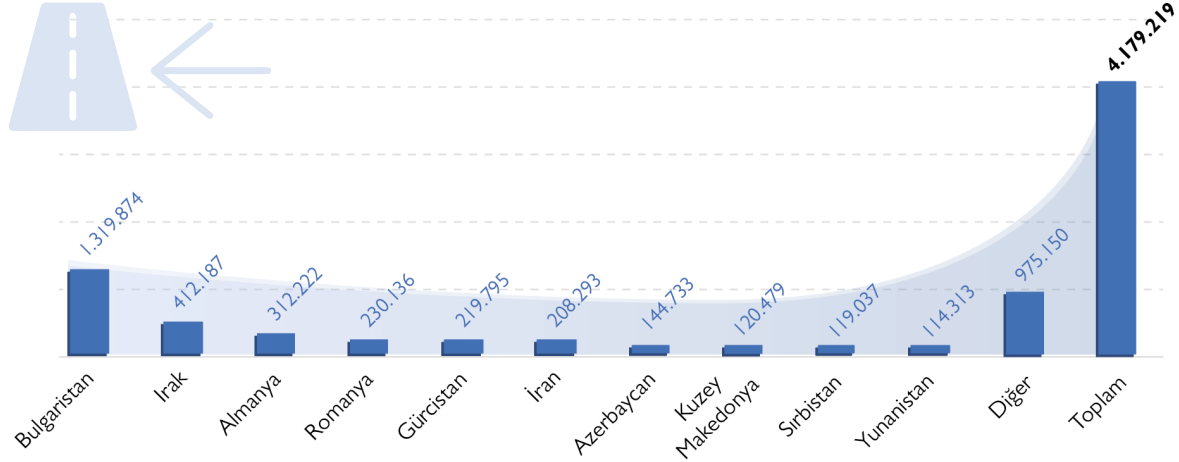

Şekil 2.8. Türkiye'den hava araçlarıyla çıkan yabancı ziyaretçilerin ilk on uyuğa göre dağılımı, 2021³⁰

29 KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

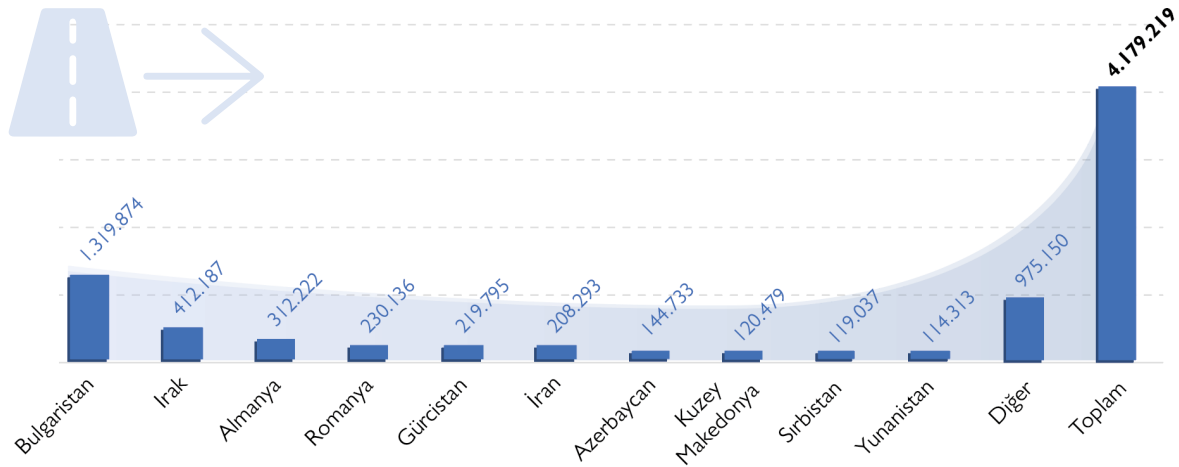
30 KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

Türkiye'ye kara araçlarıyla gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa göre dağılımına bakıldığında (Şekil 2.9.) en çok giriş yapanların **1.319.874** kişiyle Bulgaristan, **412.187** kişiyle Irak, **312.222** kişiyle Almanya uyruklu olduğu görülmektedir. Diğer taraftan ilk on uyruk içerisinde Türkiye'nin sınır komşularından Türkiye'ye gelirken kara araçlarını kullananların kara araçlarını kullanan tüm yabancılara oranının **%54,46** olması dikkate değer bir bulgudur.

Şekil 2.9. Türkiye'ye kara araçlarıyla gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021³¹

Şekil 2.10. Türkiye'den kara araçlarıyla çıkış yapan yabancıların ilk on uyruğa göre dağılımını göstermektedir. Buna göre çıkış yapanların en çok **1.295.761** kişiyle Bulgaristan, **404.960** kişiyle Irak, **292.526** kişiyle Almanya uyruklu olduğu görülmektedir.

Şekil 2.10. Türkiye'den kara araçlarıyla çıkan yabancı ziyaretçilerin ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021³²

31 KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

32 KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

2021 yılında Türkiye'ye gelen yabancıların **9.025.004**'ü (**%36**) İstanbul; **8.737.168**'i (**%35**) Antalya'dan giriş yapmıştır ve ziyaretçilerin çoğunluğu hava araçlarını tercih etmiştir. Kara araçlarıyla Türkiye'ye giriş yapan yabancı ziyaretçiler ise **2.598.285** kişiyle en çok Edirne'deki kara sınır kapılarını kullanmıştır. Diğer taraftan deniz araçlarıyla Türkiye'ye gelenler en çok **53.480 kişiyle** Muğla, **37.100** kişiyle İstanbul'dan giriş yapmayı tercih etmiştir. Trenle Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin en çok **1.324** kişiyle Edirne'den giriş yapması ise dikkat çekicidir.

Tablo 2.10. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin ilk on ile ve araç türüne göre dağılımı, 2021³³

İl	Taşıt Aracı				Toplam	Oran (%)
	 Deniz	 Hava	 Kara	 Tren		
Ankara	-	399.165	-	-	399.165	1,62
Antalya	1.963	8.735.205	-	-	8.737.168	35,36
Artvin	367	339	270 231	-	270.937	1,10
Edirne	-	-	2.598.285	1.324	2.599.609	10,52
Iğdır	-	-	143.605	-	143.605	0,58
İstanbul	37.100	8.987.904	-	-	9.025.004	36,52
İzmir	6.491	631.083	-	-	637.574	2,58
Kırklareli	-	-	277.999	-	277.999	1,12
Muğla	53.480	974.159	-	-	1.027.639	4,16
Şırnak	-	-	423.526	-	423.526	1,71
Diğer	108.205	598.999	462.573	263	1.170.040	4,73
Toplam	207.606	20.326.854	4.176.219	1.587	24.712.266	100,00
Oran (%)	0,84	82,25	16,90	0,01	100	

33 Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

Türkiye’den çıkış yapanların ilk on ile ve araç türlerine göre dağılımına bakıldığında (Tablo 2.11.) giriş yapanlara benzer şekilde, **8.729.293** kişiyle (**%36,02**) İstanbul, **8.651.056** kişiyle (**%35,70**) Antalya’dan çıkış yapan yabancılar en çok hava araçlarını tercih etmiştir.

Türkiye’ye giriş-çıkış yapan yabancıların araç türlerine göre dağılımı karşılaştırıldığında hava araçlarını kullananların yaklaşık **450 bini**, kara araçlarını kullananların yaklaşık **30 bini** 2021 yıl sonunda Türkiye’den henüz çıkış yapmamışken; deniz araçlarını kullananlardan yaklaşık **1.500 kişi** ve tren aracını kullananlardan yaklaşık **bin kişi** ise giriş yapanlardan daha fazla olarak Türkiye’den çıkış yapmıştır.

Tablo 2.11. Türkiye’den çıkan yabancı ziyaretçilerin ilk on ile ve araç türüne göre dağılımı, 2021³⁴

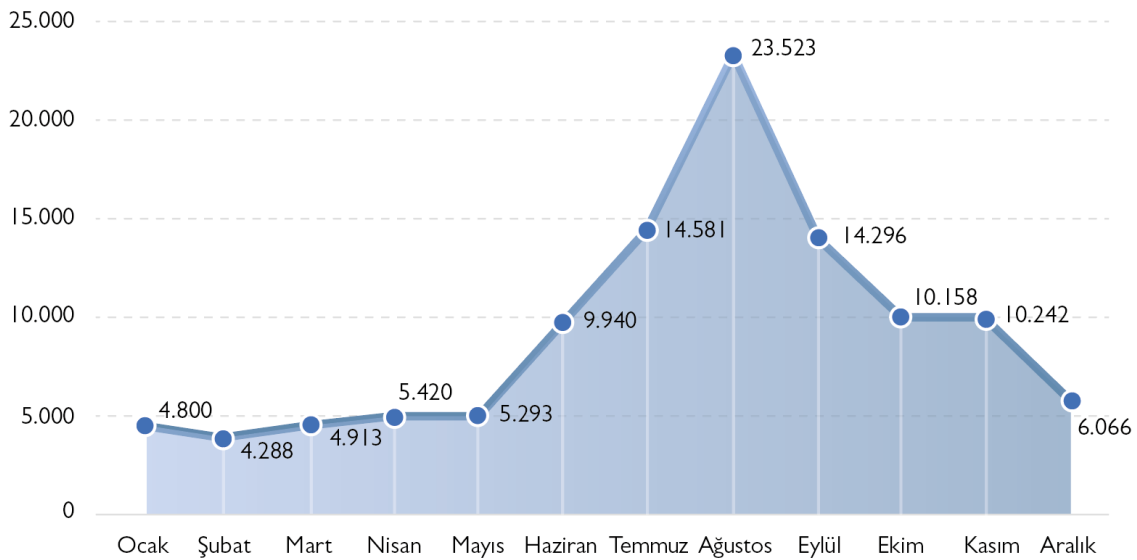
İl	Taşıt Aracı				Toplam	Oran (%)
	 Deniz	 Hava	 Kara	 Tren		
Ankara	-	381.116	-	-	381.116	1,57
Antalya	1.618	8.649.438	-	-	8.651.056	35,70
Artvin	368	297	286.110	-	286.775	1,18
Edirne	-	-	2.515.985	2.283	2.518.268	10,39
Hatay	4.110	3.348	131.810	-	139.268	0,57
İstanbul	39.209	8.690.084	-	-	8.729.293	36,02
İzmir	5.401	627.882	-	-	633.283	2,61
Kırklareli	-	-	278.349	-	278.349	1,15
Muğla	53.862	961.987	-	-	1.015.849	4,19
Şırnak	-	-	420.181	-	420.181	1,73
Diğer	104.506	564.601	510.487	224	1.179.818	4,89
Toplam	209.074	19.878.753	4.142.922	2.507	24.233.256	100,00
Oran (%)	0,86	82,03	17,10	0,01	100	

34 KTB, “2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri”.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre **72** saati geçmemek kaydıyla turizm amaçlı olarak deniz limanlarını kullanacak kişilere vize muafiyeti uygulanır.³⁵ Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yayımladığı sınır istatistiklerinden hareketle güneybirlikçi ziyaretçiler yalnızca deniz araçlarıyla Türkiye'ye gelen ziyaretçileri kapsamaktadır. Bu bakımdan ilgili kanun maddesinin güneybirlikçi ziyaretçilere ilişkin olduğu söylenebilir.

Güneybirlikçi turist kavramı ilk kez 1963 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Uluslararası Turizm ve Seyahat Konferansı'nda bir ülkede 24 saatten daha az kalan ziyaretçiler olarak tanımlanmıştır.³⁶ Ulusal mevzuatta da buna benzer bir yorum bulunmaktadır ancak güneybirlik kavramı yalnızca güneybirlik tesisler ve güneybirlik gezi tekneleri kapsamında değerlendirilmiştir. Buna göre güneybirlik gezi tekneleri, turizm, gezi, spor vb. amaçlarla bir limandan aldığı yolcuları aynı gün içerisinde aynı limanda indiren tekneleri ifade etmektedir.³⁷ Diğer taraftan güneybirlik tesisler ise 3621 sayılı Kıyı Kanunu'na aykırı haller barındırmamak kaydıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın inşa edebileceği kamu yararına uygun, ücretsiz giriş yapılabilen ve konaklama içermeyen tesislerdir.³⁸

2021 yılında Türkiye'ye gelen güneybirlikçi ziyaretçilerin aylara göre dağılımına bakıldığında (Şekil 2.11.) en çok ziyaretin **23.523** kişiyle ağustos, **14.581** kişiyle temmuz, **14.296** kişiyle eylül ayında gerçekleştiği görülmektedir. Buna karşılık kış ve ilkbahar aylarında güneybirlikçi ziyaretçi sayısının görece az olduğu söylenebilir.

Şekil 2.11. Türkiye'ye gelen güneybirlikçi ziyaretçilerin aylara göre dağılımı, 2021³⁹

35 YUKK, md. 12/2-b.

36 Fusun Esenkal-Çökeli, vd. "Uluslararası Turizm Anlaşmalarının Dayandığı Uluslararası Temel Belgeler (Sözleşmeler)", 15. Geleneksel Turizm Sempozyumu 2016 Bildiriler Kitabı, ed. Doç. Dr. Murat Doğdubay (Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi, 2016), 1/565.

37 Deniz Turizmi Yönetmeliği, Resmi Gazete 27298 (24 Temmuz 2009), md. 24/1.

38 Turizmi Teşvik Kanunu (TTK), Resmi Gazete 17635 (16 Mart 1982), Kanun Numarası: 2634, md. 6/2.

39 Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

Türkiye'ye günübirlikçi olarak gelen yabancıların değişim oranına ve aylara göre dağılımına bakıldığında (Tablo 2.12.) pozitif anlamda en çok değişimin **%299,52** ile ağustos, **%235,26** ile temmuz, **%228,53** ile eylül aylarında olduğu gözlemlenirken, negatif anlamda en çok değişim ise en çok **%81,06** ile ocak, **%70,99** ile şubat, **%53,63** ile mart aylarında yaşanmıştır.

Tablo 2.12. Türkiye'ye gelen yabancı günübirlikçilerin aylara ve değişim oranına göre dağılımı, 2020-2021⁴⁰

Ay	Yıl		Değişim Oranı (%)
	2020	2021	2020 / 2021
Ocak	15.315	2.901	-81,06
Şubat	8.341	2.420	-70,99
Mart	6.427	2.980	-53,63
Nisan	2.557	3.185	24,56
Mayıs	2.090	2.277	8,95
Haziran	3.865	6.369	64,79
Temmuz	3.412	11.439	235,26
Ağustos	5.227	20.883	299,52
Eylül	4.182	13.739	228,53
Ekim	3.852	10.075	161,55
Kasım	3.546	10.241	188,80
Aralık	3.627	2.782	-23,30
Toplam	62.441	89.291	43,00

2021 yılında Türkiye'ye gelen günübirlikçi ziyaretçilerin ilk on ildeki limanlara ve ilk on uyuğa göre dağılımına bakıldığında (Tablo 2.13.) en çok **18.978** kişiyle (**%21,25**) Amerika Birleşik Devletleri, **10.964** kişiyle (**%12,28**) Filipinler, **10.816** kişiyle (**%12,11**) Ukrayna uyrukluların günübirlikçi olarak Türkiye'yi ziyaret ettiği görülmektedir. Diğer taraftan günübirlikçi ziyaretçiler en çok **45.312** kişiyle Muğla, **20.947** kişiyle Samsun, **8.605** kişiyle Aydın limanlarına ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu doğrultuda adı geçen illerdeki limanların deniz turizmine uygun olduğu söylenebilir ve Türkiye'nin deniz turizmini geliştirmesi hususunda denize kıyısı bulunan illerde liman yatırımları geliştirilebilir.

40 Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

Türkiye'ye güneybirlikçi olarak gelen ziyaretçiler içerisinde ABD uyruklu olanlardan **11.597**'si Muğla, **6.720**'si Aydın; Filipinler uyruklu olanlardan **1.722**'si Muğla, **2.064**'ü Samsun; Ukrayna uyruklu olanlardan **4.502**'si Sakarya, **4.046**'sı Samsun'daki limanlarda 24 saati geçmemek suretiyle konaklamıştır. Bu bağlamda Filipinler uyruklu ziyaretçilerin Samsun'a gerçekleştirdiği ziyaretin sayı bakımından görece yüksek olması dikkat çekicidir.

Diğer taraftan ilk on uyruk içerisindeki güneybirlikçi ziyaretçilerden aynı uyruğa mensup olanların belirli bölgelerde yoğunlaşması önemli bir bulgudur. Bu noktada Muğla ve Samsun'daki limanlar ön plana çıkmaktadır. İngiltere uyruklu 5.787 ziyaretçiden 4.478'si güneybirlik ziyaretlerinde Muğla'yı tercih ederken, Azerbaycan uyruklu 3.487 ziyaretçiden 2.675'i Samsun'u ziyaret etmiştir.

Tablo 2.13. Türkiye'ye gelen yabancı güneybirlikçi ziyaretçilerin ilk on uyruğa ve ilk on ile göre dağılımı, 2021⁴¹

il	ABD	Filipinler	Ukrayna	Rusya	İngiltere	Azerbaycan	Endonezya	Almanya	Gürcistan	Yunanistan	Diğer	Toplam
Aydın	6.720	-	49	287	520	-	4	115	-	14	896	8.605
Giresun	-	31	123	143	-	97	-	-	26	-	0	420
İstanbul	609	-	-	-	774	-	-	18	-	8	260	1.669
Kocaeli	-	343	203	105	-	53	8	1	67	24	403	1.207
Muğla	11.597	7.722	918	669	4.478	-	2.735	2.026	11	1.656	13.500	45.312
Mersin	1	32	33	6	1	12	-	-	10	14	141	250
Sakarya	-	-	4.502	1198	-	199	-	9	10	-	390	6.308
Samsun	7	2.064	4.046	7.037	11	2.675	21	3	1879	71	3133	20.947
Trabzon	-	515	764	1.140	-	296	-	-	37	18	233	3.003
Yalova	7	159	53	57	1	35	-	-	26	4	607	949
Diğer	37	98	125	21	2	120	2	0	19	9	188	621
Toplam	18.978	10.964	10.816	10.663	5.787	3.487	2.770	2.172	2.085	1.818	19.751	89.291
Oran (%)	21,25	12,28	12,11	11,94	6,48	3,91	3,10	2,43	2,34	2,04	22,12	100

41 KTB, "2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri".

3. DÜZENLİ GÖÇ ve İNSAN HAREKETLİLİKLERİ

BM Göç Kuruluşu (IOM)'na göre düzenli göç kavramı yasal usullerle gerçekleşen göçü ifade etmektedir.⁴² Bu bakımdan Türkiye'de süregelen düzenli göç hareketleri; ikamet izinleri, çalışma izinleri, yükseköğretimde uluslararası öğrenciler, temel öğretimde uluslararası öğrenciler, konut alımı, evlenme boşanma ve Türk vatandaşlığı kazanma başlığıyla bu bölüm altında incelenecektir. Düzenli göç ve insan hareketlilikleri bölümü için kullanılan temel kaynaklar Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'dir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun internet adresinde Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) aracılığıyla "vatandaşlık ülkesine göre yabancı nüfus" başlıklı istatistiksel tabloda 2021 yılında Türkiye'de bulunan ikamet izinli, çalışma izinli, mavi kart sahibi ve uluslararası koruma kapsamındaki yabancılara dair veriler yayımlamıştır. İlgili verilere geçici koruma kapsamındaki Suriye uyruklular, 3 aydan daha kısa süreli ikamet izni verilen yabancılar dahil edilmemiştir. Buna göre TÜİK'in "diğer ülkeler" kategorisi altında paylaştığı ülke sayısı bilinmemekle birlikte, Türkiye'de **131** farklı uyruktan **1.796.036** yabancı bulunmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun yayımladığı Türkiye'de bulunan yabancılarla ilgili elde edilen veriler derlenerek Türkiye'deki yabancının uyruklarının bölgelere göre dağılımı tespit edilmiştir. Buna göre Türkiye'de yabancının **%33,63**'ü Türkiye'nin sınır komşularından, **%18,39**'u Türk cumhuriyetlerinden, **%16,05**'i Avrupa'dan, **%14,53**'ü Asya'dan, **%10,33**'ü Afrika'dan, kalan **%7,07**'si ise dünyanın farklı bölgelerinden Türkiye'ye gelmiştir.

Türkiye'deki yabancının ilk on uyruğa göre dağılımına bakıldığında (Tablo 3.1.) Türkiye'deki en çok yabancı nüfusun **322.015** kişiyle (**%17,96**) Irak, **183.567** kişiyle (**%10,24**) Afganistan, **128.883** kişiyle (**%7,19**) İran uyruklular olduğu görülmektedir. Buna ek olarak Türkiye'deki ilk on uyruk içerisindeki yabancının tüm yabancılara oranının **%67,61** olması dikkat çekicidir.

İlk on uyruk içerisindeki yabancının **%30,98**'i doğrudan Türkiye'nin sınır komşusu olan ülkelere (Irak, İran, Suriye) gelmişken, **%16,9**'u ise Türk cumhuriyetleri (Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan, Kazakistan) uyrukludur. Diğer taraftan, Avrupa ülkelerinden (Almanya ve Rusya) Türkiye'ye gelen yabancının ilk on uyruk içerisindeki payı **%9,44**'tür.

42 Richard Perruchoud (ed.) & Jilyanne Redpath-Cross (ed.), *Göç Terimleri Sözlüğü* (PDF: BM Göç Kuruluşu (IOM), 2013), 26.

Tablo 3.1. Türkiye’de bulunan yabancıların ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021⁴³

Uyruk	Erkek	Oran (%) ⁴⁴	Kadın	Oran (%) ⁴⁵	Toplam	Oran (%) ⁴⁶
Irak	166.675	51,76	155.340	48,24	322.015	17,96
Afganistan	106.625	58,08	76.942	41,92	183.567	10,24
İran	64.747	50,23	64.136	49,77	128.883	7,19
Türkmenistan	65.140	52,54	58.825	47,46	123.965	6,91
Suriye	56.555	54,09	47.999	45,91	104.554	5,83
Almanya	50.203	48,93	52.389	51,07	102.592	5,72
Özbekistan	23.085	32,44	48.060	67,56	71.145	3,97
Azerbaycan	31.490	45,92	37.072	54,08	68.562	3,82
Rusya	25.170	37,68	41.616	62,32	66.786	3,72
Kazakistan	15 927	40,36	23.527	59,64	39.454	2,20
Diğer ⁴⁷	285.240	49,13	295.562	50,87	580.513	32,39
Toplam	890.857	49,71	901.179	50,29	1.792.036	100

2021 yılında Türkiye’de bulunan yabancıların illere göre dağılımı incelendiğinde (Tablo 3.2.) Türkiye’de en çok yabancıların bulunduğu illerin sırasıyla **740.954** kişiyle (**%41,34**) İstanbul, **173.264** kişiyle (**%9,66**) Ankara, **136.946** kişiyle (**%7,64**) Antalya olduğu görülmektedir. Bu bakımdan ilk üç ilde bulunan yabancıların tüm illerdeki yabancılar içerisindeki oranı **%58,64**’tür. En az yabancıların bulunduğu iller ise **207** kişiyle (**%0,01**) Bitlis, **270** kişiyle (**%0,01**) Ardahan, **366** kişiyle (**%0,02**) Tunceli’dir.

Bir ilde bulunan yabancıların nüfusu ile il nüfusunun karşılaştırılmasını yüzdelik olarak ifadesine bakıldığında bu oranın %10’dan fazla olduğu bir il (**Yalova, %10,48**) bulunmaktadır. Yabancı nüfusunun il nüfusuna karşı oranının %5-10 arasında olduğu iki il (**Ankara, %9,66; Antalya, %7,64**) bulunurken, bu oranın %1-5 arasında olan il sayısı **43**’tür. Kalan 35 ilin oranı ise %1’in altındadır. Yukarıda belirtilen şartlar haricinde, Türkiye’de bulunan yabancıların toplam nüfusa oranının **%2,11** olması dikkat çekicidir.

43 Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Vatandaşlık Ülkesine Göre Yabancı Nüfus” Erişim 26 Mayıs 2022.

44 İlgili uyruk içerisindeki yabancı erkeklerin, kadınlara göre oranını ifade etmektedir.

45 İlgili uyruk içerisindeki yabancı kadınların, erkeklere göre oranını ifade etmektedir.

46 İlgili uyruğun, tüm yabancılar içerisindeki oranını ifade etmektedir.

47 “Diğer” kategorisi altında vatansızlar (397 kişi), uyruğu bilinmeyenler (165 kişi) ve diğer ülkeler toplanmıştır.

Tablo 3.2. Türkiye’de bulunan yabancıların illere göre dağılımı, 2021

İl	Toplam	Oran(%) ⁴⁸	Yabancıların, İl Nüfusu ⁴⁹ ile Karşılaştırılması	İl	Toplam	Oran(%)	Yabancıların, İl Nüfusu ile Karşılaştırılması
Adana	15.899	0,88	0,70	Kahramanmaraş	4.260	0,23	0,36
Adıyaman	1.625	0,09	0,25	Karabük	10.727	0,59	4,30
Afyonkarahisar	12.419	0,69	1,66	Karaman	3.201	0,17	1,23
Ağrı	1.117	0,06	0,21	Kars	1.626	0,09	0,57
Aksaray	17.436	0,97	4,06	Kastamonu	5.242	0,29	1,39
Amasya	4.206	0,23	1,25	Kayseri	20.859	1,16	1,45
Ankara	173.264	9,66	3,01	Kırıkkale	8.357	0,46	3,02
Antalya	136.946	7,64	5,22	Kırklareli	3.118	0,17	0,85
Ardahan	270	0,01	0,28	Kırşehir	14.005	0,78	5,76
Artvin	604	0,03	0,35	Kilis	2.009	0,11	1,37
Aydın	12.090	0,67	1,06	Kocaeli	17.384	0,97	0,85
Balıkesir	11.991	0,66	0,95	Konya	30.486	1,70	1,33
Bartın	2.206	0,12	1,09	Kütahya	11.773	0,65	2,03
Batman	1.247	0,06	0,19	Malatya	4.766	0,26	0,58
Bayburt	575	0,03	0,67	Manisa	9.554	0,53	0,65
Bilecik	3.516	0,19	1,53	Mardin	3.109	0,17	0,36
Bingöl	403	0,02	0,14	Mersin	39.172	2,18	2,07
Bitlis	207	0,01	0,05	Muğla	22.547	1,25	2,20
Bolu	11.077	0,61	3,46	Muş	456	0,02	0,11
Burdur	5.115	0,28	1,86	Nevşehir	9.264	0,51	3,00
Bursa	54.276	3,02	1,72	Niğde	4.612	0,25	1,26
Çanakkale	6.039	0,33	1,08	Ordu	7.766	0,43	1,02
Çankırı	6.489	0,36	3,30	Osmaniye	840	0,04	0,15
Çorum	9.955	0,55	1,89	Rize	1.718	0,09	0,49
Denizli	15.991	0,89	1,52	Sakarya	28.086	1,56	2,64
Diyarbakır	1.657	0,09	0,09	Samsun	39.912	2,22	2,91
Düzce	6.978	0,38	1,74	Siirt	721	0,04	0,21
Edirne	5.900	0,32	1,43	Sinop	2.314	0,12	1,05
Elazığ	2.436	0,13	0,41	Sivas	7.194	0,40	1,13
Erzincan	3.720	0,20	1,56	Şanlıurfa	10.616	0,59	0,49
Erzurum	4.916	0,27	0,64	Şırnak	866	0,04	0,15
Eskişehir	26.362	1,47	2,93	Tekirdağ	7.641	0,42	0,68
Gaziantep	18.020	1,00	0,84	Tokat	7.103	0,39	1,17
Giresun	5.621	0,31	1,24	Trabzon	14.333	0,79	1,75
Gümüşhane	2.221	0,12	1,47	Tunceli	366	0,02	0,43
Hakkari	1.347	0,07	0,48	Uşak	8.471	0,47	2,26
Hatay	5.093	0,28	0,30	Van	4.983	0,27	0,43
Iğdır	954	0,05	0,46	Yalova	31.100	1,73	10,68
Isparta	10.163	0,56	2,28	Yozgat	10.510	0,58	2,51
İstanbul	740.954	41,34	4,67	Zonguldak	4.931	0,27	0,83
İzmir	34.733	1,93	0,78	Genel Toplam	1.792.036	100	2,11

48 İlgili ildeki yabancıların, toplam yabancı sayısı içerisindeki oranını ifade eder.

49 Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “İl, Tek Yaş ve Cinsiyete Göre Nüfus” Erişim 26 Mayıs 2022.

3.1. İkamet İzinleri

Göç İdaresi Başkanlığı'nın internet adresinde yer alan "istatistikler" bölümünde "güncel veriler" başlığı altında "ikamet izinleri" alt başlığında yayımlanan veriler bu bölümün temel kaynağıdır.

İkamet izni 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda "*Türkiye'de kalmak üzere verilen izin belgesi*" olarak tanımlanmıştır.⁵⁰ Ayrıca Türkiye'de vize veya vize muafiyeti süresinden daha fazla kalanların, Türkiye'de 90 günden fazla kalacak olan yabancıların ikamet izni alması zorunludur.⁵¹ Türkiye'de altı çeşit ikamet izni olduğu kanunda belirlenmiştir: kısa dönem, aile, öğrenci, uzun dönem, insani, insan ticareti mağduru.⁵² İkamet izni için Türkiye'ye gelecek olan şahsın henüz Türkiye'ye gelmeden bulunduğu ülkedeki konsolosluklara başvurması gereklidir.⁵³ Ancak Türkiye'de de ikamet iznine başvurabilecekler istisnai durum kapsamında düzenlenmiştir. Buna göre başvurular valiliklere yapılabilecek olup istisna kapsamına alınan durumlar şunlardır: "*adli ve idari makamların talep etmesi durumunda, uzun dönem ikamet izinlerinde, öğrenci ikamet izinlerinde, insani ikamet izinlerinde, insan ticareti mağdurlarının ikamet izinlerinde, aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçişlerde, yükseköğrenimini Türkiye'de tamamlayıp kısa dönem ikamet izni alacaklarda, Türkiye ikamet izni bulunan anne ve babanın Türkiye'de doğan çocukları için yapılacak başvurularda, yabancının Türkiye'den ayrılmasının makul ve mümkün olmadığı durumlarda*".⁵⁴ İkamet izinlerinin bitmesi dahilinde uzatma başvurularında bulunulabilir. Bu bakımdan ikamet izninin bitmesine 60 gün kalmasından ikamet izninin bitiş tarihine kadar uzatma başvurusunda bulunulabilir.⁵⁵

Türkiye'nin düzenli göç hareketliliklerine bakıldığında son on yılda dramatik biçimde bir yükseliş eğilimi olduğu dikkat çekmektedir. Her ne kadar düzensiz ve iltica arayışı türündeki hareketlilikler daha fazla gündeme gelse de düzenli hareketlerin bir biçimi olarak ikamet izinlerinin yıldan yıla artış gösterdiği görülmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın yayımladığı verilere göre (Şekil 3.1.) 2012 yılında ikamet izni verilen yabancıların sayısı **321.548** iken, 2021 yılına gelindiğinde bu sayı **1.311.633**'e yükselmiştir. Koronavirüs salgını etkisi ile 2020 yılında düşüş gözlemlenmekle beraber 2021 yılında ikamet izin sayılarının salgın öncesi dönemin de üzerinde bir seviyeye ulaştığı izlenmektedir.

50 YUKK, md. 3/1-i.

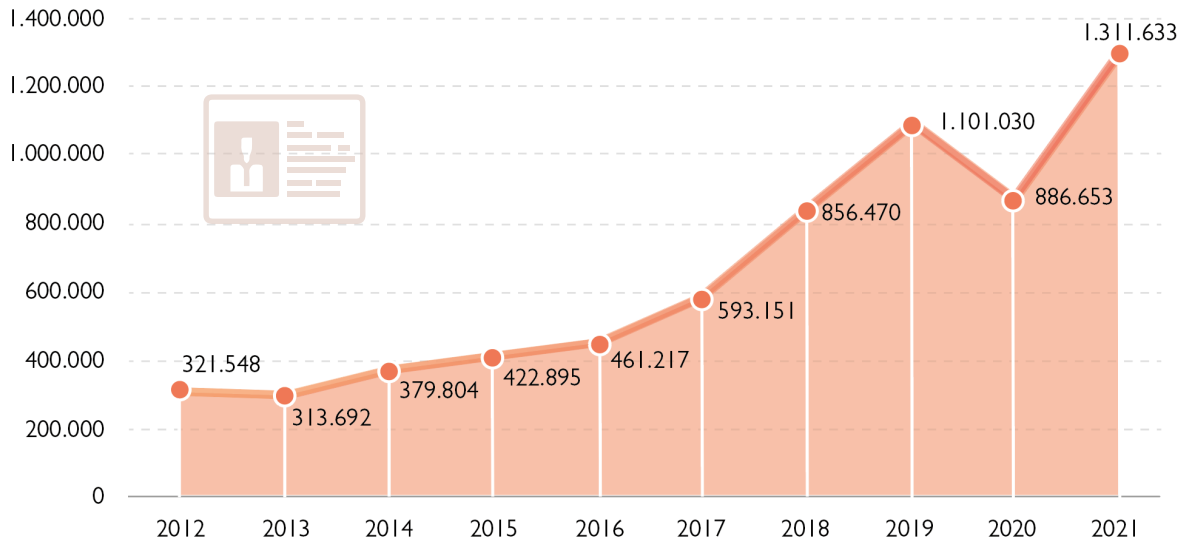
51 YUKK, md. 19.

52 YUKK, md. 30.

53 YUKK, md. 21.

54 YUKK, md. 22.

55 YUKK, md. 24.

Şekil 3.1. İkamet izni alan yabancı sayılarının yıllara göre dağılımı, 2012-2021⁵⁶

Kısa dönem ikamet izni genel olarak turizm, yatırım, eğitim ve araştırma amacıyla Türkiye'ye gelen yabancılara verilmektedir. Bunun dışında "KKTC vatandaşları, adli ve idari makamların gerekli gördüğü kişiler, aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçenler⁵⁷" ve Türkiye'de çalışmaya dahi tutarı Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmek üzere Türkiye'ye yatırım yapanların kendisi, eşi ve ergin olmayan çocukları için de kısa dönem ikamet izni verilmektedir. Kısa dönem ikamet izni genel olarak her defasında **en fazla ikişer yıllık** verilebilmektedir. Ancak belirli istisnalar mevcuttur. KKTC vatandaşları ve Türkiye'de çalışmaya dahi tutarı Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmek üzere Türkiye'ye yatırım yapanlara **en fazla beşer yıllık** süreli kısa dönem ikamet izni verilebileceği belirtilmiş olup bu durumun kaç defaya mahsus olduğuna ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Diğer taraftan Türkçe öğretim kursuna katılanlar için **en çok iki defaya** mahsus olmak üzere kısa dönem ikamet izni verilebilir. Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarından mezun olan uluslararası öğrencilerin mezuniyet tarihinden itibaren **altı ay içinde** müracaat edenler için **bir defaya mahsus** olmak üzere **en çok bir yıllık** kısa dönem ikamet izni verilebilir.⁵⁸

Aile ikamet izni, ikamet izin türlerinden herhangi birine sahip olan yabancıların, ikincil koruma statüsünde olanların, mültecilerin⁵⁹ "yabancı eşine, kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğuna, kendisinin veya eşinin bağımlı olan çocuğuna" verilmektedir. Bu türden ikamet izni destekleyicinin izin süresinin aşmamak kaydıyla her defasında **üç** yıla mahsus olmak üzere verilebilir. Ayrıca yabancıның geldiği ülkedeki hukuki farklılıklara binaen kişi birden fazla kişiyle evlilik yapmışsa yalnızca bir eşine aile ikamet

⁵⁶ Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), "İkamet İzinleri" Erişim 1 Ocak 2022.

⁵⁷ Aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçiş belirli şartlara bağlanmıştır: aile ikamet izninin destekleyicisinin ölümü halinde aile ikamet izniyle kalanlara herhangi bir suretle Türkiye'de kalma süresi şartı aranmadan (yabancıның Türkiye'de geçirdiği süreden kasıtlı) kısa dönem ikamet izni verilebilir; Türk vatandaşıyla evli olan yabancıның eşinden boşanması halinde, üç yıl Türkiye'de kalmış olması kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir. Ancak yabancı eşin şiddet mağduru olduğuna hukuki makamlarca karar verilirse yabancı için Türkiye'de kalma şartı aranmaz. 18 yaşını tamamlamış yabancılara, en az üç yıl Türkiye'de kalmış ise, talep etmesi halinde kısa dönem ikamet izni verilebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. YUKK, md. 34.

⁵⁸ YUKK, md. 31

⁵⁹ Kanunda ailesi için ikamet iznine başvuran yabancılar, ikincil koruma statüsünde olanlar ve mülteciler "destekleyici" olarak ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. YUKK, md. 34/7.

izni sunulmaktadır.⁶⁰ Diğer taraftan anlaşma yoluyla evlilik yapanların aile ikamet iznine başvurması durumuna da kanunda yer verilmiştir. Bu bakımdan Türk vatandaşı olan kişinin yabancı biriyle evlenmesi ve aile ikamet iznine başvurması durumunda valilikler bu evliliğin anlaşmalı olup olmadığını anlamak üzere denetleme yapma yetkisine sahiptir. **Bu denetimler sonucunda evliliğin anlaşmalı olduğu tespit edilirse aile ikamet izni verilmez, daha önceden verilmişse iptal edilir.**⁶¹

Yükseköğretim kurumlarının herhangi bir derecesinde öğrenim görmek üzere Türkiye'ye gelen yabancılar öğrenci ikamet izni alabilir. Ayrıca “bakımı ve masrafı gerçek veya tüzel kişilerce karşılanan” yabancı öğrencilere **bir** yıllık ikamet izni verilebilir ve **uzatılabilir**. Süresi bir yıldan kısa olan eğitimler için ise öğrenci ikamet izni verilemez.⁶²

Uzun dönem ikamet izni Türkiye’de **sekiz** yıl kalmış yabancılara ve İçişleri Bakanlığı’nın belirlediği şartları sağlayan yabancılara İçişleri Bakanlığı’nın onayı olmak suretiyle valilikler tarafından verilebilmektedir. “Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmaz.”⁶³ Uzun dönem ikamet izninin şartları, herhangi bir kesinti olmaksızın en az **sekiz** yıl süreyle Türkiye’de ikamet etmiş olmak, son **üç** yıl içerisinde herhangi bir yerden sosyal yardım almamış olmak, “geçerli sağlık sigortasına sahip olmak”, geçimini karşılayacak düzeyde gelire sahip olmak olarak belirlenmiştir.⁶⁴ Diğer taraftan uzun dönem ikamet izni, yabancılara çeşitli hak ve yükümlülükler doğurmaktadır: askerlik yapma yükümlülüğü, seçme ve seçilme, kamu görevlerine girme, muaf olarak araç ithal etme.⁶⁵

İnsani ikamet izni çocuğun yüksek yararı söz konusu olduğunda, hakkında sınır dışı edilme kararı halde bu kararın uygulanmasının mümkün ve makul olmadığı hallerde, başvurusunun “ilk iltica ülkesi veya güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilmesi işlemleri süresince, olağanüstü durumlarda”, acil nedenlerden dolayı Türkiye’de bulunan ve diğer ikamet izin türlerinin herhangi birisinin şartlarını karşılayamayan yabancılara verilmektedir.⁶⁶

İnsan ticareti mağduru olduğu yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, yaşadıklarının etkisinden kurtulması ve yetkili makamlarla iş birliği yapması amacıyla **30** günle sınırlı olmak üzere valiliklerce insan ticaret mağduru ikamet izni verilebilir.⁶⁷

Türkiye’de yabancılara altı çeşit ikamet izni verilmektedir. Ancak Göç İdaresi Başkanlığı, yalnızca kısa dönem, aile ve öğrenci ikamet izni sahibi yabancılarının sayısını yayınlamakta kalan ikamet izin türlerinden verilen yabancılarının sayısını “diğer” başlığı altında paylaşmaktadır.

2021 yılında ikamet izinlerinin çeşitlerine ve ilk on uyuğu göre dağılımını gösteren Tablo 3.3. incelendiğinde 2021 yılında ikamet izni verilen yabancılarının sayısının **1.311.633** kişi olduğu görülmektedir. Buna ek olarak kısa dönem ikamet izni **963.562** kişiyle (**%73,46**) en çok verilen ikamet izin türüdür. Kısa dönem ikamet iznini sırasıyla **117.071** kişiyle (**%8,92**) öğrenci ikamet

60 YUKK, md. 34.

61 YUKK, md. 37.

62 YUKK, md. 38.

63 YUKK, md. 42.

64 YUKK, md. 43.

65 YUKK, md. 44.

66 YUKK, md. 46.

67 YUKK, md. 48.

izni ve **89.752** kişiyle (**%6,84**) aile ikamet izni takip etmektedir.

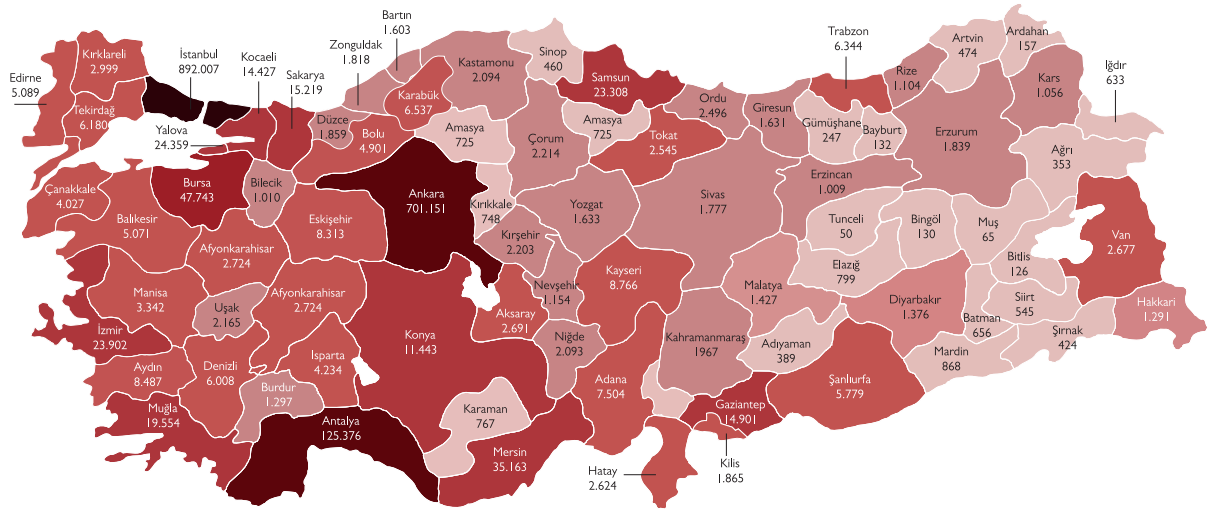
Uyrukların dağılımı incelendiğinde en fazla kısa dönem ikamet izni verilen uyruğun **151.998** kişiyle Irak, en çok öğrenci ikamet izni verilen uyruğun **15.550** kişiyle Azerbaycan, en çok aile ikamet izni verilen uyruğun **12.260** kişiyle yine Azerbaycan uyruklular olduğu görülmektedir. Buna ek olarak tüm ikamet izin türlerinde en çok ikamet izni verilenlerin **163.650** kişiyle Irak uyruklular olduğu tespit edilmiştir.

	 Kısa Dönem	 Öğrenci	 Aile	Diğer ⁶⁸	Toplam
Afganistan	44.340	4.530	-	6.458	55.268
Azerbaycan	30.793	15.550	12.260	7.399	66.002
Fas	-	-	4.823	-	-
Irak	151.998	6.480	-	5.180	163.650
İran	85.201	9.922	3.701	4.586	103.410
Kazakistan	-	-	3.028	35.820	38.848
Kırgızistan	-	-	3.676	-	-
Libya	21.632	-	-	-	-
Mısır	23.454	3.693	-	6.100	33.247
Özbekistan	53.968	-	6.774	7.208	67.950
Rusya	50.144	-	6.717	9.121	65.982
Somali	-	6.890	-	-	-
Suriye	89.525	5.871	2.829	6.222	104.447
Türkmenistan	97.082	9.996	4.724	7.823	119.625
Ukrayna	-	-	6.269	-	-
Ürdün	-	4.555	-	-	-
Yemen	-	4.082	-	-	-
Diğer	315.425	45.502	34.951	97.326	493.204
Toplam	963.562	117.071	89.752	141.248	1.311.633
Oran (%)⁷⁰	73,46	8,92	6,84	10,76	100

68 Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. GİB, "İkamet İzinleri".

69 Diğer bölümünde belirtilen rakamlar ilgili uyruğun kısa dönem ikamet izni, öğrenci ikamet izni ve aile ikamet izni verilen kişi sayısının toplamıyla, toplamda ilgili uyruğa ilişkin verilen sayı çıkartılarak elde edilmiştir.

70 İlgili ikamet izin türünün, tüm ikamet izin sayısına göre oranını ifade etmektedir.

Harita 3.1. İkamet izni verilen yabancıların illere göre dağılımı, 2021⁷¹

İkamet izni verilen yabancıların il nüfusu ile karşılaştırılmasına bakıldığında (Tablo 3.4.) bir ildeki yabancı nüfusunun il nüfusuna karşı oranının %5'ten fazla olduğu tek il **%8,37** ile **Yalova**'dır. Bu oranın %1-5 arasında olduğu il sayısı **12** iken, %1'den daha az olanların sayısı ise 68'dir. 2021 yılında tüm ikamet izinlilerin toplam nüfusa oranının **%1,33** olması ise dikkat çekicidir.

İl	Toplam	Oran (%) ⁷³	İkamet İzni Verilen Yabancıların İl Nüfusu ⁷⁴ ile Karşılaştırılması	İl	Toplam	Oran (%)	İkamet İzni Verilen Yabancıların İl Nüfusu ile Karşılaştırılması
Adana	7.504	0,66	0,33	Kahramanmaraş	1.957	0,17	0,16
Adıyaman	369	0,03	0,05	Karabük	6.537	0,57	2,62
Afyonkarahisar	2.724	0,24	0,36	Karaman	767	0,06	0,29
Ağrı	353	0,03	0,06	Kars	1.056	0,09	0,37
Aksaray	2.691	0,23	0,62	Kastamonu	2.094	0,18	0,55
Amasya	725	0,06	0,21	Kayseri	8.166	0,72	0,56
Ankara	101.151	8,93	1,75	Kırıkkale	748	0,06	0,27
Antalya	125.376	11,07	4,78	Kırklareli	2.599	0,22	0,70
Ardahan	157	0,01	0,16	Kırşehir	2.203	0,19	0,90
Artvin	474	0,04	0,27	Kilis	1.865	0,16	1,27

71 Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. GİB, "İkamet İzinleri".

72 Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. GİB, "İkamet İzinleri".

73 İlgili ildeki ikamet izni yabancı sayısının, toplam ikamet izni içerisindeki oranını ifade eder.

74 Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. TÜİK, "İl, Tek Yaş ve Cinsiyete Göre Nüfus".

Aydın	8.487	0,74	0,74	Kocaeli	14.427	1,27	0,70
Balıkesir	5.071	0,44	0,40	Konya	11.443	1,01	0,50
Bartın	1.603	0,14	0,79	Kütahya	5.211	0,46	0,90
Batman	656	0,05	0,10	Malatya	1.427	0,12	0,17
Bayburt	132	0,01	0,15	Manisa	3.342	0,29	0,22
Bilecik	1.010	0,08	0,44	Mardin	869	0,07	0,10
Bingöl	130	0,01	0,04	Mersin	35.163	3,10	1,85
Bitlis	126	0,01	0,03	Muğla	19.554	1,72	1,91
Bolu	4.901	0,43	1,53	Muş	65	0,006	0,01
Burdur	1.297	0,11	0,47	Nevşehir	1.154	0,10	0,37
Bursa	47.743	4,21	1,51	Niğde	2.053	0,18	0,56
Çanakkale	4.027	0,35	0,72	Ordu	2.486	0,21	0,32
Çankırı	1.859	0,16	0,94	Osmaniye	649	0,05	0,11
Çorum	2.214	0,19	0,42	Rize	1.104	0,09	0,31
Denizli	6.008	0,53	0,57	Sakarya	15.219	1,34	1,43
Diyarbakır	1.376	0,12	0,07	Samsun	24.308	2,14	1,77
Düzce	1.859	0,16	0,46	Siirt	454	0,04	0,13
Edirne	5.089	0,44	1,23	Sinop	460	0,04	0,21
Elazığ	799	0,07	0,13	Sivas	1.777	0,15	0,27
Erzincan	1.009	0,08	0,42	Şanlıurfa	5.779	0,51	0,26
Erzurum	1.839	0,16	0,24	Şırnak	424	0,03	0,07
Eskişehir	8.313	0,73	0,92	Tekirdağ	6.180	0,54	0,55
Gaziantep	14.901	1,31	0,69	Tokat	2.545	0,22	0,42
Giresun	1.631	0,14	0,36	Trabzon	6.344	0,56	0,77
Gümüşhane	247	0,02	0,16	Tunceli	50	0,004	0,05
Hakkari	1.291	0,11	0,46	Uşak	2.165	0,19	0,58
Hatay	2.624	0,23	0,15	Van	2.637	0,23	0,23
Iğdır	633	0,05	0,31	Yalova	24.359	2,15	8,37
Isparta	4.234	0,37	0,95	Yozgat	1.633	0,14	0,39
İstanbul	692.007	61,15	4,36	Zonguldak	1.818	0,16	0,30
İzmir	23.902	2,11	0,54	Genel Toplam	1.131.633	100	1,33

İkamet izni verilen yabancıların sırasıyla en çok **692.007** kişiyle (**%61,15**) İstanbul'da, **125.376** kişiyle (**%11,07**) Antalya'da, **101.151** kişiyle (**%8,93**) Ankara'da ikamet ettiği görülmektedir. Bu üç il için ikamet izni alan yabancıların, tüm ikamet izinlerine oranı **%81,15**'tir. İlk on ilde yaşayan ikamet izinlilerin ise tüm ikamet izinlerinin **%97,92**'si gibi oldukça yüksek bir oranda olması dikkat çekicidir. Bu doğrultuda ikamet izni alan yabancıların belirli şehirlerde yoğunlaştığı ülke geneline yayılmadığı değerlendirilmektedir.

Tablo 3.5. İkamet izni verilen yabancıların ilk on ile göre dağılımı, 2021⁷⁵

İl	İkamet İzin Sayısı	Oran (%)
İstanbul	692.007	61,15
Antalya	125.376	11,07
Ankara	101.151	8,93
Bursa	47.743	4,21
Mersin	35.163	3,10
Yalova	24.359	2,15
Samsun	24.308	2,14
İzmir	23.902	2,11
Muğla	19.554	1,72
Sakarya	15.219	1,34
Diğer	22.851	2,08
Toplam	1.131.633	100

3.2. Çalışma İzinleri

Bu bölüm içinde kullanılan veriler Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü'nden elde edilmiştir. İlgili veriler Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü'nün internet adresinde yer alan “istatistikler” bölümünde “yabancıların çalışma izinleri” kısmında “yabancıların çalışma izinleri istatistikleri – 2020” başlığıyla paylaşılmıştır.

Çalışma izinlerine ilişkin esaslar 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'nda ve Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir. Kanuna göre çalışma izni belirli bir süre içinde “yabancıya Türkiye’de çalışma ve ikamet hakkı veren izin” olarak tanımlanmıştır.⁷⁶ Ayrıca 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre çalışma izni, ikamet izni olarak kabul edilmektedir.⁷⁷ 6735 sayılı kanunda çalışma izni olmayan yabancıların Türkiye’de çalışmasının yasak olduğu açıkça belirlenmiştir.⁷⁸

75 Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. GİB, “İkamet İzinleri”.

76 Uluslararası İşgücü Kanunu (UİK), Resmi Gazete 29800 (13 Ağustos 2016), Kanun Numarası: 6735, md.3/1-c.

77 YUKK, md. 27.

78 UİK, md. 6/2.

Çalışma izni için Türkiye’de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na başvurulabileceği gibi Türkiye dışından başvurulması durumlarında Türkiye’nin ilgili ülkedeki temsilcikleri aracılığıyla da başvuru yapılabilir. Türkiye dışından başvuru yapan yabancı uyruklular için ilgili temsilcilik ilgili evrakları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na iletir. Yurt içinden yapılan başvurular için başvuru yabancısı **en az altı ay** Türkiye’de ikamet izniyle bulunmuş olması gereklidir.⁷⁹ Ayrıca bünyesinde yabancıları istihdam edebilecek kamu kurum ve kuruluşlarının yabancılar işe başlamadan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na başvurmalıdır.⁸⁰ Diğer taraftan “mesleki yeterlilik gerektiren sağlık ve eğitim hizmetlerinde çalışacak yabancıların” Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndan ön izin alması gereklidir.⁸¹

Çalışma izin başvurusu olumlu sonuçlanan başvuru sahiplerinin belirli bir işyerinde veya aynı işkolunda çalışma üzere **ilk başvuru** içerisinde **en çok bir yıllık** olacak şekilde izin verilebilir. Uzatma başvuruları için **ilk uzatma başvurusunda en çok iki yıllık, ikinci uzatma başvurusunda en çok üç yıllık** çalışma izni sağlanabilir. Farklı bir işkolu için izin başvurusunda bulunan yabancılar uzatma kapsamında yine **en çok bir yıllık** çalışma izni alabilir. Türkiye’de uzun ikamet izniyle bulunan veya **sekiz** yıl Türkiye’de ikamet etmiş olan yabancılar **süresiz çalışma iznine başvurabilir**.⁸²

Mültecilere ve ikincil koruma statüsünde olanlara verilen kimlik belgesi, çalışma izninin de yerine geçmektedir. Diğer taraftan başvuru, uluslararası koruma başvurusunun üzerinden **altı ay** geçtikten sonra çalışma izni almak için başvuru yapılabilir.⁸³

Türkiye’de 2019 yılına kadar üç çeşit çalışma izni verilmiştir: bağımsız çalışma izni, süresiz çalışma izni ve süreli çalışma izni. Bağımsız çalışma izni, bir yabancıya Türkiye’de kendi ad ve hesabına çalışmasına hak tanıyan izni; süresiz çalışma izni, herhangi bir süre sınırlaması bulunmaksızın sahip olunan çalışma hakkını; süreli çalışma izni yukarıda sınırları belirlenen çalışma iznini ifade eder.⁸⁴ 2019 yılından itibaren ise yabancılara yalnızca süreli çalışma izni verilmiştir.⁸⁵

Çalışma izni verilen yabancıların yıllara göre dağılımı incelendiğinde (Tablo 3.6.) 2011 yılında **17.466** yabancıya çalışma izni verilirken 2020 yılına gelindiğinde bu sayı **123.574**’e yükselmiştir. En çok çalışma izni verilen sene ise **145.232** kişiyle 2019 senesidir. 2020 yılında yaşanan bu düşüşün koronavirüs salgınıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Çalışma izni verilen yabancıların cinsiyet dağılımına bakıldığında ise 2013 yılından itibaren çalışma izni verilen kadınların erkeklere göre oranının sürekli azalış eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda 2013 yılında çalışma izni verilen yabancıların **%62**’si kadın ve **%38**’i erkektir. 2020 yılına gelindiğinde kadınların oranı **%33,9**’a gerilemiş ve erkeklerin oranı **%66,1**’e yükselmiştir.

79 UİK, md. 7.

80 Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği, Resmi Gazete 31738 (2/2/2022), md. 13.

81 UİK, md. 8.

82 UİK, md. 11.

83 YUKK, md. 89/4-a, 89/4-b.

84 UİK, md. 3/1-a.

85 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), “Yabancıların Çalışma İzinleri, 2020” Erişim 5 Mart 2022.

Tablo 3.6. Yıllara ve cinsiyete göre yabancılara verilen çalışma izin sayısı, 2011-2020 ⁸⁶

Yıl	Çalışma İzin Sayısı						
	 Kadın		 Erkek		Bilinmeyen		Toplam
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	
2011	8.396	48,1	9.070	51,9	0	0,0	17.466
2012	19.552	60,6	12.727	39,4	0	0,0	32.279
2013	28.406	62,0	17.417	38,0	0	0,0	45.823
2014	31.308	59,9	20.986	40,1	1	0,0	52.295
2015	37.621	58,3	26.899	41,7	1	0,0	64.521
2016	35.601	48,4	37.948	51,6	0	0,0	73.549
2017	37.756	43,3	49.426	56,7	0	0,0	87.182
2018	48.087	41,5	67.750	58,5	0	0,0	115.837
2019	50.690	34,9	94.542	65,1	0	0,0	145.232
2020	41.853	33,87	81.721	66,13	0	0,0	123.574

2020 yılında verilen süreli çalışma izinlerinin aylara göre dağılımı gösteren Tablo 3.7. incelendiğinde en çok çalışma izninin **28.723** kişiyle (**%23,24**) temmuz ayında verildiği tespit edilmiştir. Nisan ayında herhangi bir yabancıya çalışma izninin **verilmemesi** ise dikkat çekicidir.

Tablo 3.7. Süreli çalışma izinlerinin aylara göre dağılımı, 2020 ⁸⁷

Ay	Süreli Çalışma İzni	Oran (%) ⁸⁸	Ay	Süreli Çalışma İzni	Oran (%)
Ocak	11.635	9,41	Temmuz	28.723	23,24
Şubat	12.452	10,07	Ağustos	10.517	8,51
Mart	6.316	5,11	Eylül	8.656	7
Nisan	0	0	Ekim	11.131	9
Mayıs	239	0,19	Kasım	18.549	15,01
Haziran	831	0,67	Aralık	14.525	11,75
			Toplam	123.574	100

⁸⁶ ÇSGB, "Yabancıların Çalışma İzinleri, 2020".

⁸⁷ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÇSGB, "Yabancıların Çalışma İzinleri, 2020".

⁸⁸ İlgili ayda yabancılara verilen çalışma izni sayısının, tüm yıl içerisindeki oranını ifade etmektedir.

2020 yılında süreli çalışma izninin cinsiyete ve yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde (Tablo 3.8.) tüm cinsiyetler bakımından süreli çalışma izni verilen yabancıların ağırlıklı **20-44** yaş aralığında **(%80,29)** olduğu; en çok yabancıların ise **26.130** kişiyle **(%21,14)** **25-29** yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca **65 yaş ve üzeri 760** kişiye çalışma izni verilmiş olması dikkat çekici bir bulgudur.

65 yaş ve üzeri yaş grubu hariç olmak üzere çalışma izni verilenlerin cinsiyete göre dağılımı bakıldığında çalışma izni verilen yabancı erkeklerin oranının yaş arttıkça azaldığı, buna karşılık yabancı kadınların oranının ise arttığı gözlemlenmiştir. Tüm yaş grupları için çalışma izni verilen yabancı erkeklerin kadınlara göre oranı **%66,13** iken, kadınların erkeklere göre ise **%33,87**'dir. Diğer taraftan çalışma izni verilen yabancı erkeklerin sayıca en çok olduğu yaş grubu **19.360** kişiyle **25-29**; yabancı kadınların ise **7.728** kişiyle **30-34**'tür. Çalışma iznine sahip yabancı erkeklerin kadınlara oranla en çok olduğu yaş grubu **%85,37** ile **15-19**; kadınların ise **%52,11** ile **60-64**'tür.

Tablo 3.8. Süreli çalışma izinlerinin cinsiyete ve yaş aralığına göre dağılımı, 2020 ⁸⁹

Yaş Grubu	 Erkek	 Oran (%) ⁹⁰	 Kadın	 Oran (%) ⁹¹	Süreli Çalışma İzni	Oran (%) ⁹²
15-19	2.248	85,37	385	14,63	2.633	2,13
20-24	15.452	81,97	3.398	18,03	18.850	15,25
25-29	19.360	74,09	6.770	25,91	26.130	21,14
30-34	16.378	67,94	7.728	32,06	24.106	19,5
35-39	10.962	61,22	6.941	38,78	17.903	14,48
40-44	6.599	53,78	5.670	46,22	12.269	9,92
45-49	4.444	49,53	4.527	50,47	8.971	7,25
50-54	3.086	49,32	3.171	50,68	6.257	5,06
55-59	1.877	48,26	2.012	51,74	3.889	3,14
60-64	865	47,89	941	52,11	1.806	1,46
65+	450	59,21	310	40,79	760	0,61
Toplam	81.721	66,13	41.853	33,87	123.574	100

⁸⁹ ÇŞGB, "Yabancıların Çalışma İzinleri, 2020".

⁹⁰ İlgili yaş grubundaki çalışma izni verilen yabancı erkeklerin, kadınlara göre oranını ifade etmektedir.

⁹¹ İlgili yaş grubundaki çalışma izni verilen yabancı kadınların, erkeklere göre oranını ifade etmektedir.

⁹² İlgili yaş grubunun toplam sayı içerisindeki oranını ifade eder.

2020 yılında çalışma izni verilen yabancıların eğitim düzeyleri incelendiğinde (Tablo 3.9.) lise düzeyinde eğitimi olanlara **36.582** kişiyle (**%29,6**) sayıca en çok çalışma izni verildiği tespit edilmiştir. Ardından sırasıyla **23.721** kişiyle (**%19,19**) üniversite, **21.676** kişiyle (**%17,54**) okuryazar düzeyinde eğitimi olanlar gelmektedir. 2020 yılında çalışma izni verilen yabancılar içerisinde eğitim düzeyi bilinmeyenlerin sayısının **9.137** kişiyle (**%7,39**) görece yüksek olması dikkat çekici bir bulgudur.

Diğer taraftan, çalışma izni verilen yabancıların eğitim düzeyiyle cinsiyet durumları karşılaştırıldığında sayıca en çok kadın yabancıların **17.810** kişiyle lise, **9.371** kişiyle üniversite, **6.291** kişiyle ortaokul eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Buna karşılık aynı durum erkek yabancılar için incelendiğinde ise sayıca en çok yabancı erkeklerin **18.772** kişiyle lise, **17.630** kişiyle okuryazar, **14.350** kişiyle üniversite düzeyinde eğitimi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.9. Süreli çalışma izinlerinin cinsiyete ve eğitim düzeyine göre dağılımı, 2020 ⁹³

Eğitim Düzeyi	Erkek	Oran (%) ⁹⁴	Kadın	Oran (%) ⁹⁵	Süreli Çalışma İzni	Oran (%) ⁹⁶
Okuryazar	17.630	81,33	4.406	18,67	21.676	17,54
İlkokul	8.464	90,34	905	9,66	9.369	7,58
Ortaokul	10.430	62,37	6.291	37,63	16.721	13,53
Lise	18.772	51,31	17.810	48,69	36.582	29,6
Önlisans	1.815	60,07	1.206	39,93	3.021	2,44
Üniversite	14.350	60,49	9.371	39,51	23.721	19,19
Yüksek Lisans ve Üstü	2.062	61,6	1.285	38,4	3.347	2,70
Bilinmeyen	8.198	89,72	939	10,28	9.137	7,39
Toplam	81.721	66,13	41.853	33,87	123.574	100

93 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÇSGB, "Yabancıların Çalışma İzinleri, 2020".

94 İlgili eğitim düzeyindeki yabancı erkeklerin, kadınlara göre oranını ifade etmektedir.

95 İlgili eğitim düzeyindeki yabancı kadınların, erkeklere göre oranını ifade etmektedir.

96 İlgili eğitim düzeyinin toplam sayı içerisindeki oranını ifade eder.

Tablo 3.10. süreli çalışma izni verilen yabancıların cinsiyete ve ilk on uyruğa göre dağılımını göstermektedir. Buna göre çalışma izni verilen yabancıların **%50,47'si (62.369 kişiyle)** Suriye, **%7,86'sı (9.721 kişiyle)** Türkmenistan, **%3,94'ü (4.873 kişiyle)** Gürcistan uyrukludur. Türkiye'de toplam **56** farklı uyruktan yabancıya çalışma izni verildiği belirlenmiştir.

Yabancılar verilen çalışma izinlerinin cinsiyetlere göre dağılım incelendiğinde kadınlara göre en çok çalışma izni verilen erkeklerin **58.402** kişiyle Suriye, **2.178** kişiyle İran, **1.661** kişiyle Afganistan uyruklu olduğu görülürken; erkeklere göre en çok çalışma izni verilen kadınların **8.351** kişiyle Türkmenistan, **4.638** kişiyle Gürcistan, **3.967** kişiyle Suriye uyruklu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.10. Süreli çalışma izinlerinin cinsiyete ve ilk on uyruğa göre dağılımı, 2020 ⁹⁷

Uyruk	 Erkek	 Oran (%) ⁹⁸	 Kadın	 Oran (%) ⁹⁹	Süreli Çalışma İzni	Oran (%) ¹⁰⁰
Suriye	58.402	93,63	3.967	6,37	62.369	50,47
Türkmenistan	1.370	14,10	8.351	85,90	9.721	7,86
Gürcistan	235	4,83	4.638	95,17	4.873	3,94
Özbekistan	562	12,83	3.821	87,17	4.383	3,54
İran	2.178	54,24	1.837	45,76	4.015	3,24
Kırgızistan	824	23,51	2.681	76,49	3.505	2,83
Rusya	1.578	50,52	1.546	49,48	3.124	2,52
Azerbaycan	1.403	47,64	1.542	52,36	2.945	2,38
Ukrayna	439	39,34	1.832	80,66	2.271	1,83
Afganistan	1.661	86,46	260	13,54	1.921	1,55
Diğer ¹⁰¹	13.069	53,45	11.378	46,55	24.447	19,78
Toplam	81.721	66,13	41.853	33,87	123.574	100

Süreli çalışma izinlerinin sektörlere göre dağılımını gösteren Tablo 3.11. incelendiğinde çalışma izninin en çok verildiği sektörler **23.627** kişiyle (**%19,11**) “ev içi çalışan personellerin işverenleri olarak hanehalklarının faaliyetleri”, **9.476** kişiyle (**%7,66**) “toptan ticaret”, **8.158** kişiyle (**%6,60**) “giyim eşyalarının imalatı”dır. “Bilinmeyen” başlığı altında toplanan sektörler için veri-

⁹⁷ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÇSGB, “Yabancıların Çalışma İzinleri, 2020”.

⁹⁸ İlgili uyruktaki çalışma izni verilen yabancı erkeklerin, kadınlara göre oranını ifade etmektedir.

⁹⁹ İlgili uyruktaki çalışma izni verilen yabancı kadınların, erkeklere göre oranını ifade etmektedir.

¹⁰⁰ İlgili uyruk için verilen çalışma izin sayısının, toplam sayı içerisindeki oranını ifade etmektedir.

¹⁰¹ Çalışma izni verilen ilk 10 uyruğun sayısından toplam sayı çıkartılarak elde edilen sayıları ifade etmektedir. Ayrıca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın “diğer” kategorisinde yayımladığı ülkeler de bu başlık altında toplanmıştır.

len çalışma izin sayısının ise **6.005** kişiyle görece yüksek olması dikkat çekicidir. Ayrıca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın "bilinmeyen" kategorisinde paylaştığı sektörler haricinde toplam **99** sektör için çalışma izni verildiği görülmektedir.

Tablo 3.11. Süreli çalışma izinlerinin sektörlere göre dağılımı, 2020 ¹⁰²

Ekonomik Faaliyetler	Toplam	Oran (%) ¹⁰³
Ev içi çalışan personellerin işverenleri olarak hanehalklarının faaliyetleri	23.627	19,11
Toptan ticaret (motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	9.476	7,66
Giyim eşyalarının imalatı	8.158	6,60
Konaklama	6.915	5,59
Tekstil ürünlerinin imalatı	5.359	4,33
Perakende ticaret (motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	4.640	3,75
Eğitim	4.273	3,45
İnsan sağlığı hizmetleri	4.242	3,43
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	3.738	3,02
Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	3.057	2,47
Gıda ürünlerinin imalatı	2.781	2,25
Büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri	2.629	2,12
Bina dışı yapıların inşaatı	2.505	2,02
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	2.371	1,91
Mobilya imalatı	2.193	1,77
Üye olunan kuruluşların faaliyetleri	1.834	1,48
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	1.822	1,47
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	1.819	1,47
Bina inşaatı	1.772	1,43
Seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri ve ilgili faaliyetler	1.461	1,18
Diğer hizmet faaliyetleri	1.445	1,16
Gayrimenkul faaliyetleri	1.332	1,07
Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti ile onarımı	1.293	1,04
İdare merkezi faaliyetleri idari danışmanlık faaliyetleri	1.205	0,97
Bilinmeyen	6.005	4,85
Diğer ¹⁰⁴	17.622	14,26
Toplam	123.574	100

¹⁰² Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÇSGB, "Yabancıların Çalışma İzinleri, 2020".

¹⁰³ İlgili sektörün, tüm çalışma izinleri içerisindeki oranını ifade etmektedir.

¹⁰⁴ 1000 kişiden az yabancının çalıştığı sektörler tabloya dahil edilmeyerek "diğer" başlığında toplanmıştır.

2021 yılında verilen çalışma izinlerinin **%47,18'si (58.306 kişiyle)** İstanbul, **%7,17'si (8.871 kişiyle)** Bursa, **%6,69'u (8.277 kişiyle)** Antalya'daki yabancılara verilmiştir.

Çalışma izinlerinin verildiği ilk on il içerisinde cinsiyetlere göre dağılımı bakıldığında çalışma izni verilen yabancı erkekler en çok **36.783** kişiyle İstanbul, **7.837** kişiyle Bursa, **5.578** kişiyle Gaziantep'te bulunurken; yabancı kadınların ise en çok **21.523** kişiyle İstanbul, **5.253** kişiyle Antalya, **4.272** kişiyle Ankara'da olduğu görülmektedir. Diğer taraftan çalışma izni verilen yabancı erkeklerin kadınlara göre oranını en yüksek olduğu iller **%94,01** ile Kahramanmaraş, **%90,02** ile Konya, **%89,08** ile Gaziantep'ken, kadınların erkeklere oranı için bu iller **%63,46** ile Antalya, **%54,9** ile Ankara, **%52,65** ile İzmir'dir.

Tablo 3.12. Süreli çalışma izinlerinin cinsiyete ve ilk on ile göre dağılımı, 2020 ¹⁰⁵

İl	Erkek	Oran (%) ¹⁰⁶	Kadın	Oran (%) ¹⁰⁷	Süreli Çalışma İzni	Oran (%) ¹⁰⁸
İstanbul	36.783	63,09	21.523	36,91	58.306	47,18
Bursa	7.837	88,34	1.034	11,66	8.871	7,17
Antalya	3.024	36,54	5.253	63,46	8.277	6,69
Ankara	3.509	45,10	4.272	54,90	7.781	6,29
Gaziantep	5.578	89,08	684	10,92	6.262	5,06
Mersin	3.918	80,51	949	19,49	4.867	3,93
İzmir	2.193	47,34	2.439	52,65	4.632	3,74
Konya	2.102	90,02	233	9,98	2.335	1,88
Kocaeli	1.699	79,70	433	20,30	2.132	1,72
Kahramanmaraş	1.773	94,01	113	5,99	1.886	1,52
Diğer ¹⁰⁹	13.305	73,01	4.920	26,99	18.225	14,74
Toplam	81.721	66,13	41.853	33,87	123.574	100

2020 yılında yabancılara verilen çalışma izinlerinin **94.097'si (%76,14)** "ilk başvuru" türünden, **29.477'si ise (%23,86)** "uzatma başvurusu" türündendir. Çalışma izinlerinin aylara göre dağılımı incelendiğinde (Tablo 3.13.) en çok çalışma izninin **28.723** kişiyle **(%23,24)** ağustos ayında verildiği görülmektedir.

Diğer taraftan çalışma izinlerinin başvuru türüne göre bakıldığında "ilk başvuru" türünden en çok çalışma izninin **19.117** kişiyle temmuz, **15.721** kişiyle kasım, **11.128** kişiyle aralık ayında verildiği görülürken; "uzatma başvurusu" türünden en çok çalışma izni **9.606** kişiyle temmuz, **3.397** kişiyle aralık, **2.846** kişiyle ekim ayında verilmiştir.

¹⁰⁵ ÇSGB, "Yabancıların Çalışma İzinleri, 2020".

¹⁰⁶ İlgili ildeki çalışma izni verilen yabancı erkeklerin, kadınlara göre oranını ifade etmektedir.

¹⁰⁷ İlgili ildeki çalışma izni verilen yabancı kadınların, erkeklere göre oranını ifade etmektedir.

¹⁰⁸ İlgili ilin toplam süreli çalışma izninin içerisindeki oranını ifade etmektedir.

¹⁰⁹ İlk 10 il dışında olanlar "Diğer" başlığında toplanmıştır.

İlk başvuru türünün, uzatma başvurusu türüne göre sayıca çok olmasının iki farklı sebebi olabilir. Birincisi, ilk kez başvuru yapan yabancılarının sayıca çok olmasıdır. İkincisi, ilgili mevzuata göre daha önceden çalışma iznine sahip olan bir yabancı farklı bir sektörde çalışma izni için başvuruda bulunursa ilk başvuru statüsünde değerlendirilmektedir.¹¹⁰

Tablo 3.13. Çalışma izinlerinin aylara ve başvuru türüne göre dağılımı, 2020¹¹¹

Ay	Başvuru Türü				Toplam	Oran (%) ¹¹²
	İlk Başvuru	Oran (%) ¹¹³	Uzatma Başvurusu	Oran (%) ¹¹⁴		
Ocak	9.520	81,82	2.115	18,18	11.635	9,41
Şubat	10.309	82,78	2.143	17,22	12.452	10,07
Mart	5.228	82,77	1.088	17,23	6.316	5,11
Nisan	0	0	0	0	0	0
Mayıs	103	43,09	136	56,91	239	0,19
Haziran	498	59,92	333	40,08	831	0,67
Temmuz	19.117	66,55	9.606	33,45	28.723	23,24
Ağustos	7.736	73,55	2.781	26,45	10.517	8,51
Eylül	6.452	74,53	2.204	35,47	8.656	7,00
Ekim	8.285	74,43	2.846	35,57	11.131	9,00
Kasım	15.721	84,75	2.828	15,25	18.549	15,01
Aralık	11.128	76,61	3.397	23,39	14.525	11,75
Toplam	94.097	76,14	29.477	23,86	123.574	100

2020 yılında verilen çalışma izinlerinin başvuru türüne ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 3.14.’te gösterilmiştir. Buna göre 2020 yılında çalışma izni verilen erkeklerin **%82,38**’i “ilk başvuru türünden”, **%17,62**’si “uzatma başvurusu” türündendir. Diğer taraftan kadınlara **%63,97**’si “ilk başvuru” türünden, **%36,03**’ü ise “uzatma başvurusu” türünden çalışma izni verilmiştir.

110 UİK, md. 80.

111 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÇSGB, “Yabancıların Çalışma İzinleri, 2020”.

112 İlgili ayda verilen çalışma izin sayısının, toplam sayıya göre oranını ifade etmektedir.

113 İlgili ayda verilen “ilk başvuru” çalışma izin türünün, “uzatma başvurusu”na göre oranını ifade etmektedir.

114 İlgili ayda verilen “uzatma başvurusu” çalışma izin türünün, “ilk başvuru”ya göre oranını ifade etmektedir.

“Uzatma başvurusu” türünden çalışma izni verilen yabancıların cinsiyete göre dağılımı bakıldığında **15.078** kişiyle kadınlara, erkeklere göre sayıca daha fazla çalışma izni verilmesi dikkat çekicidir. Bu bakımdan kadınların aynı sektörde sürekli çalışmaya eğilimli olduğu söylenebilir.

Tablo 3.14. Çalışma izinlerinin cinsiyete ve başvuru türüne göre dağılımı, 2020¹¹⁵

Cinsiyet	Başvuru Türü				Toplam	Oran (%) ¹¹⁶
	İlk Başvuru	Oran (%) ¹¹⁷	Uzatma Başvurusu	Oran (%) ¹¹⁸		
 Erkek	67.322	82,38	14.399	17,62	81.721	66,13
 Kadın	26.775	63,97	15.078	36,03	41.853	33,87
Toplam	94.097	76,14	29.477	23,86	123.574	

3.3. Yükseköğretimde Uluslararası Öğrenciler

Yükseköğretimde uluslararası öğrencilerle ilgili veriler Yükseköğretim Kurulu’na bağlı olan Study in Turkey¹¹⁹ ve Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi’nin internet adreslerinde paylaşılmaktadır. “Study in Turkey” internet adresinde “why Turkey?” (Neden Türkiye?) bölümünde “higher education in numbers” (rakamlarla yükseköğretim) sekmesi yer almaktadır. Bu sekmede yalnızca “number of international students by year” (yıllara göre uluslararası öğrencilerin sayısı) başlığında paylaşılan veriler kullanılmıştır. Diğer taraftan Yükseköğretim Bilgi Sistemi bu bölümün esas kaynağıdır. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi’nin internet adresinde “öğrenci istatistikleri” sekmesinde “uyruğa göre öğrenci sayıları” bölümü yer almaktadır. Bu bölümde “öğretim yılı”, “üniversite”, “üniversite türü”, “il”, “uyruk” seçimleri yapıldıktan sonra “raporu getir” butonuna basıldığında verilere ulaşılmaktadır.

Yükseköğretimde uluslararasılaşma kapsamında değerlendirilen uluslararası öğrenciler 21. yüzyılda eğitim alanında ülkelerin birbiriyle rekabet ettiği önemli alanlardan birisi olarak kendini göstermektedir. Türkiye’de de son on yılda önem verilen alanlardan birisi olan uluslara-

115 ÇSGB, “Yabancıların Çalışma İzinleri, 2020”.

116 İlgili cinsiyet türü için verilen çalışma izin sayısının, toplam sayı içerisindeki oranını ifade etmektedir.

117 İlgili cinsiyet türü için verilen çalışma izinlerinin “ilk başvuru” izin türünün, “uzatma başvurusu”na göre oranını ifade etmektedir.

118 İlgili cinsiyet türü için verilen çalışma izinlerinin “uzatma başvurusu” izin türünün, “ilk başvuru”ya göre oranını ifade etmektedir.

119 Study in Turkey, Yükseköğretim Kurulu’nun yükseköğretimde uluslararasılaşma alanında reklam yüzü olarak hizmet vermektedir. Yükseköğretim Kurulu, “Study in Turkey” aracılığıyla “burs imkanları, uluslararası öğrencilerin Türkiye deneyimleri, yaşam şartları ve kültür” hakkında uluslararası öğrencileri bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Uluslararası İlişkiler Daire Başkanlığı, “Study in Turkey” Erişim 22 Temmuz 2022.

rası öğrenciler Yükseköğretim Kurulu'nun hazırladığı strateji belgesi etrafında şekillenmiştir. Buna göre Yükseköğretim Kurulu'nun hedefleri arasında uluslararası öğrenciler bakımından sayısal artış ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi önemli bir yer teşkil etmektedir.¹²⁰

Türkiye'ye öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrencilerin yıllara göre dağılımına baktığında (Tablo 3.15.) 2011-2012 akademik yılında **31.933** olan uluslararası öğrenci sayısı 2020-2021 akademik yılına gelindiğinde **224.048**'e ulaşmıştır. Diğer taraftan uluslararası öğrencilerin Türkiye'deki toplam yükseköğretim öğrenci sayısına göre oranları incelendiğinde 2011-2012 akademik yılında **%0,74** olan bu oran, 2020-2021 akademik yılında **%2,71**'e ulaşmıştır.

Tablo 3.15. Türkiye'ye öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrencilerin yıllara göre dağılımı, 2011-2020¹²¹

	2011 – 2012	2012 – 2013	2013 – 2014	2014 – 2015	2015 – 2016	2016 – 2017	2017 – 2018	2018 – 2019	2019 – 2020	2020 – 2021
Gelen Uluslararası Öğrenciler	31.933	43.251	48.183	72.178	87.903	108.076	125.138	154.505	185.047	224.048
Türkiye'de Yükseköğretim Öğrencileri	4.303.550	4.923.940	5.619.079	6.062.886	6.689.185	7.198.987	7.560.371	7.740.502	7.940.133	8.240.997
Gelen Uluslararası Öğrencilerin Türkiye'deki Öğrencilere Oranı ¹²²	0,74	0,87	0,85	1,19	1,31	1,50	1,65	1,99	2,33	2,71

YÖK istatistiklerine göre 2020-2021 akademik yılında Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında **224.048** uluslararası öğrenci kayıtlı görünmektedir. Bunlardan **%63,82**'si erkek, **%36,18**'i ise kadındır. Ancak YÖK Başkanı Erol Özvar'ın basına yansıyan açıklamalarına göre 2021-2022 akademik yılında Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören uluslararası öğrencilerin sayısının **198** ülkeden **255.000**'e ulaştığı anlaşılmaktadır.¹²³

120 Yükseköğretim Kurulu (YÖK), "Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi (2018-2022)" Erişim 27 Mayıs 2022.

121 Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin sayısı incelenirken 2011-2012 akademik yılı ve 2012-2013 akademik yılına ilişkin veriler Yükseköğretim Kurulu'nun "Study in Turkey" internet adresindeki verilerden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Study in Turkey, Higher Education by Numbers (Rakamlarla Yüksek Öğrenim) Erişim 27 Mayıs 2022. 2013-2014 akademik yılından günümüze kadar olan veriler ise Yükseköğretim Kurulu'nun istatistikler için kullandığı resmi internet sitesinden edinilmiş ve derlenerek tabloya eklenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yükseköğretim Kurulu (YÖK), "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi" Erişim 26.05.2022. Diğer taraftan her iki internet adresinin yönetimi de Yükseköğretim Kurulu'na ait olmasına rağmen, Study in Turkey ve Yükseköğretim Bilgi Sistemi'nde yer alan sayılarda farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Bu bakımdan, 2013-2014 akademik yılından itibaren uluslararası öğrencilere dair verilerin paylaşıldığı Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi esas alınmıştır. Ayrıca Study in Turkey sayfasında yıl bazlı dağılım gösterilirken Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nde akademik yıl esas alınarak veriler paylaşılmaktadır. Bu bakımdan iki site arasında verileri karşılaştırmak zorlaşmaktadır.

122 Öğrenim görmek üzere Türkiye'ye gelen uluslararası öğrencilerin, toplam öğrenci sayısına oranını ifade etmektedir.

123 Erkan Doğan, "Ülkemizdeki Uluslararası Öğrenci Sayısı, 198 Ülkeden 255 Bine Ulaşmıştır", *Bilim ve Sağlık Haber Ajansı* (6 Mayıs 2022) Erişim 27.05.2022.

Tablo 3.16. Türkiye’ye öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı, 2020-2021 akademik yılı¹²⁴

Akademik Yıl	Erkek	Oran (%) ¹²⁵	Kadın	Oran (%) ¹²⁶	Toplam
2020-2021	142.998	63,82	81.050	36,18	224.048

Türkiye’de bulunan uluslararası öğrencilerin **%77,28**’si devlet üniversitelerinde, **%22,72**’si ise vakıf üniversitelerinde öğrenim görmektedir. Uluslararası öğrenciler bakımından devlet üniversiteleri ve vakıf üniversiteleri arasında bu denli fark olmasının sebebini vakıf üniversitelerinin harçlarının devlet üniversitelerinden daha fazla olması, uluslararası öğrenciler için açılan kontenjan sayısı, üniversiteye kabul şekli gibi alanlarda aramak mümkündür.

Tablo 3.17. Türkiye’ye öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrencilerin üniversite türüne göre dağılımı, 2020-2021 akademik yılı¹²⁷

Akademik Yıl	Vakıf	Oran (%) ¹²⁸	Devlet	Oran (%) ¹²⁹	Toplam
2020-2021	50.882	22,72	173.070	77,28	224.048

Türkiye’deki uluslararası öğrencilerin uyruklara göre dağılımına bakıldığında (Tablo 3.18.) yükseköğretim kurumlarına kaydolan uluslararası öğrenciler en çok **47.482** kişiyle (**%21,19**) Suriye, **23.770** kişiyle (**%10,6**) Azerbaycan, **19.384** kişiyle (**%8,65**) Türkmenistan uyruklular olduğu görülmektedir. Türkiye’deki uluslararası öğrencilerin¹³⁰ **%36,02**’si Türkiye’nin sınır komşusu (5 ülke), **%22,35**’i Türk cumhuriyetleri (5 ülke), **%12,02**’si Afrika (9 ülke) ülkelerinden gelmektedir. Kalan uyruklar ise çeşitli bölgelere dağılmıştır.

Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin uyruklara göre dağılımı incelendiğinde (Tablo 3.18.) en çok uluslararası öğrencinin **47.482** kişiyle (**%21,19**) Suriye, **23.770** kişiyle (**%10,60**) Azerbaycan, **19.384** kişiyle (**%8,65**) Türkmenistan uyruklu olduğu görülmektedir.

Bin kişiden fazla uluslararası öğrencinin bulunduğu toplamda 31 farklı uyruk mevcuttur. Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin bilinmeyen, vatansız ve diğer hariç olmak üzere **195** farklı uyruktan olduğu tespit edilmiştir.

Uluslararası öğrencilerin cinsiyet dağılımına bakıldığında Türkiye’deki uluslararası öğrencilerin **%63,82**’si erkek, **%36,18**’i ise kadındır. Erkek uluslararası öğrencilerin en çok olduğu uyruklar sırasıyla **29.400** kişiyle Suriye, **17.142** kişiyle Azerbaycan, **11.206** kişiyle Türkmenistan iken; benzer şekilde kadın uluslararası öğrenciler için ise **18.082** kişiyle Suriye, **8.178** kişiyle Türkmenistan, **6.628** kişiyle Azerbaycan’dır.

124 Yükseköğretim Kurulu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. YÖK, “Yükseköğretim Bilgi Sistemi”.

125 2020-2021 akademik yılında Türkiye’de öğrenim gören erkek uluslararası öğrencilerin, kadınlara göre oranını ifade etmektedir.

126 2020-2021 akademik yılında Türkiye’de öğrenim gören kadın uluslararası öğrencilerin, erkeklere göre oranını ifade etmektedir.

127 Yükseköğretim Kurulu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. YÖK, “Yükseköğretim Bilgi Sistemi”.

128 2020-2021 akademik yılında vakıf üniversitelerinde öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının, devlet üniversitelerine göre oranını ifade etmektedir.

129 2020-2021 akademik yılında devlet üniversitelerinde öğrenim gören uluslararası öğrenci sayısının, vakıf üniversitelerine göre oranını ifade etmektedir.

130 Bin kişiden fazla uluslararası öğrencinin uyrukları gözetilerek hesaplanmıştır.

Tablo 3.18. Türkiye’ye öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrencilerin uyruklara ve cinsiyete göre dağılımı, 2020-2021 akademik yılı ¹³¹

Uyruk	 Erkek	 Oran (%) ¹³²	 Kadın	 Oran (%) ¹³³	Toplam	Oran (%) ¹³⁴
Suriye	29.400	61,91	18.082	38,09	47.482	21,19
Azerbaycan	17.142	72,11	6.628	27,89	23.770	10,60
Türkmenistan	11.206	57,81	8.178	42,19	19.384	8,65
Irak	9.993	67,52	4.806	32,48	14.799	6,60
İran	5.621	50,08	5.602	49,92	11.223	5,00
Afganistan	6.686	79,33	1.742	20,67	8.428	3,76
Somali	5.788	71,09	2.353	38,91	8.141	3,63
Yemen	4.765	81,74	1.064	18,26	5.829	2,60
Mısır	4.032	69,26	1.789	30,74	5.821	2,59
Ürdün	3.854	72,48	1.463	37,52	5.317	2,37
Almanya	2.032	40,97	2.927	59,03	4.959	2,21
Bulgaristan	2.070	46,70	2.362	53,30	4.432	1,97
Filistin	2.849	72,40	1.086	27,60	3.935	1,75
Nijerya	2.517	79,30	657	20,70	3.174	1,41
Pakistan	2.125	72,08	823	27,92	2.948	1,31
Kazakistan	1.441	49,53	1.468	50,47	2.909	1,29
Yunanistan	1.371	48,49	1.456	51,51	2.827	1,26
Fas	1.192	47,09	1.339	52,91	2.531	1,12
Özbekistan	1.547	63,89	874	36,11	2.421	1,08
Endonezya	1.415	62,83	837	37,17	2.252	1,00
Çin	1.242	55,17	1.009	44,83	2.251	1,00
Çad	1.644	84,26	307	15,74	1.951	0,87
Libya	1.203	70,18	511	29,82	1.714	0,76
Kırgızistan	888	53,85	761	46,15	1.649	0,73
Rusya ¹³⁵	874	53,06	773	46,94	1.647	0,73
Sudan	1.064	74,66	361	25,34	1.425	0,63
Kosova	649	51,22	618	48,78	1.267	0,56
Lübnan	820	68,44	378	31,56	1.198	0,53
Cibuti	809	67,98	381	32,02	1.190	0,53
Cezayir	605	55,25	490	44,75	1.095	0,48
Arnavutluk	449	42,15	616	57,85	1.065	0,47
Bilinmeyen	67	61,46	42	38,54	109	0,04
Vatansız	11	68,75	5	31,25	16	0,01
Diğer ¹³⁶	15.627	62,78	9.262	37,22	24.889	11,10
Toplam	142.998	63,82	81.050	36,18	224.048	100

131 Yükseköğretim Kurulu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. YÖK, “Yükseköğretim Bilgi Sistemi”.

132 İlgili uyruktan Türkiye’de öğrenim gören erkek uluslararası öğrencilerin, kadınlara göre oranını ifade etmektedir.

133 İlgili uyruktan Türkiye’de öğrenim gören kadın uluslararası öğrencilerin, erkeklere göre oranını ifade etmektedir.

134 İlgili uyruktan Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin, toplam sayıya göre oranını ifade etmektedir.

135 Rusya Federasyonu’na bağlı olan özerk cumhuriyetlerden Türkiye’de öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrenciler Rusya başlığında toplanmıştır.

136 Bin kişiden fazla uluslararası öğrencinin dahil olduğu uyruklar listeye eklenmiş, bin kişiden az uluslararası öğrencinin dahil olduğu uyruklar diğer başlığında toplanmıştır.

Türkiye'ye öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrencilerin üniversitelerine göre dağılımı Tablo 3.19.'da gösterilmiştir. Buna göre en çok uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan üniversiteler sırasıyla **11.660** kişiyle (**%5,20**) Anadolu Üniversitesi, **9.768** kişiyle (**%4,35**) Karabük Üniversitesi, **8.287** kişiyle (**%3,69**) İstanbul Üniversitesi'dir. Ayrıca en çok uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan ilk 20 üniversite içerisinde **16** üniversitenin devlet üniversitesi, buna karşılık **dört** üniversitenin de vakıf üniversitesi olduğu görülmektedir.

Cinsiyetlere göre dağılım incelendiğinde en çok erkek uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan üniversiteler **7.111** kişiyle Anadolu Üniversitesi, **7.495** kişiyle Karabük Üniversitesi, **4.452** kişiyle İstanbul Üniversitesi iken; en çok kadın uluslararası öğrencilere ev sahipliği yapan üniversitelerin **4.549** kişiyle Anadolu Üniversitesi, **3.835** kişiyle İstanbul Üniversitesi, **2.273** kişiyle Karabük Üniversitesi olduğu görülmektedir.

Tablo 3.19. Türkiye'ye öğrenim görmek üzere gelen uluslararası öğrencilerin ilk 20 üniversiteye ve cinsiyete göre dağılımı, 2020-2021 akademik yılı ¹³⁷

Üniversite	Erkek	Oran (%) ¹³⁸	Kadın	Oran (%) ¹³⁹	Toplam	Oran (%) ¹⁴⁰
Anadolu Üniversitesi (D)	7.111	60,98	4.549	39,02	11.660	5,20
Karabük Üniversitesi (D)	7.495	76,73	2.273	23,27	9.768	4,35
İstanbul Üniversitesi (D)	4.452	53,72	3.835	46,28	8.287	3,69
Bursa Uludağ Üniversitesi (D)	3.206	59,98	2.139	40,02	5.345	2,38
Bahçeşehir Üniversitesi (V)	3.193	61,40	2.007	38,60	5.200	2,32
İstanbul Aydın Üniversitesi (V)	3.315	63,81	1.880	36,19	5.195	2,31
Altınbaş Üniversitesi (V)	3.545	69,78	1.535	30,22	5.080	2,26
Atatürk Üniversitesi (D)	2.519	53,17	2.218	46,83	4.737	2,11
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (D)	2.946	63,31	1.707	36,69	4.653	2,07
Trakya Üniversitesi (D)	2.152	50,81	2.083	49,19	4.235	1,89
Ankara Üniversitesi (D)	2.404	57,67	1.764	42,33	4.168	1,86
Sakarya Üniversitesi (D)	2.566	65,32	1.362	34,68	3.928	1,75
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi (D)	2.908	76,38	899	23,62	3.807	1,69
Gaziantep Üniversitesi (D)	2.052	57,81	1.497	42,19	3.549	1,58
Çankırı Karatekin Üniversitesi (D)	2.560	74,50	876	25,50	3.436	1,53
Mersin Üniversitesi (D)	1.771	59,13	1.224	40,87	2.995	1,33
İstanbul Gelişim Üniversitesi (V)	1.857	63,03	1.089	36,97	2.946	1,31
Uşak Üniversitesi (D)	1.879	66,41	950	33,59	2.829	1,26
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (D)	2.026	73,03	748	26,97	2.774	1,23
Kastamonu Üniversitesi (D)	2.084	75,58	673	24,42	2.757	1,23
Diğer	80.957	63,90	45.742	36,10	126.699	56,54
Toplam	142.998	63,82	81.050	36,17	224.048	100

¹³⁷ Yükseköğretim Kurulu'nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. YÖK, "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi".

¹³⁸ İlgili üniversitede öğrenim gören erkek uluslararası öğrencilerin, kadınlara göre oranını ifade etmektedir.

¹³⁹ İlgili üniversitede öğrenim gören kadın uluslararası öğrencilerin, erkeklere göre oranını ifade etmektedir.

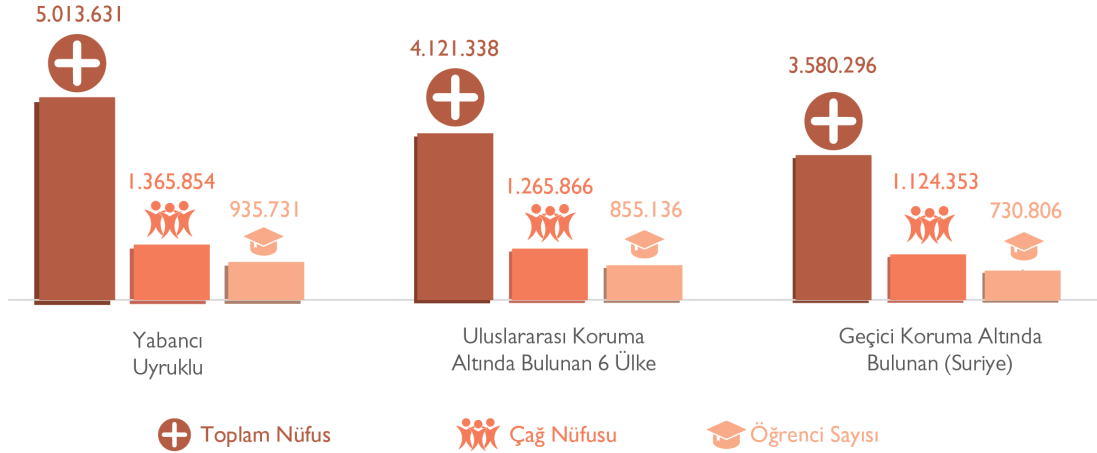
¹⁴⁰ İlgili üniversitede öğrenim gören uluslararası öğrencilerin, toplam sayıya göre oranını ifade etmektedir.

3.4. Temel Öğretimde Uluslararası Öğrenciler

“Temel öğretimde uluslararası öğrenciler” başlıklı bu bölümde kullanılan veriler Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nden elde edilmiştir. İlgili birimin internet adresinde uluslararası öğrencilere dair iki farklı şekilde veri paylaşılmaktaydı. Birincisi ilgili birimin ana sayfasında yer alan “göç ve acil durumlarda eğitim” başlığıyla paylaşılan verilerdir. “Göç ve acil durumlarda eğitim” başlığında yayımlanan dosya aylık olarak güncellenmekte ve internet adresinde bir arşiv bulunmamaktadır. Ancak Ocak 2022’ye kadar düzenli olarak paylaşılan bu veriler Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nün internet adresinden tamamıyla kaldırılmıştır. İkincisi Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü izleme değerlendirme raporlarıdır. 2017 yılından bu yana yayımlanan bu raporlarda uluslararası öğrencilere ilişkin veriler de yer almakla birlikte raporların esas amacı yaygın eğitim faaliyetleriyle ilgili bilgiler sunmaktır. 2021 raporunda ilk defa “göç ve acil durumlarda eğitim” dosyasında yer alan verilerin izleme değerlendirme raporuna alındığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan bu bölümde Milli Eğitim Bakanlığı’nın ilkökul, ortaokul ve ortaöğretim olarak kategorize ettiği eğitim kademelerinin tümü “temel öğretim” olarak başlıklandırılmıştır. Buna karşılık çalışmanın içerisinde yer alan tablolarda ve şekillerde Milli Eğitim Bakanlığı’nın kullandığı başlıklar takip edilmiştir.

2021-2022 eğitim-öğretim yılı verilerine bakıldığında (Şekil 3.2.) Türkiye’de tüm yabancı uyruklular içinde temel öğretim çağındaki olan **1.365.854** kişinin **935.731**’inin, uluslararası koruma altında bulunan **1.265.866** kişinin **855.136**’sının, geçici koruma altında bulunan **1.124.353** kişinin **730.806**’sının öğrenci olduğu görülmektedir.

Şekil 3.2. 2021-2022 eğitim-öğretim yılı verileri (kümülatif¹⁴¹)¹⁴²

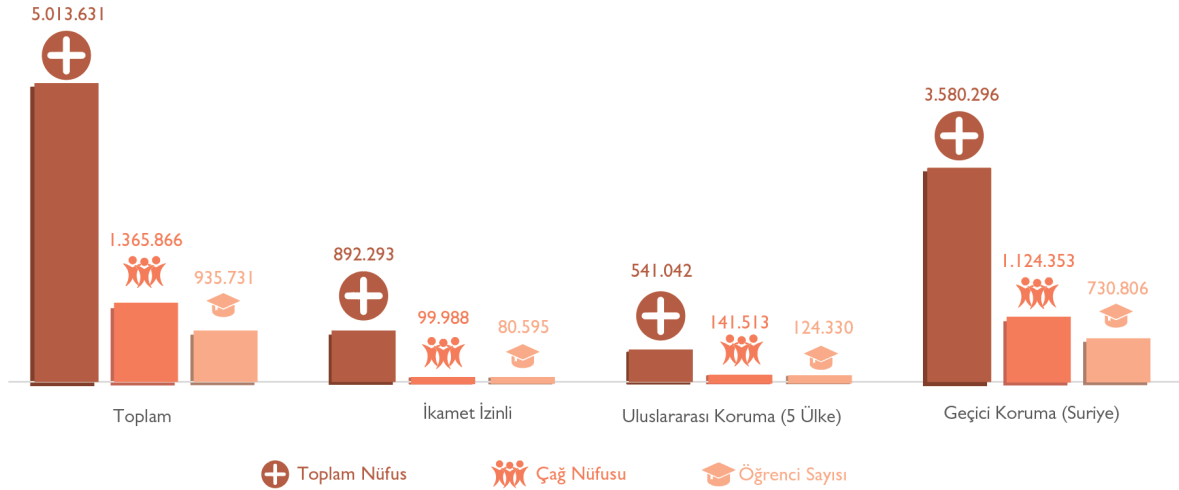
Tüm yabancı uyruklu öğrencilerden uluslararası koruma altında bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin sayısı çıkartıldığında elde edilen sayı ikamet izniyle Türkiye’de bulunan yabancı uyruklu öğrencileri ifade etmektedir. Benzer şekilde uluslararası koruma altında bulunan öğrencilerden geçici koruma altında bulunanları çıkarttığımızda elde edilen sayı Suriye uyruklu yabancı öğrenciler hariç uluslararası koruma altında bulunanlara karşılık gelmektedir. Buna göre Türkiye’de eğitim alan ikamet izinli ya-

141 Uluslararası koruma altında bulunan ülkeler, Milli Eğitim Bakanlığı’nın yayımladığı İzleme ve Değerlendirme Raporu 2021’de açıklanmış olup bu ülkelerin Suriye, Irak, Afganistan, Somali, Yemen ve Filistin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Güzin Göçmenler vd., “HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu 2021” (Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2022), 113.

142 Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim” Erişim 08 Ocak 2022.

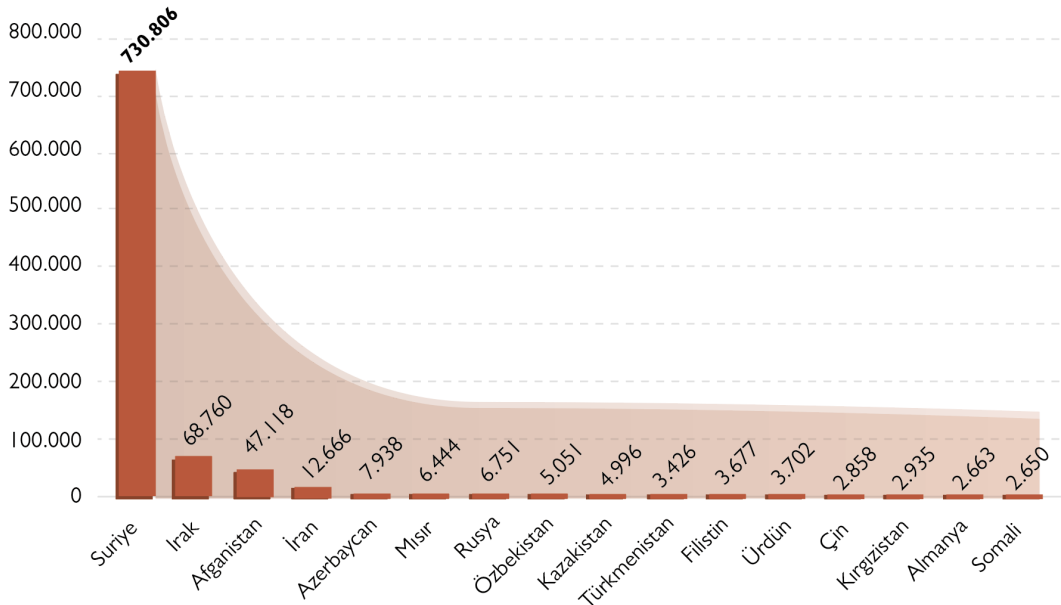
bancı uyruklu öğrenci sayısı **80.595**'tir. Uluslararası koruma altında bulunan (5 ülke) yabancı uyruklu öğrencilerin sayısı **124.330** iken, geçici koruma altında bulunanların (Suriye) sayısı **730.806**'dır.

Diğer taraftan temel öğretimde çağ nüfusu ele alındığında ikamet izinli **99.988** kişiden **80.095**'inin, uluslararası koruma altından bulunan (5 ülke) **141.513** kişiden **124.330**'unun, geçici koruma altında bulunan (Suriye) **1.124.353** kişiden **730.806**'sı öğrencidir.

Şekil 3.3. 2021-2022 eğitim-öğretim yılı verileri (birikimsiz)¹⁴³

Şekil 3.4. Türkiye’de eğitim alan yabancı uyruklu öğrencilerin uyruklara göre dağılımını göstermektedir. Buna göre 2021-2022 eğitim-öğretim yılında en çok yabancı uyruklu öğrencinin **730.806** kişiyle Suriye, **68.760** kişiyle Irak, **47.118** kişiyle Afganistan uyruklular olduğu görülmektedir. Yabancı uyruklu öğrenciler içerisinde ilk üç uyruğun uluslararası koruma kapsamında ülkemizden bulunan yabancılar olarak kabul edilmesi dikkat çekicidir.

Şekil 3.4. Yabancı öğrencilerin uyruklarına göre dağılımı, 2021¹⁴⁴

¹⁴³ Milli Eğitim Bakanlığı verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. MEB, “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim”.

¹⁴⁴ Milli Eğitim Bakanlığı verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. MEB, “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim”.

Tüm yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim kademelerine göre dağılımı incelendiğinde (Tablo 3.20.) 2021-2022 eğitim öğretim yılında e-Okul sistemine kayıtlı **879.885** ve YÖBİS'e kayıtlı **9.712** olmak üzere toplamda **935.731** yabancı uyruklu öğrenci Türkiye'de eğitim almaktadır. Ayrıca okul öncesinde kayıtlı **53.170**, ilkokulda kayıtlı **387.037**, ortaokulda kayıtlı **325.198**, ortaöğretimde kayıtlı **105.379** öğrenci bulunmaktadır. Diğer taraftan 2021-2022 eğitim-öğretim yılında tüm yabancı uyruklu öğrenciler içerisinde en çok öğrenci **120.878** kişiyle birinci sınıfta eğitim almaktadır.

Tablo 3.20. Tüm yabancı uyruklu öğrencilerin dağılımı, 2021-2022 eğitim öğretim yılı¹⁴⁵

Sınıf	E Okul Kayıt Öğrenci	YÖBİS Kayıtlı Öğrenci ¹⁴⁶	Toplam	Eğitim Kademelerine Göre	Çağ Nüfusu Toplam	Kademelere Göre Toplam Nüfus	Kademeye Göre Yüzdelik
Okul Öncesi (5 yaş)	53.134	36	53.170	53 170	137.075	137.075	%38,79
1. Sınıf (6 yaş)	120.738	140	120.878	387.037	135.893	495.971	%78,04
2. Sınıf (7 yaş)	79.676	131	79.807		131.124		
3. Sınıf (8 yaş)	87.846	122	87.968		111.503		
4. Sınıf (9 yaş)	98.263	121	98.384		117.451		
5. Sınıf (10 yaş)	95.919	84	96.003	335.198	115.271	412.921	%81,18
6. Sınıf (11 yaş)	83.682	109	83.791		109.906		
7. Sınıf (12 yaş)	91.402	87	91.489		94.823		
8. Sınıf (13 yaş)	63.860	55	63.915		92.921		
9. Sınıf (14 yaş)	35.050	48	35.098	105.379	84.665	319.917	%50,11
10. Sınıf (15 yaş)	29.494	26	29.520		79.117		
11. Sınıf (16 yaş)	25.539	9	25.548		78.123		
12. Sınıf (17 yaş)	15.199	14	15.213		78.012		
Lise Hazırlık	83	0	83	83			
HEP (A, B, C ve D)	0	8 730	8.730	8.370			
Açık okullar	0	0	46.134	46.134			
Toplam Öğrenci Sayısı¹⁴⁷	879.885	9 712	935.731	935.731	1.365.884	1.365.884	%68,51

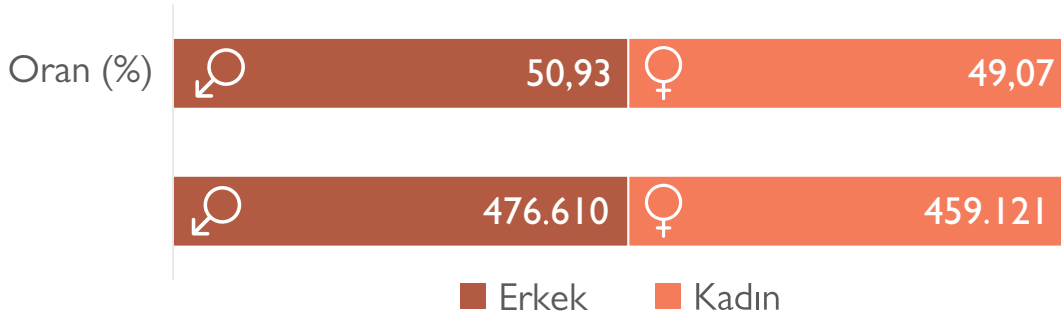
2021-2022 eğitim-öğretim yılı içerisinde tüm eğitim kademelerinde, **476.610**'u erkek, **459.121**'i ise kadın olmak üzere toplamda **935.731** yabancı uyruklu öğrenci Milli Eğitim Bakanlığı sistemine kaydedilmiştir.

¹⁴⁵ MEB, "Göç ve Acil Durumlarda Eğitim".

¹⁴⁶ Yabancı Öğrenci Bilgi Sistemi (YÖBİS), Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geçici koruma altında Türkiye'de bulunan Suriye uyruklu öğrencileri takip etmek amacıyla 2014 yılında kurulan, e-Okul sistemine benzer bir internet sitesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sözcü, "Suriyeli Öğrenciler, YÖBİS Takibinde!" Erişim 24 Mayıs 2022. YÖBİS, her ne kadar Suriye uyruklu öğrencilerin takibi için kurulmuş olsa da, Şekil 3.9.'da görüleceği üzere YÖBİS'e kaydedilen öğrenci sayısı büyük oranda azalmıştır. Yabancı uyruklu öğrenciler de e-Okul sistemine kaydedilmektedir.

¹⁴⁷ Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün 13.12.2021 tarihinde yayımlanan verilerine göre, 874.301'i E-Okul'da kayıtlı ve 9.288'i YÖBİS'te kayıtlı olmak üzere toplam öğrenci sayısı 928.045'tir. Ayrıntılı bilgi için bkz.

Göçmenler vd., "HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu 2021", 112.

Şekil 3.5. Tüm yabancı uyruklu öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı¹⁴⁸

Tüm yabancı uyruklu öğrencilerin okullaşma oranları incelendiğinde (Tablo 3.21.) temel öğretim için çağ nüfusunda bulunan **1.365.884** kişinin **935.731**'i (**%68,51**) okullaştığı görülmektedir. Eğitim kademelerine göre okullaşma oranları ise şöyledir: okul öncesi için **%38,79**, ilkokul için **%78,04**, ortaokul için **%81,18**, ortaöğretim için **%50,11**'dir. Bu doğrultuda eğitim kademesi yükseldikçe okullaşma oranının yükseldiği ancak ortaöğretim eğitim kademesinde bu oranın belirgin bir şekilde düştüğü görülmektedir.

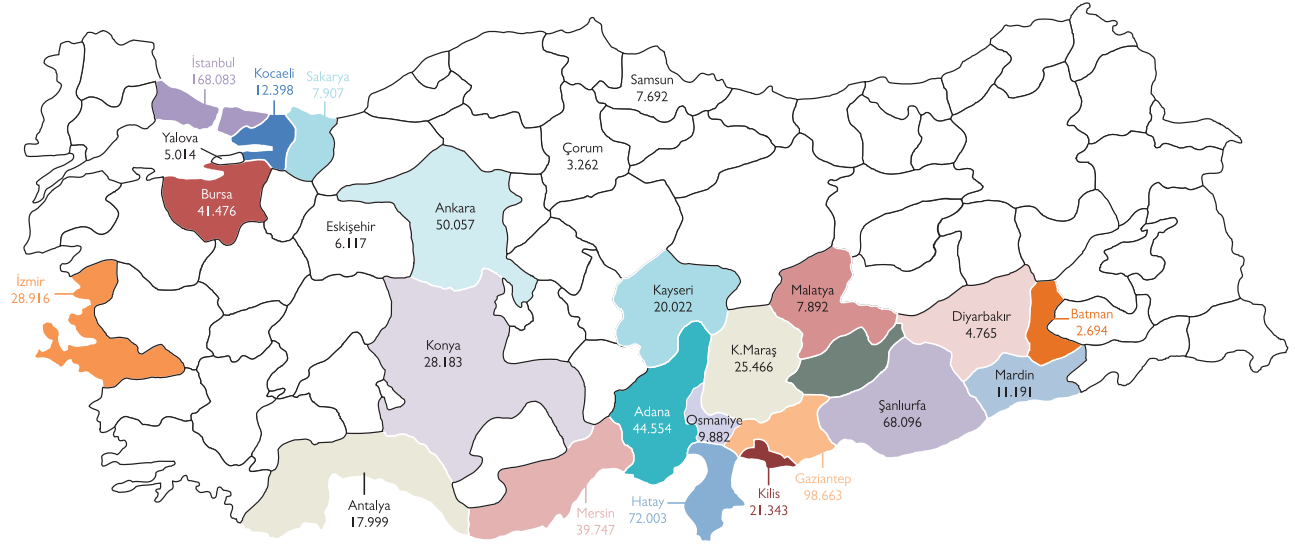
Tablo 3.21. Tüm yabancı öğrencilerin eğitim kademelerine göre okullaşma oranları, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı¹⁴⁹

	 Cinsiyet	 Öğrenci Sayısı	 Çağ Nüfusu	 Yüzdelik Oran (%)
Okul Öncesi	Erkek	27.073	-	-
	Kadın	26.097	-	-
	Toplam	53.170	137.075	38,79
İlkokul	Erkek	199.937	-	-
	Kadın	187.100	-	-
	Toplam	387.037	495.971	78,04
Ortaokul	Erkek	171.210	-	-
	Kadın	163.988	-	-
	Toplam	335.198	412.921	81,18
Lise	Erkek	78.390	-	-
	Kadın	81.936	-	-
	Toplam	160.326	319.917	50,11

148 Milli Eğitim Bakanlığı verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. MEB, "Göç ve Acil Durumlarda Eğitim".

149 MEB, "Göç ve Acil Durumlarda Eğitim".

Harita 3.2. tüm yabancı uyruklu öğrencilerin yoğun olduğu illere göre dağılımını göstermektedir. Buna göre en çok yabancı uyruklu öğrenci **168.083** kişiyle İstanbul, **68.663** kişiyle Gaziantep, **72.003** kişiyle Hatay'da eğitim almaktadır. Diğer taraftan tüm yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'nin güneydoğusunda yoğunlaştığı söylenebilir.

Harita 3.2. Tüm yabancı uyruklu öğrencilerin yoğunluklu olduğu illere göre dağılımı, 2021-2022 eğitim öğretim yılı¹⁵⁰

Uluslararası koruma altında bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim kademelerine göre dağılımına bakıldığında (Tablo 3.22.) **806.536** öğrencinin e-Okul sistemine ve **9.071** öğrencinin YÖBİS'e olmak üzere toplamda **855.136** öğrencinin Milli Eğitim Bakanlığı sistemlerine kaydedildiği görülmektedir. Çağ nüfusu, öğrenci nüfusuyla karşılaştırıldığında **%67,55**'inin okul-laştığı belirlenmiştir.

Tablo 3.22. Uluslararası koruma altında bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin dağılımı, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı¹⁵¹

Sınıf	E Okul Kayıt Öğrenci	YÖBİS Kayıtlı Öğrenci	Toplam	Eğitim Kademelerine Göre	Çağ Nüfusu Toplam	Kademelere Göre Toplam Nüfus	Kademeye Göre Yüzdelik
Okul Öncesi (5 yaş)	46.370	10	46.380	46.380	129.113	129.113	35,92
1. Sınıf (6 yaş)	113.883	73	113.938	361.777	127.879	463.776	78,01
2. Sınıf (7 yaş)	74.154	84	74.238		122.893		
3. Sınıf (8 yaş)	81.435	71	81.506		103.581		
4. Sınıf (9 yaş)	92.034	61	92.095		109.313		

150 MEB, "Göç ve Acil Durumlarda Eğitim".

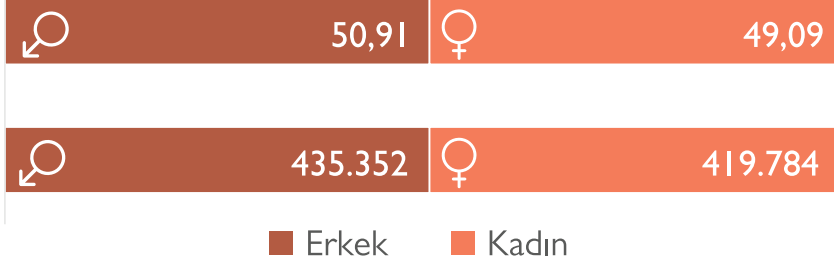
151 MEB, "Göç ve Acil Durumlarda Eğitim".

152 Milli Eğitim Bakanlığı'nın 13.12.2021 tarihinde yayımlanan verilerine göre, 807.627'si E-Okul'da kayıtlı ve 8.679'u YÖBİS'te kayıtlı olmak üzere toplam öğrenci sayısı 854.839'dur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Göçmenler vd., "HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu 2021", 113.

5. Sınıf (10 yaş)	89.747	53	89.800	311.207	107.454	381.275	81,62
6. Sınıf (11 yaş)	77.618	59	77.677		101.910		
7. Sınıf (12 yaş)	85.369	50	85.419		86.841		
8. Sınıf (13 yaş)	58.280	31	58.311		85.070		
9. Sınıf (14 yaş)	29.993	40	30.033	87.714	77.256	291.712	46,54
10. Sınıf (15 yaş)	24.871	18	24.889		72.114		
11. Sınıf (16 yaş)	21.129	8	21.137		71.276		
12. Sınıf (17 yaş)	11.645	10	11.655		71.066		
Lise Hazırlık	26	0	26	26			
HEP (A, B, C ve D)	0	8.503	8.503	8.503			
Açık okullar	0	0	39.529	39.529			
Toplam Öğrenci Sayısı¹⁵²	806.536	9.071	855.136	855.136	1.265.866	1.265.866	67,55

Uluslararası koruma altında Türkiye’de bulunan öğrencilerin **435.352’si (%50,91)** erkek, **419.784’ü (%49,09)** kadındır. Milli Eğitim Bakanlığı çağ nüfusunun cinsiyete göre dağılımına ilişkin bir veri paylaşmadığından ve Göç İdaresi Başkanlığı’nın 2021 yılının ortalarında itibaren geçici koruma kapsamında Türkiye’de bulunan yabancıların yaş gruplarına ve cinsiyete göre dağılımını paylaşmayı durdurduğundan bir kıyaslama yapmak mümkün görünmemektedir.

Oran %

Şekil 3.6. Uluslararası koruma altındaki öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı¹⁵³

153 MEB, "Göç ve Acil Durumlarda Eğitim".

Uluslararası koruma altında Türkiye’de bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim kademele-
rine göre okullaşma oranları incelendiğinde (Tablo 3.23.) en çok okullaşma oranının **%81,62**
ile ortaokul, **%78,01** ile ilkokul eğitim kademesinde olduğu görülmektedir. Diğer taraftan or-
taokuldan, lise eğitim kademesine geçildiğinde okullaşma oranının **%46,54**’e gerilmesi dikkat
çekicidir.

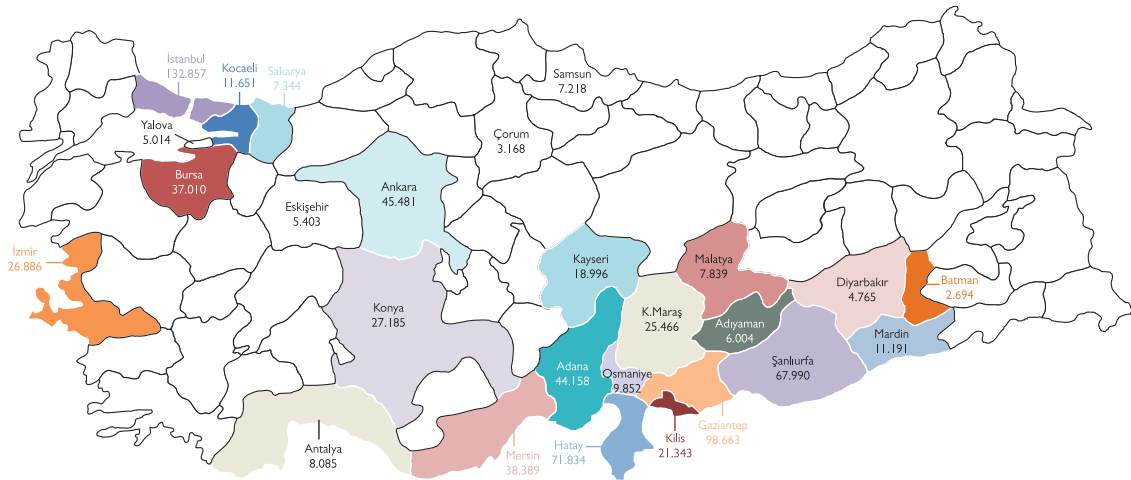
Tablo 3.23. Uluslararası koruma altında bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim kademelerine
göre okullaşma oranları, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı¹⁵⁴

Eğitim Kademesi	Cinsiyet	Öğrenci Sayısı	Çağ Nüfusu	Yüzdelik Oran (%)
Okul Öncesi	Erkek	23.585	-	-
	Kadın	22.795	-	-
	Toplam	46.380	129.113	35,92
İlkokul	Erkek	186.977	-	-
	Kadın	174.800	-	-
	Toplam	361.777	463.766	78,01
Ortaokul	Erkek	158.844	-	-
	Kadın	152.363	-	-
	Toplam	311.207	381.275	81,62
Lise	Erkek	65.946	-	-
	Kadın	69.826	-	-
	Toplam	135.772	291.712	46,54

Uluslararası koruma altında Türkiye’de bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin illere göre dağılımı
incelendiğinde (Harita 3.3.) tüm yabancı uyruklulara benzer bir profil olarak en çok öğrenci
132.857 kişiyle İstanbul, **99.295** kişiyle Gaziantep¹⁵⁵, **71.834** kişiyle Hatay’da bulunmaktadır.
Diğer taraftan Türkiye’nin güneydoğusunda yoğunlaşan yabancı uyruklu öğrenci sayıları bakı-
mından tüm yabancı uyruklu öğrenci sayılarından uluslararası koruma altında bulunanların sayısı
çıkartıldığında güneydoğudaki yabancı uyruklu öğrencilerin önemli bir bölümünün uluslararası
koruma altında Türkiye’de bulunanları ifade ettiği söylenebilir.

¹⁵⁴ MEB, “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim”.

¹⁵⁵ Tüm yabancı uyruklu öğrenciler içerisinde Gaziantep’te eğitim alan öğrenci sayısı **98.663** iken, uluslararası koruma altında bulunanlar için Gaziantep ilindeki öğrencilerin sayısı Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre **99.295**’tir. Tüm yabancı uyruklu öğren-
ci sayısının, uluslararası koruma kapsamında olanları da kapsadığı göz önünde bulundurulduğunda bu sayının veriler paylaşılrken
sehven bir hata yapıldığını düşündürmektedir.

Harita 3.3. Uluslararası koruma altında bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin yoğun olduğu illere göre dağılımı, 2021-2022 eğitim öğretim yılı¹⁵⁶

Tablo 3.24. geçici koruma altında bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin dağılımını göstermektedir. Buna göre **688.694**'ü e-Okul sistemine ve **8.039**'u YÖBİS'e kayıtlı olmak üzere toplamda **730.806** geçici koruma kapsamındaki yabancı uyruklu öğrenci Türkiye'de eğitim almaktadır.

Tablo 3.24. Geçici koruma altında bulunan (Suriye) yabancı uyruklu öğrencilerin dağılımı, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı¹⁵⁷

Sınıf	E Okul Kayıtlı Öğrenci	YÖBİS Kayıtlı Öğrenci	Toplam	Eğitim Kademelerine Göre	Çağ Nüfusu Toplam	Kademelere Göre Toplam Nüfus	Kademeye Göre Yüzdelik
Okul Öncesi (5 yaş)	40.545	2	40.547	40.547	118.083	118.083	34,34
1. Sınıf (6 yaş)	101.080	16	101.096	313.695	116.754	417.546	75,13
2. Sınıf (7 yaş)	64.049	24	64.073		111.031		
3. Sınıf (8 yaş)	69.167	32	69.199		92.017		
4. Sınıf (9 yaş)	79.291	36	79.327		97.744		
5. Sınıf (10 yaş)	78.329	24	78.353	268.752	95.707	335.952	80
6. Sınıf (11 yaş)	66.435	22	66.457		90.334		
7. Sınıf (12 yaş)	74.613	19	74.632		75.390		
8. Sınıf (13 yaş)	49.298	12	49.310		74.521		
9. Sınıf (14 yaş)	23.457	4	23.461	65.885	67.544	252.772	42,65
10. Sınıf (15 yaş)	18.672	8	18.680		62.251		
11. Sınıf (16 yaş)	15.218	1	15.219		61.520		
12. Sınıf (17 yaş)	8.521	4	8.525		61.457		
Lise Hazırlık	19	0	19	19			
HEP (A, B, C ve D)	0	7.835	7.835	7.835			
Açık okullar	0	0	34.073	34.073			
Toplam Öğrenci Sayısı¹⁵⁸	688.694	8.039	730.806	730.806	1.124.353	1.124.353	65

¹⁵⁶ MEB, "Göç ve Acil Durumlarda Eğitim".

¹⁵⁷ MEB, "Göç ve Acil Durumlarda Eğitim".

¹⁵⁸ Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün 13.12.2021 tarihinde yayımlanan verilerine göre, 690.633'ü E-Okul'da kayıtlı ve 7.796'sı YÖBİS'te kayıtlı olmak üzere toplam öğrenci sayısı 731.713'tür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Göçmenler vd., "HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu 2021", 113.

Oran %

■ Erkek ■ Kadın

Şekil 3.7. Geçici koruma (Suriye) altında bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı¹⁵⁹

Milli Eğitim Bakanlığı'nca geçici koruma kapsamında Türkiye'de bulunan Suriye uyrukluların eğitime yeterli erişimin sağlayamamasının nedenleri birkaç başlıkta toplanmıştır. Buna göre Suriye eğitim sistemi Türkiye'den farklı olarak 6+3+3 şeklinde sistemleştirilmiştir ve lise eğitimi zorunlu değildir; ekonomik yetersizlik yaşayan ailelerin çocukları ortaokul eğitiminin ardından çalışma hayatına atılmak zorunda kalmaktadır; üçüncü bir ülkeye göç etme planları yapan aileler çocuklarını Türkiye'de bir okula kaydetmemektedir; kişi, yeterli seviyede Türkçe bilmemesi sebebiyle okulaşmaktan uzak kalmaktadır; uzun süre okul hayatından uzak kalan kişiler yeniden okul hayatına geçmek istememektedir; Suriyeli aileler geleneksel yapılarını koruma eğilimi göstererek buna bağlı hareket etmektedir.¹⁶⁰

Geçici koruma kapsamında ülkemizde bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim kademelelerine göre okullaşma oranlarına bakıldığında “okul öncesi” eğitim kademesi için okullaşma oranı **%34,34**; “ilkokul” için **%75,13**; “ortaokul” için **%80**; “lise” için **%42,65**'tir. Bu bağlamda “ilkokul” ve “ortaokul” için görece yüksek olan okullaşma oranlarının “lise” eğitim kademesinde dramatik bir düşüşle %42,65 olması önemli bir bulgudur.

Tablo 3.25. Geçici koruma altında bulunan yabancı öğrencilerin (Suriye) eğitim kademelerine göre okullaşma oranları, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı¹⁶¹

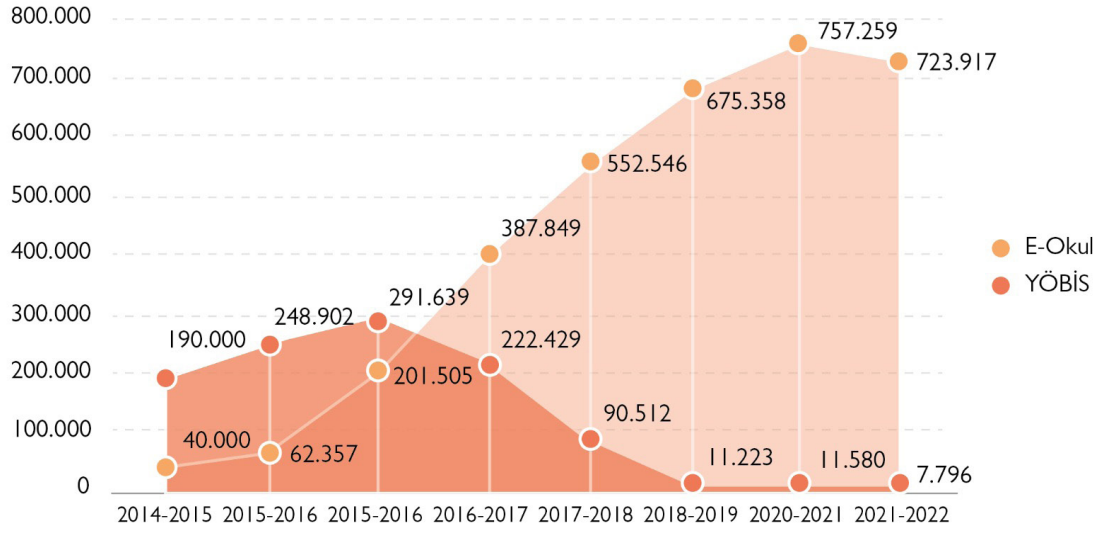
Eğitim Kademesi	Cinsiyet	Öğrenci Sayısı	Çağ Nüfusu	Yüzdelik Oran (%)
Okul Öncesi	Erkek	20.617		
	Kadın	19.930		
	Toplam	40.547	118.083	34,34
İlkokul	Erkek	162.123		
	Kadın	151.572		
	Toplam	313.695	417.546	75,13
Ortaokul	Erkek	136.649		
	Kadın	132.103		
	Toplam	268.752	335.952	80
Lise	Erkek	51.682		
	Kadın	56.130		
	Toplam	107.812	252.772	42,65

¹⁵⁹ Milli Eğitim Bakanlığı verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. MEB, “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim”.

¹⁶⁰ Milli Eğitim Bakanlığı verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. MEB, “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim”.

¹⁶¹ MEB, “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim”.

Geçici koruma kapsamında Türkiye’de bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin 2014-2021 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı sistemlerine göre dağılımına bakıldığında (Şekil 3.9.) 2014-2015 eğitim öğretim yılında YÖBİS’e kaydedilen Suriye uyruklu öğrenci sayısı **190.000** iken, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında **11.580**’e düşmüştür. Buna karşılık e-Okul sistemine kaydedilenlerin sayısı 2014-2015 eğitim-öğretim yılında **40.000** iken, 2021-2022 eğitim öğretim yılında **723.917**’ye ulaşmıştır. Diğer taraftan e-Okul sistemine kaydedilen Suriye uyruklu öğrenci sayısı **757.259** kişiyle 2020-2021 eğitim-öğretim yılında zirveye ulaşmıştır.

Şekil 3.9. Geçici koruma kapsamında Türkiye’de bulunan Suriye uyruklu öğrencilerin e-Okul ve YÖBİS sayılarının yıllara göre dağılımı, 2014-2021¹⁶⁴

2014-2021 yılları arasında tüm yabancılara yönelik yaygın eğitim faaliyetleri incelendiğinde yabancıların en çok **1.110.406** kişiyle genel kurslara, **551.604** kişiyle Türkçe öğretim kurslarına, **195.387** kişiyle mesleki kurslara katılım gösterdiği belirlenmiştir. Diğer taraftan Türkçe okuma ve yazma kurslarına katılanların (**82.289**), Türkçe öğretim kurslarına katılanlara göre sayıca çok olması dikkat çekicidir.

Tablo 3.26. Tüm yabancılara yönelik yaygın eğitim faaliyetleri, 2014-2021¹⁶⁵

					Toplam
Erkek	Oran (%)	Kadın	Oran (%)	Toplam	
Genel Kurlara Katılan Kursiyerler	479.530	43,19	630.876	56,81	1.110.406
Mesleki Kurslara Katılan Kursiyerler	52.741	27	142.646	73	195.387
Türkçe Öğretimi Kurslarına Katılan Kursiyerler	225.151	40,82	326.453	59,18	551.604
Türkçe Okuma Yazma Kurslarına Katılan Kursiyerler	40.696	49,13	42.133	50,87	82.829

¹⁶⁴ Göçmenler vd., “HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu 2021”, 116.

¹⁶⁵ MEB, “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim”.

Tablo 3.27. uluslararası koruma altında bulunan yabancılara yönelik yaygın eğitim faaliyetlerini göstermektedir. Buna göre 2014-2021 yılları arasında, en çok katılım **1.033.222** kişiyle genel kurslara, **533.976** kişiyle Türkçe öğretim kurslarına gösterilmiştir.

Tablo 3.27. Uluslararası koruma altında bulunan yabancılara yönelik yaygın eğitim faaliyetleri, 2014-2021 eğitim-öğretim yılı¹⁶⁶

	 Erkek	 Oran (%)	 Kadın	 Oran (%)	Toplam
Genel Kurlara Katılan Kursiyerler	452.443	43,79	580.779	56,21	1.033.222
Mesleki Kurslara Katılan Kursiyerler	40.968	27,71	106.881	72,29	147.849
Türkçe Öğretimi Kurslarına Katılan Kursiyerler	218.663	40,95	315.313	59,05	533.976
Türkçe Okuma Yazma Kurslarına Katılan Kursiyerler	38.219	50,12	38.035	49,88	76.254

2014-2021 yılları arasında geçici koruma kapsamında bulunan yabancılara yönelik yaygın eğitim faaliyetlerine bakıldığında (Tablo 3.28.) en çok katılım gösterilen kursların **915.606** kişiyle genel kurslar, **480.110** kişiyle Türkçe öğretim kursları olduğu görülmektedir. Diğer taraftan geçici koruma kapsamında Türkiye’de bulunan kadınların erkeklere göre tüm yaygın eğitim faaliyetleri içerisinde daha katılımcı olduğu söylenebilir.

Tablo 3.28. Geçici koruma altında bulunan (Suriye) yabancılara yönelik yaygın eğitim faaliyetleri, 2014-2021 eğitim-öğretim yılı¹⁶⁷

	 Erkek	 Oran (%)	 Kadın	 Oran (%)	Toplam
Genel Kurlara Katılan Kursiyerler	396.603	43,32	519.003	56,68	915.606
Mesleki Kurslara Katılan Kursiyerler	36.768	27,86	95.228	72,14	131.996
Türkçe Öğretimi Kurslarına Katılan Kursiyerler	193.422	40,29	286.688	59,73	480.110
Türkçe Okuma Yazma Kurslarına Katılan Kursiyerler	31.263	49,82	31.495	50,18	62.758

Türkiye’de bulunan yabancılara yönelik açılan kurslara toplamda **131** ülkeden yabancının katılım sağladığı tespit edilmiştir. Açılan kurslara katılan yabancılardan uyruklarına göre dağılımına bakıldığında (Tablo 3.29.) en çok katılımcının **230.239** kişiyle Suriye, **12.898** kişiyle Afganis-

166 Milli Eğitim Bakanlığı verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. MEB, “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim”.

167 Milli Eğitim Bakanlığı verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. MEB, “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim”.

tan, **6.794** kişiyle Irak uyruklular olduğu görülmektedir. Ayrıca Suriye uyruklu katılımcıların tüm katılımcılar içerisinde oldukça yüksek bir paya sahip olması (**%86,38**) önemli bir bulgudur.

Açılan kurs sayıları incelendiğinde toplamda **24.197** kursa **124.686**'sı erkek ve **141.855**'i kadın olmak üzere toplamda **266.541** kişinin kurslara katılım gösterdiği belirlenmiştir. Kurslara katılım gösteren ilk on uyruk içerisinde tüm kurslara kadın katılımcıların erkeklere göre daha çok olması dikkat çekicidir. En çok kurs **9.348** adet ile Suriye, **2.583** adet ile Afganistan, **1.795** adet ile Irak uyruklular için açılmıştır.

Tablo 3.29. Türkiye’de bulunan yabancılara yönelik açılan kurs ve kursiyer verilerinin uyruklara göre dağılımı, 2021¹⁶⁸

Uyruk	 Kurs Sayısı	 Erkek Kursiyer	 Kadın Kursiyer	Toplam Kursiyer
Suriye	9.348	110.166	120.073	230.239
Afganistan	2.583	6.229	6.669	12.898
Irak	1.795	2.786	4.008	6.794
İran	1.374	774	1.738	2.512
Azerbaycan	1.097	342	974	1.316
Almanya	1.119	274	1.008	1.282
Türkmenistan	708	218	728	946
Rusya	504	200	723	923
Kazakistan	427	200	475	675
Özbekistan	457	99	422	521
Diğer	4.785	3.398	5.037	8.435
Toplam	24.197	124.686	141.855	266.541

Türkiye’de bulunan yabancılara yönelik açılan kursların ilk on kursa göre dağılımı incelendiğinde (Tablo 3.30.) en çok kursların Türkçe öğretimi üzerine açıldığı görülmektedir. Buna ek olarak en çok katılımcı **133.831** kişiyle “Sosyal Uyum ve Yaşam”, **16.938** kişiyle “Yabancılar İçin Türkçe (A1)”, **10.507** kişiyle “Yabancılar Türkçe Öğretimi (6-12 Yaş) I. Seviye” kurslarına katılmıştır. En çok açılan kurs ise **978** adet ile “Okuma-Yazma II. Kademe Seviye Tespit Sınavı”, **968** kurs ile “Okuma-Yazma I. Kademe Seviye Tespit Sınavı”, **917** adet ile “Yabancılar İçin Türkçe (Seviye A1)”dir.

168 Göçmenler vd., “HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu 2021”, 119.

Tablo 3.30. Türkiye’de bulunan yabancı kursiyerlerin katıldığı ilk on kursa göre dağılımı, 2021¹⁶⁹

Program	 Kurs Sayısı	 Erkek Kursiyer	 Kadın Kursiyer	Toplam Kursiyer
Sosyal Uyum ve Yaşam	363	70.941	62.890	133.831
Yabancılar İçin Türkçe (Seviye A1)	917	5.053	11.885	16.938
Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi (6-12 Yaş) 1. Seviye	299	5.233	5.274	10.507
Yoğunlaştırılmış Temel Düzey Okuma-Yazma Eğitim Programı	826	3.685	5.103	8.968
Okuma-Yazma I. Kademe Seviye Tespit Sınavı	968	5.155	1.674	6.829
Okuma-Yazma II. Kademe Seviye Tespit Sınavı	978	5.001	1.461	6.462
Yabancılar İçin Türkçe (Seviye A2)	413	2.020	4.400	6.420
Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi (13-17 Yaş) 1. Seviye	245	2.763	2.637	5.400
Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi (6-12 Yaş) 2. Seviye	124	1.964	1.949	3.913
Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi (13-17 Yaş) 2. Seviye	167	1.930	1.782	3.712

Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye’de eğitim gören yabancı uyruklu çocuklara dair çeşitli kurum ve kuruluşlarla ortaklık kurarak projeler geliştirmektedir. Bu bakımdan dört temel projenin varlığından söz edilebilir.¹⁷⁰

Türkiye’de Suriyeli ve İhtiyaç Sahibi Türk Çocuklara Yönelik Erken Çocukluk Eğitim Projesi (EÇE), Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GİZ) iş birliğiyle hayata geçirilen 2020-2022 yıl aralığını kapsayan bir projedir. Projenin amacı “erken çocukluk eğitimi hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve erken çocukluk eğitime erişimin artırılması”dır. Bu projeyle elde edilecek çıktılar kurumların kapasitelerinin geliştirilmesi, uzmanların ve yönetici kadroların mesleki gelişimine teşvik sağlanması, “ebeveyn eğitimlerinin güçlendirilmesi”, ilgili personelin yeterliliklerinin geliştirilmesidir.

Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi Programı (SUYE) 2019-2022 yıl aralığını kapsayan, Göç İdaresi Başkanlığı iş birliğiyle geliştirilen ve geçici koruma kapsamında ülkemizde bulunan Suriyelilerin ve yasal yollardan kalış hakkı elde eden yabancılara yönelik olarak sosyal, ekonomik ve kültürel uyumun kolaylaştırılmasını amaçlayan bir projedir. Program sonunda, yabancılara toplumla uyum ihtiyaçlarının karşılanması, toplumla bağlarının güçlendirilmesi elde edilecek çıktılardandır.

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) iş birliğiyle 2021-2022 eğitim öğretim yılında yabancı uyruklu öğrencilerin yoğun olduğu okullara nakit desteği projesi geliştirilmiş ve 2021 haziran ayı için tek sefere mahsus olarak uygulanmıştır. Bu projenin çıktısı olarak, eğitim kurumlarının temizlik malzemesi ve tadilat ihtiyaçları karşılanmıştır.

169 Göçmenler vd., “HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu 2021”, 121.

170 MEB, “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim”.

3.5. Konut Alımı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) “konut satış istatistikleri” başlığı adı altında aylık olarak haber bülteni yayımlamaktadır. İlgili haber bülteninde Türkiye’deki tüm konut satışlarıyla ilgili ilgili aya ait veriler kümülatif olarak yer almakla birlikte yabancılara yapılan konut satışıyla ilgili üç başlık yer almaktadır: “yabancılara yapılan konut satışı, 2013-2021”, “yabancılara yapılan konut satışı, aralık 2021”, “ülke uyruklarına göre 2021 yılında en çok konut satışı İran vatandaşlarına yapıldı”. Diğer taraftan bu hususta detaylı verilerin yayımladığı dosyalar da haber bültenini de içeren internet adresinde paylaşılmaktadır. İlgili internet adresinde “istatistiksel tablolar” bölümünde yayımlanan “ülke uyruklarına göre yabancılara yapılan konut satış sayıları”, “illere göre yabancılara yapılan konut satış sayıları”, “yabancılara yapılan konut satış sayıları” bu bölümün temel kaynaklarıdır.

Türkiye’de yabancılardan konut alımına ilişkin mevzuatta birkaç hususun yer aldığı görülmektedir. Bu bakımdan 2644 sayılı Tapu Kanunu’na göre “ülke menfaatlerinin gerektirdiği hallerde” Cumhurbaşkanı tarafından belirlenecek uyruklardaki kişiler Türkiye’de taşınmaz elde edebilecektir.¹⁷¹ 6302 sayılı kanunla yapılan değişiklikle birlikte yabancılardan satın alacağı taşınmaz ilçe yüz ölçümünün yüzde onunu ve kişi başına düşen **30** hektarı geçemeyeceği belirtilmiştir.¹⁷² 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu’na göre ise “konut ya da işyeri olarak inşa edilen binaların ilk tesliminde” Türkiye’de yerleşik olmayan yabancı uyruklu gerçek kişilere vergi muafiyeti uygulanmaktadır. Kişinin bu şartı taşımadığının tespiti halinde daha önce kanun gereği tahsil edilmeyen vergi miktarı ve ek olarak vergi cezası şahıstan temin edilir.¹⁷³ Diğer taraftan **üç** yıl herhangi bir şekilde devri mümkün olmamak kaydıyla **400.000 Amerikan doları** ve döviz karşılığı tutarında Türkiye’de konut edinen yabancılar istisnai hallerden Türk vatandaşlığı kazanabilmektedir.¹⁷⁴ Bunlara ek olarak yabancı yönelik olmak kaydıyla konut vb. alanlarda gayrimenkul satış hizmeti veren Türkiye’de yerleşik şirketlerin teşvik edilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁷⁵

Konut satışıyla ilgili diğer bir önemli neden de doğal olarak ekonomik durumdur. Süleymanlı’nın 2013-2019 yılları arasında yabancılara konut satışının döviz kuruyla ilişkisini irdelediği makalesinde yabancılardan konut alımı yaparken yatırım yapacağı ülkenin sosyo-ekonomik ve siyasal durumların önemli olarak görüldüğünü söylemektedir. Buna ek olarak 2018 yılında yabancılardan konut alımına yönelik taleplerinin bir önceki yıllara göre dramatik bir şekilde arttığını, benzer şekilde 2018 yılında Türkiye’de döviz kurunun yükselişe geçtiğini ve bu iki durum arasında bir ilişki kurulabileceğini beyan etmiştir. Bir başka ifadeyle döviz kurunun Türkiye’de yükselmesi sonucu maliyetleri azalan yabancı uyruklu kişiler konut alımına yönelik talep oluşturmaktadır.¹⁷⁶

Yabancılara yapılan konut satışının yıllara göre dağılımına bakıldığında (Şekil 3.10.) 2013 yılında **12.181** yabancı uyrukluya konut satışı yapılırken 2021 yılına gelindiğinde bu sayı **58.576**’ya¹⁷⁷ yükselmiştir.

171 Tapu Kanunu (TK), Resmi Gazete 2892 (22 Aralık 1934), Kanun Numarası: 2644, md. 35/1.

172 Tapu Kanunu ve Kadastro Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete 28296 (18 Mayıs 2012), Kanun Numarası: 6302, md. 1.

173 Katma Değer Vergisi Kanunu (KDVK), Resmi Gazete 18563 (25 Ekim 1984), Kanun Numarası: 3065, md. 13/1-i.

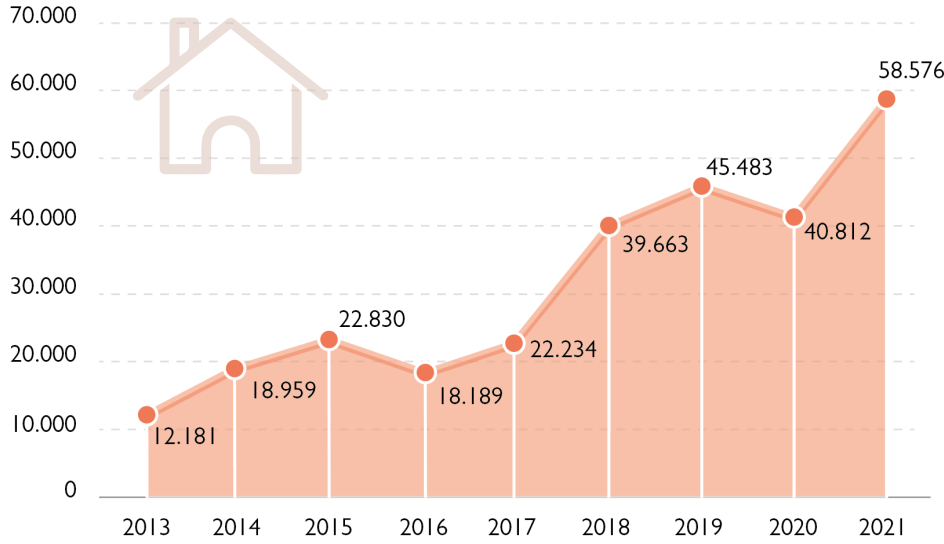
174 Türk Vatandaşlığı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, md. 20.

175 Hizmet İhracatının Tanımlanması, Sınıflandırılması ve Desteklenmesi Hakkında Karar, Resmi Gazete 31816 (20 Nisan 2022), Karar Sayısı: 5448, md. 48/1-ç.

176 Cavid Süleymanlı, Türkiye’de Yabancıların Konut Edinimi ile Döviz Kuru Arasındaki İlişki: Eşbütünleşme Analizi (2013-2019), Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3/2 (Aralık 2019), 134.

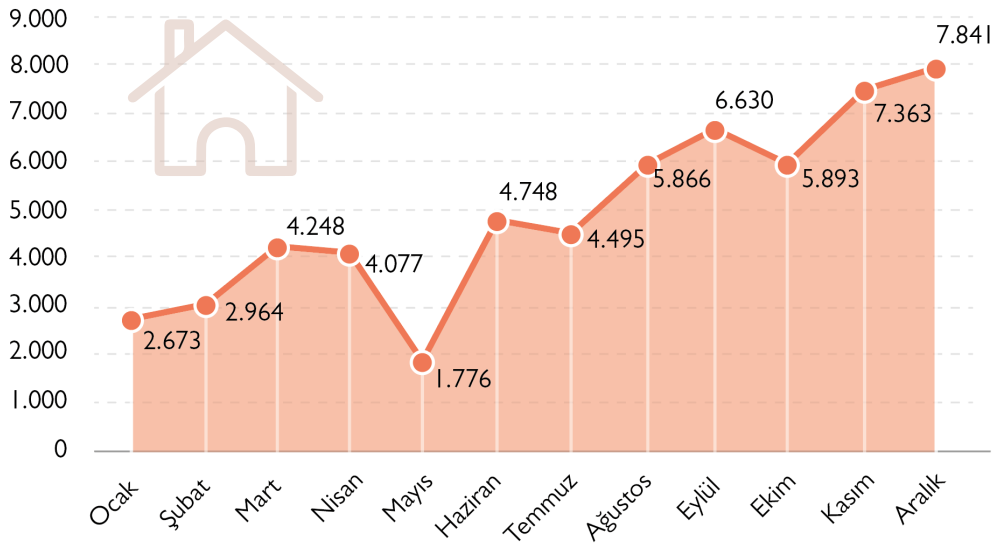
177 Türkiye İstatistik Kurumu’nun yayımladığı verilerde yapılan konut satışının illere göre, aylara göre ve yıllara göre dağılım tablolarında 2021 yılında yapılan toplam konut satışı 58.576 olarak açıklanmıştır. Buna karşılık uyruklara göre dağılım tablosunda 2021 yılında yapılan satışların 59.282 olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan 2016 yılında konut satışlarının düşmesi Türkiye’deki siyasal gerilim atmosferiyle açıklanabileceken, 2020 yılındaki düşüşün ise koronavirüs salgınıyla ilgili olduğu söylenebilir.

Şekil 3.10. Yabancılar konut satışının yıllara göre dağılımı, 2013-2021¹⁷⁸

Şekil 3.11. yabancılar yapılan konut satışının aylara göre dağılımını göstermektedir. Buna göre konut satışı en çok **7.841** adet ile aralık, **7.363** adet ile kasım, **6.630** adet ile eylül ayında gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda yabancılar konut satışlarının yıl sonuna doğru arttığı söylenebilir.

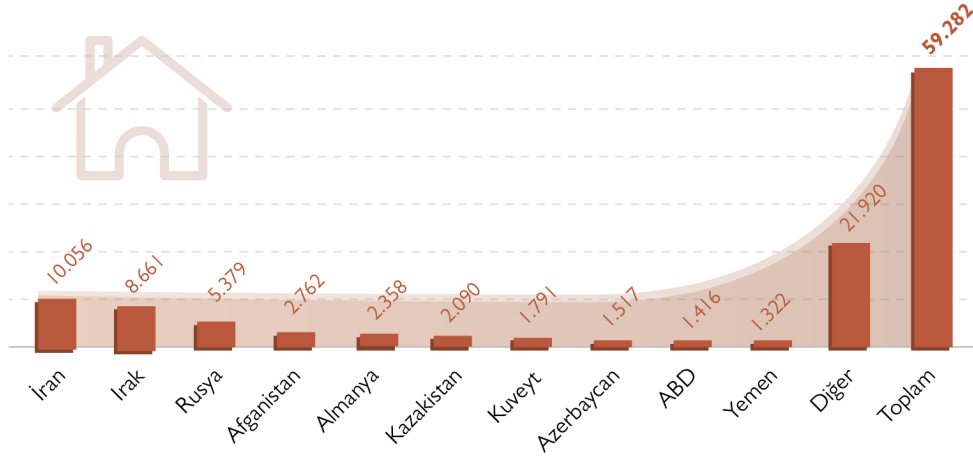

Şekil 3.11. Yabancılar konut satışının aylara göre dağılımı, 2021¹⁷⁹

178 Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Yabancılar Yapılan Konut Satışı” Erişim 18 Mart 2022.

179 Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. TÜİK, “Yabancılar Yapılan Konut Satışı”.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun yayımladığı verilere göre (Şekil 3.12.) 2021 yılında en çok konut satışı **10.056** adet ile İran, **8.661** adet ile Irak, **5.379** adet ile Rusya uyruklu yabancılara yapılmıştır. “Diğer” kategorisinde paylaşılan konut satışlarının görece yüksek olması (**21.920**) ise Türkiye’de konut satın almak isteyen yabancıların uyruklarının çeşitli olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Şekil 3.12. Yabancılara konut satışının ilk 10 uyruğa göre dağılımı, 2021¹⁸⁰

2021 yılında yabancılara yapılan konut satışının ilk on ile göre dağılımına bakıldığında (Tablo 3.31.) en çok satışın **26.469** adet (**%45,18**) ile İstanbul, **12.384** adet (**%21,14**) ile Antalya, **3.672** adet (**%6,26**) ile Ankara ilinde gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 3.31. Yabancılara konut satışının ilk on ile göre dağılımı, 2021¹⁸¹

İl	Konut Satışı	Oran (%)
İstanbul	26.469	45,18
Antalya	12.384	21,14
Ankara	3.672	6,26
Mersin	2.513	4,29
Yalova	1.818	3,10
Bursa	1.683	2,87
İzmir	1.411	2,40
Samsun	1.262	2,15
Sakarya	1.157	1,97
Trabzon	952	1,62
Diğer	5.255	8,97
Toplam	58.576	100

180 Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Ülke Uyruklarına Göre Yabancılara Yapılan Konut Satış Sayıları” Erişim 18 Mart 2022.

181 Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “İllere Göre Yabancılara Yapılan Konut Satış Sayıları” Erişim 18 Mart 2022.

182 İlgili ilde yabancılara yapılan konut satış sayısının, toplam sayıya göre oranını ifade etmektedir.

Yabancılar konut satışının ilk on uyuğa ve aylara göre dağılımına bakıldığında (Tablo 3.32.) en çok satışın **1.462** adet ile İran, **1.039** adet ile Irak, **885** adet ile Rusya uyruklu yabancılar aralık ayında gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 3.32. Yabancılar yapılan konut satışlarının ilk on uyuğa ve aylara göre dağılımı, 2021¹⁸³

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam	Oran (%)
İran	459	477	663	557	231	683	619	911	1.323	1.265	1.406	1.462	10.056	16,96
Irak	385	432	644	546	239	773	712	900	990	926	1.075	1.039	8.661	14,60
Rusya	260	259	419	402	119	300	365	451	540	543	836	885	5.379	9,07
Afganistan	168	230	302	229	98	250	229	313	270	188	231	254	2.762	4,65
Almanya	65	96	142	144	87	192	198	262	298	256	322	296	2.358	3,97
Kazakistan	69	119	166	188	80	165	166	176	210	191	278	282	2.090	3,52
Kuveyt	58	41	49	78	43	151	189	264	281	189	185	263	1.791	3,02
Azerbaycan	68	77	106	131	47	164	127	138	162	120	185	192	1.517	2,55
ABD	62	63	91	125	54	150	153	173	143	109	142	151	1.416	2,38
Yemen	88	79	120	134	63	113	103	110	139	97	123	163	1.322	2,24
Diğer	1.030	1.122	1.583	1.598	735	1.885	1.703	2.234	2.350	2.079	2.658	2.943	21.920	36,97
Toplam	2.712	2.995	4.285	4.132	1.796	4.826	4.564	5.932	6.706	5.963	7.441	7.930	59.282	100

3.6. Evlenme – Boşanma

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Türkiye’de yapılan tüm evlilikler ve boşanmalarla ilgili verileri “evlenme ve boşanma istatistikleri” başlıklı haber bülteninde yer almaktadır. Bu haber bülteninde yabancılar dair veriler de bulunmaktadır. Ayrıca yabancıların Türkiye’de yaptıkları evliliklere ilişkin detaylı veriler haber bülteninin paylaşıldığı internet adresinde bulunan “istatistiksel tablolar” bölümünde “evlilik istatistikleri” kısmında “erkeğin ve kadının doğum ülkesine göre evlenmeler” ve “erkeğin ve kadının uyruğuna göre evlenmeler” başlıklı dosyalarla paylaşılmaktadır. Diğer taraftan yabancı Türkiye’de yaptıkları boşanmalara ilişkin veriler aynı bölümde yer alan “boşanma istatistikleri” kısmında “erkeğin ve kadının doğum ülkesine göre boşanmalar” ve “erkeğin ve kadının uyruğuna göre boşanmalar” başlıklı dosyalarla yayımlanmaktadır.

Türkiye’de yabancıların evlenmesiyle ilişkin hususlar Evlendirme Yönetmeliği’nde düzenlenmiştir. Buna göre eşlerden birinin Türk vatandaşı olması veya iki yabancıların Türkiye’de evlenmesi yönetmelikle mümkün kılınmıştır. Evlilik Türkiye’de yetkili evlenme memuru önünde gerçekleştirilir.¹⁸⁴

¹⁸³ Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. TÜİK, “Ülke Uyruklarına Göre Yabancılar Yapılan Konut Satış Sayıları”.

¹⁸⁴ Evlenme Yönetmeliği, Resmi Gazete 18921 (7 Kasım 1985), md. 12/1

Türkiye’de yapılan yabancı evliliklere bakıldığında (Tablo 3.33.) Türkiye’de evlenen damatların **4.976’sı (%0,9)**, gelinlerin ise **23.687’si (%4,2)** yabancı uyrukludur. Bu bakımdan evlenen taraflardan birisinin Türk vatandaşı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3.33. Yabancı evliliklerin cinsiyete göre dağılımı ve toplam evlilikler içerisindeki payı (%), 2021¹⁸⁵

Yıl	 Damat	 Damat (%)	 Gelin	 Gelin (%)	Toplam
2021	4.976	%0,9	23.687	%4,2	28.663
Türkiye	556.734	%91,9	538.023	%95,8	533.047
Toplam	561.710	%100	561.710	%100	561.710

Tablo 3.34. Türkiye’de evlenen yabancı uyrukluların cinsiyete ve uyruklarına göre dağılımını göstermektedir. Buna göre Türkiye’de evlenen damatların **1.254’ü (%25,2)** Almanya, **1.030’u (%20,7)** Suriye, **274’ü (%5,5)** Avusturya uyrukluyken; gelinlerin **3.458’si (%14,6)** Suriye, **2.392’si (%10,1)** Azerbaycan, **2.321’i (%9,8)** Özbekistan uyrukludur.

Tablo 3.34. Evlenenlerin cinsiyete ve uyruklara göre dağılımı, 2021¹⁸⁶

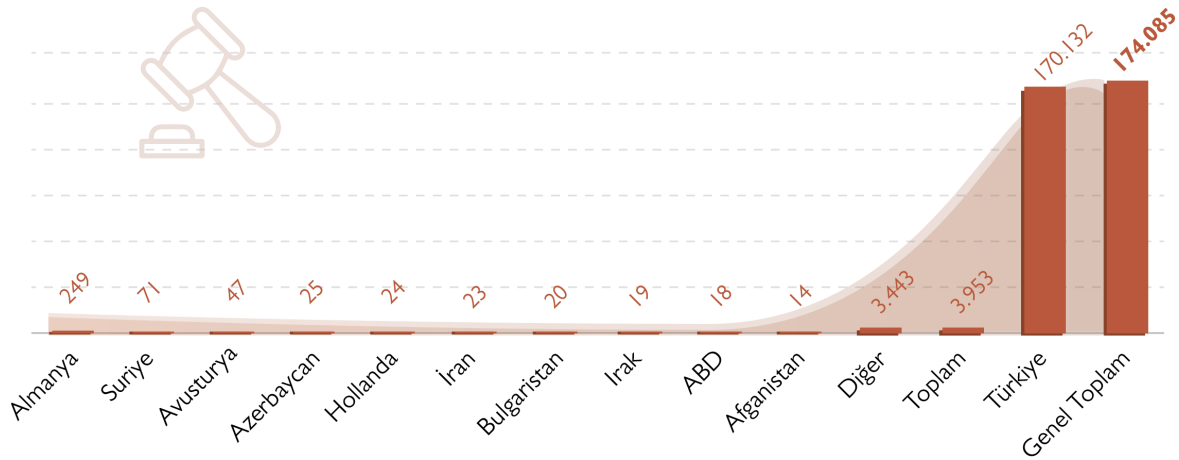
	 Damat	 Damat (%)	 Gelin	 Gelin (%)
Afganistan	209	4,2	-	-
Almanya	1.254	25,2	2.227	9,4
Amerika	119	2,4	-	-
Avusturya	274	5,5	-	-
Azerbaycan	174	3,5	2.392	10,1
Birleşik Krallık	114	2,3	-	-
Fas	-	-	1.990	8,4
Irak	159	3,2	-	-
İran	114	2,3	-	-
Kırgızistan	-	-	782	3,3
Özbekistan	-	-	2.321	9,8
Rusya	-	-	1.208	5,1
Suriye	1.030	20,7	3.458	14,6
Türkmenistan	-	-	1.042	4,4
Ukrayna	-	-	900	3,8
Diğer	1.518	30,5	-	31,2
Toplam	4.976	100	23.687	100

185 Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Erkek ve Kadının Uyruğuna Göre Evlenmeler” Erişim 2 Mart 2022.

186 Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. TÜİK, “Erkek ve Kadının Uyruğuna Göre Evlenmeler”.

Boşanma hususu ile ilgili mevzuat incelendiğinde boşanma durumlarında eşlerin vatandaşı olduğu ülkelerin müşterek hukuku esas alınmaktadır. Buna karşılık taraflardan birisinin Türk vatandaşı olması halinde kişinin fiili olarak ikamet ettiği yerin hukuku gözetilmekte, eğer yoksa Türk hukukunun hükümleri uygulanmaktadır.¹⁸⁷ Diğer taraftan yabancıların Türkiye’de boşanmasıyla ilgili Türkiye’deki mahkemelerin yetkisiyle ilgili araştırma yapan Çiçekli’nin makalesinde yabancılık unsuru barındıran davalarda Türk mahkemelerinin yetkili olabilmesi için taraflardan birinin son **altı** ayda Türkiye’de ikamet etmesi gerekli olduğunu söylemektedir.¹⁸⁸

Erkeğin uyruğuna göre boşanmaların ilk on uyruğa göre dağılımına bakıldığında (Şekil 3.13.) en çok boşanan yabancı uyruklu erkeklerin **249** kişiyle Almanya, **71** kişiyle Suriye, **47** kişiyle Avusturya uyruklu olduğu görülmektedir. Buna ek olarak “diğer” kategorisinde paylaşılan sayının oldukça yüksek olması, boşanmaların erkeklerin uyruğuna göre dağılımının oldukça çeşitli olduğu söylenebilir. Diğer taraftan Türkiye’de boşanan erkeklerin sayısının yabancı uyruklulara göre oranının **%2,32** gibi görece düşük olması dikkat çekicidir.

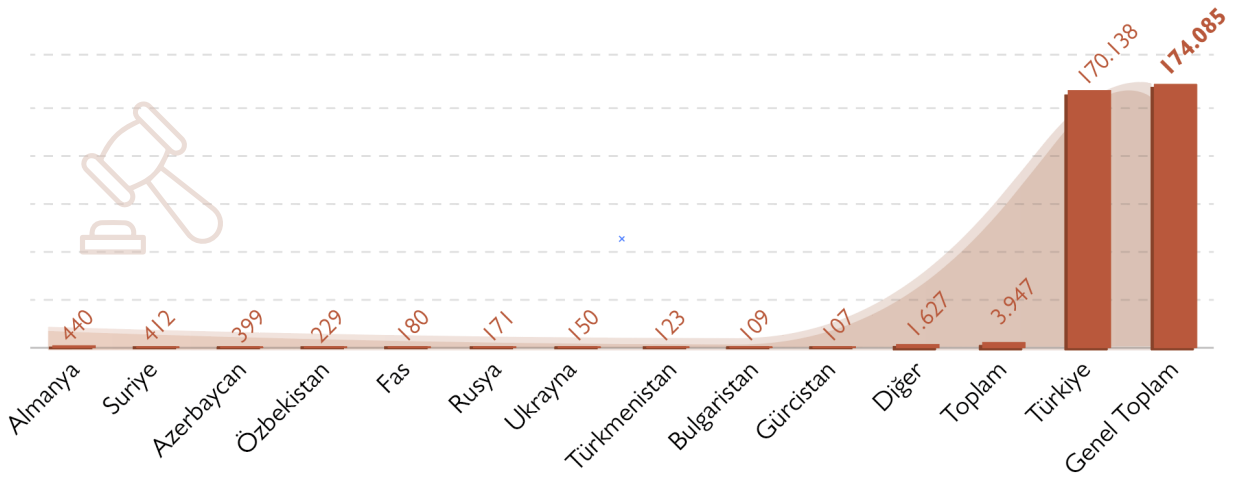
Şekil 3.13. Erkeğin uyruğuna göre boşanmaların ilk on uyruğa göre dağılımı, 2020¹⁸⁹

Şekil 3.14. kadının uyruğuna göre boşanmaların ilk on uyruğa göre dağılımını göstermektedir. Buna göre en çok boşanma **440** kişiyle Almanya, **412** kişiyle Suriye, **399** Azerbaycan uyruklu yabancı kadınlarda gerçekleşmiştir. Diğer taraftan Türkiye’de boşanan kadınların sayısının, yabancı uyruklulara göre oranının **%2,31** gibi görece düşük olması dikkat çekicidir.

¹⁸⁷ Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK), Resmi Gazete 26728 (12 Aralık 2007), Kanun Numarası: 5718, md. 14/1.

¹⁸⁸ Bülent Çiçekli, Yabancı Unsurlu Boşanma Davalarında Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, Türkiye Barolar Birliği (TBB) Dergisi, 56 (Ocak 2005), 244.

¹⁸⁹ Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Erkek ve Kadının Uyruğuna Göre Boşanmalar” Erişim 2 Mart 2022.

Şekil 3.14. Kadının uyuğuna göre boşanmaların ilk on uyuğa göre dağılımı, 2020¹⁹⁰

3.7. Türk Vatandaşlığı Kazanma

Türk vatandaşlığı ile ilgili esaslar 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda ve Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te düzenlenmiştir. Buna göre Türk vatandaşlığı doğumla ve sonradan olmak üzere iki şekilde kazanılır. Sonradan Türk vatandaşlığı kazanılması üç şarta bağlanmıştır: “yetkili makam kararı, evlat edinilme, seçme ve seçilme hakkını kullanma”.¹⁹¹ 5901 sayılı kanunun on dördüncü maddesine göre yetkili makam kararı ise Türk vatandaşlığının genel olarak kazanılması, istisnai olarak kazanılması, yeniden kazanılması ve evlenme yoluyla kazanılması olmak üzere dört şekilde gerçekleşir.¹⁹²

Türk vatandaşlığının genel olarak kazanılması için yabancıların başvurması gereken makam valiliklerdir.¹⁹³ Gerekli şartlar incelendiğinde başvurunun Türkiye'de en az beş yıl ikamet etmiş olması, Türkiye'de yaşayacağına dair delil sunması (iş kurma, eğitimini Türkiye'de tamamlama, evlenme, Türk vatandaşlığı kazanan birinci derece akrabasının olması vb.), yeterli derecede Türkçe bilmesi, “toplum içerisinde birlikte yaşamının bir sorumluluğu olarak iyi ahlak sahibi” olması, geçimini sağlayacak derecede geliri olması gibi şartlara haiz olması gerektiği görülmektedir.¹⁹⁴ Başvurucu, bir komisyon tarafından mülakata tabi tutulur ve bu mülakatta yabancıların “başvuru şartlarını taşıyıp taşımadığı, soy durumu, Türkçe yeterliliği, geçim kaynağı, Türkiye'nin toplumsal yapısına uyum sağlayıp sağlamadığı” ölçülür.¹⁹⁵

İstisnai hallerde Türk vatandaşlığının kazanılmasında öncelikli ölçüt başvurunun milli güvenlik ve

190 Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. TÜİK, “Erkek ve Kadının Uyuğuna Göre Boşanmalar”.

191 Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK), Resmi Gazete 27256 (12 Haziran 2009), Kanun Numarası: 5901, md. 5, 9.

192 Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, Resmi Gazete 27544 (6 Nisan 2010), md. 14.

193 Türk vatandaşlığının genel olarak kazanılması için yetkili makam İçişleri Bakanlığı'dır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, md. 16/1.

194 Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, md. 15/1.

195 Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, md. 19/1.

kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir durumu olmamasıdır. Bu bakımdan şahıs bu ölçüte uyuyorsa Türk vatandaşlığını kazanması için Cumhurbaşkanı'nın onayı gereklidir. Şayet başvuru bu koşula uymuyorsa başvurusu İçişleri Bakanlığı tarafından reddedilir. Yabancıların Cumhurbaşkanı kararıyla istisnai hallerden Türk vatandaşlığı kazanabilmesi için dört şart öne sürülmüştür: “Türkiye’ye sanayi, teknolojik, bilimsel, ekonomik, sosyal, sportif alanlarda hizmeti geçen ve yatırım yapan, uzun dönem ikamet izni alanlar, yabancı eşleri ve ergin olmayan çocukları, vatandaşlığa alınması zaruri kişiler, göçmen olarak kabul edilen kişiler.”¹⁹⁶

Türkiye’ye yatırım yaparak istisnai hallerden Türk vatandaşlığı kazanabilecek yabancılar için gerekli şartlar ilgili yönetmelikte belirlenmiştir ve başvuru sahibinin sıralanan şartlardan herhangi birini karşılaması gerekmektedir: yabancının en az **500.000** Amerikan doları ve döviz karşılığı tutarında Türkiye’ye yatırım yapması; en az **500.000** Amerikan doları ve döviz tutarı karşılığında katkı payını Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından belirlenen fonlara yatırması ve **üç** yıl süreyle belirtilen miktarı bu fonlarda tutması; en az **400.000** Amerikan doları ve döviz karşılığı tutarında en az **üç** yıl devri mümkün olmamak üzere taşınmaz satın alması; en az **50** kişiyi istihdam eden bir iş yerinin olması; en az **üç** yıl hesapta tutmak kaydıyla, Türkiye’de faaliyette olan bankalarda en az **500.000** Amerikan doları veya karşılığı döviz tutarında mevduat bulundurması; en az **üç** yıl elinde tutmak kaydıyla, en az **500.000** Amerikan doları ve döviz karşılığı tutarında devlet borçlanma araçlarından satın alması; en az **500.000** Amerikan doları ve döviz karşılığı tutarında gayrimenkul yatırım fonu katılma payı veya girişim sermayesi yatırım fonu katılma payını en az **üç** yıl elinde bulundurmamak kaydıyla satın alması.¹⁹⁷ İstisnai vatandaşlığın kazanılması için bir diğer gereklilik ise başvuru sahibinin göçmen olarak kabul edilmesidir. Bu bakımdan başvuru 5543 sayılı İskan Kanunu’ndaki göçmen tanımını¹⁹⁸ karşılıyorsa istisnai hallerden vatandaşlık alabilir.

Türk vatandaşlığından çıkmış veya Türk vatandaşlığını kaybetmiş kişiler “*milli güvenlik bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmaması kaydıyla*” yeniden Türk vatandaşlığına alınabilir.¹⁹⁹ Evlat edinilme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanılması ise bir Türk vatandaşı tarafından evlat edinilen ve ergin olmayan kişiler için tanınmış bir haktır.²⁰⁰ Diğer taraftan Türk vatandaşlığı seçme hakkının kullanılmasıyla kazanılması kişinin “*ana veya babasına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybetmesi durumunda*” **üç** yıl içerisinde seçme hakkını kullanmak kaydıyla geçerlidir.²⁰¹

Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması temelde birkaç şarta bağlanmıştır: en az **üç** yıl süreyle evli olma, aile birliği içerisinde yaşama, evlilik birliğin uygun olmayan davranışlarda bulunmama²⁰², milli güvenliğe aykırı bir hal içinde bulunmama. Türk vatandaşlığı evlenme yoluyla kazanmak için başvuran yabancının eşi başvuru tarihinden sonra vefat ettiği takdirde vatandaşlık

196 TVK, md. 12.

197 Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, md. 20.

198 5543 sayılı İskan Kanunu’na göre göçmen, “*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip kabul olunan*” kişileri ifade eder. Ayrıntılı bilgi için bkz. İskan Kanunu (İK), Resmi Gazete 26301 (26 Eylül 2006), Kanun Numarası: 5543, md. 3/d.

199 TVK, md. 13,25,43.

200 TVK, md. 17.

201 TVK, md. 21.

202 İlgili yönetmelikte evlilik birliğiyle bağdaşmayacak durum, kişinin fuhuş yapması veya fuhşa aracılık etmesi olarak belirlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, md. 28/1-b.

başvurusu incelenirken aile birliği içerisinde olma şartı aranmaz.²⁰³ Başvurucunun herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği ya da hükümlü veya tutuklu olduğunun, evlilik süresinin **üç** yıldan daha az olduğunun, evliliğin boşanma yoluyla ya da başvurucunun eşinin müracaat tarihinden daha erken bir tarihte vefat ettiği tespit edilmesi halinde başvurucunun başvurusu iptal edilir. Yabancıнын evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanabilmesi için iki ayrı komisyon tarafından inceleme yapılır. Bunlardan ilki İl Emniyet Müdürlüğünce yapılacak soruşturmadır.²⁰⁴ Ardından başvuru ve eşi yetkili bir makam tarafından oluşturulan komisyonda mülakata alınır ve evliliklerinin sahte olup olmadığı soruşturulur.²⁰⁵

Türk vatandaşlığı verilen yabancılarla ilgili veriler yalnızca basın açıklamalarıyla kamuoyuna duyurulmakta ve bu konuda yalnızca Suriye uyruklular ile ilgili bilgi verilmektedir. 2021 yılı içerisinde konuya ilişkin veriler nadiren paylaşılmıştır. Kamuoyu en son 2019'da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından açıklanan **110 bin** Suriyeliye Türk vatandaşlığı verildiği bilgisine sahipti.²⁰⁶ Bu tarihten itibaren 2021 yılının ekim ayına kadar yalnızca iddialar ortaya atılmıştır. Örnek olarak 09.05.2021 tarihinde CHP Genel Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Fethi Açıkel'in hazırladığı bir rapordan ulaşılan bilgiye göre **150 bin** Suriyeliye Türk vatandaşlığı verilmiştir.²⁰⁷ Ancak bu konuda yetkililerden bir doğrulama ve yalanlama yapılmamıştır. 2021 yılının ekim ayında İçişleri Bakanlığı'nın Suriyelilere ilişkin hazırladığı bir rapor basına yansımıştır. Bu raporda **174.726** Suriyeliye Türk vatandaşlığının verildiği iddia edilmiştir.²⁰⁸

2022 yılına gelindiğinde İçişleri Bakanlığı yetkilileri daha detaylı veriler paylaşmaya başlamıştır. Bu bakımdan 2021 yılında Türk vatandaşlığı verilen Suriyelilerle ilgili basın açıklamasını İçişleri Bakanı Süleyman Soylu yapmıştır. Soylu, Türkiye'ye yönelik göç hareketini anlattığı açıklamasında 31 Aralık 2021 tarihine kadar, 2011 yılından önce Türk vatandaşlığı verilenler de dahil olmak üzere, **193.293** Suriyeliye Türk vatandaşlığı verildiğini söylemiştir. Açıklamaya göre Türk vatandaşlığı verilen Suriyelilerin **84.152'si çocuklardan oluşmaktadır.**²⁰⁹

Türk vatandaşlığı verilen yabancılara ilişkin veriler, uygun görülen bir kurumun internet adresinde²¹⁰ periyodik olarak yayımlanmalıdır. Önemli olan bir diğer nokta, Türk vatandaşlığı verilen yabancıların uyruklarının detaylı olarak paylaşılmasıdır.²¹¹

203 Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, md. 25.

204 Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, md. 28.

205 Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, md. 29.

206 Mert Öz, "Kaç Suriyeli Türk vatandaşı yapıldı?", Sözcü (28 Ağustos 2021), Erişim 22 Temmuz 2022.

207 Milliyet, "150 bin Suriyeliye vatandaşlık verildi" (9 Mayıs 2021), Erişim 22 Temmuz 2022.

208 CNN Türk, "174 bin Suriyeli Türk vatandaşı oldu" (12 Ekim 2021), Erişim 22 Temmuz 2022.

209 Ömer Çetin, "Bakan Soylu: 193 bin 293 Suriyeli Türk vatandaşı oldu", Sabah (17 Şubat 2022), Erişim 22 Temmuz 2022.

210 Bu noktada Göç İdaresi Başkanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu veya Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nden herhangi birinin internet adresinde bu veriler yayımlanabilir.

211 İçişleri Bakanı Süleyman Soylu ve Bakan Yardımcısı İsmail Çataklı'nın basın açıklamalarına göre 2022 yılının mayıs ayı sonunda Türk vatandaşlığı verilen Suriyelilerin sayısı 200.950'ye ulaşmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ercan Gürses ile Ankara Gündemi, "Bakan Soylu, 'Sesiz İstila Soros Oyunu' Dedi Meydan Okudu: 15 Temmuz'da Yarım Kalan İş Bitireceğiz", TGRT Haber (5 Mayıs 2022), Erişim 27 Mayıs 2022; Net Bakış, "Çataklı, Suriyelilerin Durumu ve Düzensiz Göçle Mücadeleyi Anlattı", TvNet (23 Mayıs 2022), Erişim 27 Mayıs 2022.

4. DÜZENSİZ GÖÇ ve İNSAN HAREKETLİLİKLERİ

Düzensiz göç, Göç Terimleri Sözlüğü'nde "hedef ülkeler açısından, göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak veya bir ülkede kalmak veya çalışmak" olarak tanımlanmaktadır. Buna bağlı olarak düzensiz göçmen "yasadışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi" olarak ifade edilmektedir.²¹²

BM Göç Kuruluşu (IOM) düzensiz göçü kaynak, transit veya varış ülkesine giriş veya çıkışa ilişkin yasalar, düzenlemeler veya uluslararası anlaşmalar dışında gerçekleşen kişilerin hareketi olarak tanımlamaktadır.²¹³

Başka bir ifade ile düzensiz göç "yabancıların yasa dışı yollarla bir ülkeye girişini, ülkede kalışını, ülkeden çıkışını veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmamasını, düzensiz göçmen de bir ülkeye yasa dışı yollarla giren, kalan ve çıkan veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmayan kişiyi" ifade etmektedir.²¹⁴

Kaynak ülke açısından ise bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi gibi durumlarda düzensizlik olduğu söylenebilir.²¹⁵

Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak düzensiz göç olgusunu 6 kategori altında incelemek mümkündür:

Tablo 4.1. Düzensiz göç kategorileri

	Yasal ikamet	Yasadışı ikamet
Ülkeye yasal giriş	Yasadışı çalışma	Yasadışı çalışma /işsizlik
Ülkeye yasadışı giriş	Yasadışı çalışma	Yasadışı çalışma /işsizlik

Tablo 4.1.'de görüldüğü şekliyle, düzensiz göç olgusu şu şekillerde gerçekleşebilir:

- Yasal giriş, yasal ikamet fakat yasadışı çalışma.
- Yasal giriş, yasadışı ikamet ve yasadışı çalışma.
- Yasal giriş, yasadışı ikamet, işsizlik/çalışmama.
- Yasadışı giriş, yasallaştırılmış ikamet, yasadışı çalışma.
- Yasadışı giriş, yasadışı ikamet ve yasadışı çalışma.
- Yasadışı giriş, yasadışı ikamet, işsizlik/çalışmama.²¹⁶

212 Perruchoud (ed.) & Redpath-Cross (ed.), Göç Terimleri Sözlüğü, 26-7.

213 BM Göç Kuruluşu (IOM), "Key Migration Terms (Anahtar Göç Kavramları)" Erişim: 12 Aralık 2021.

214 Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), 2016 Türkiye Göç Raporu (Ankara: Göç İdaresi Başkanlığı Yayınları, 2017), 20.

215 Perruchoud (ed.) & Redpath-Cross (ed.), Göç Terimleri Sözlüğü, 26.

216 Sühal Şemşit, "Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 25/1 (Nisan 2018), 281.

Bu tasnif ayrıca içerisinde şunları da barındırmaktadır:

- Yasal olarak ülkeye giriş yapanlar vize süresi dolduğu halde ülkeyi terk etmezlerse;
- Yasal olarak ülkeye giriş yapanlar vize türü ihlali yaparlarsa (yani çalışma izni olmadan çalışırlarsa) yine düzensiz göçmen sayılırlar.
- Bunların dışında ülkeden yasadışı yapılan çıkışlar da düzensiz göç kapsamına dahil edilmektedir.

Kısacası bir yabancının düzensiz hareketlilik kapsamında değerlendirilmesi için üç unsurdan en az birinin gerçekleşmesi gerekir. Buna göre düzensiz göçmen, Türkiye sınırlarından Türkiye mevzuatına uygun olan geçerli bir belge ve izin olmadan giren ve/veya çıkmaya teşebbüs eden, ülke içinde yabancılara tanınan hukuki haklar dışında hareket ettiği, çalıştığı veya formal öğrenim süreçlerine katıldığı tespit edilen yabancı uyrukluları kapsar. Bu kişiler göçmen olarak tanımlanabileceği gibi turistik vize veya vize muafiyeti çerçevesinde hareket eden kişiler de olabilir.

Bu çerçevede hangi türden düzensiz hareketliliklerin olduğunu tespit etmek ayrıntılı olmayan veri kaynaklarından zor olsa da bir takım “kestirmelerde” bulunmak ve yüksek olasılıklar üzerinde konuşmak anlamsız değildir.

Türkiye uzun süredir Afganistan, Pakistan, Suriye, Filistin gibi Asya ülkelerine ve Kongo, Somali gibi Afrika ülkelerine mensup binlerce düzensiz göçmen için bir hedef ve transit devlet konumundadır. Türkiye’nin Avrupa ile sınır şehri olan Edirne ve Kırklareli’nde, Avrupa ile arasında yer alan Akdeniz ve Ege denizlerinde, Asya ülkelerine komşu olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu sınırlarında hemen hemen her gün onlarca düzensiz göç vakası yaşanmakta ve zaman zaman sayıları bine bulan düzensiz göçmen alıkonulmaktadır.

Türkiye’de son yıllarda düzensiz göç olgusu ile ilgili yapılan çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Diğer taraftan yayınlanan veriler de farklı kurumlarda dağınık halde bulunmaktadır. Kaynakların kullandığı terminoloji de farklılık göstermektedir. Resmi kaynaklar düzensiz göçmenlerin yetkili merciler tarafından tespit edilip resmi işlemlere tabii tutulmasını “yakala(n)ma” olarak ifade etseler de bu rapor boyunca bu durum “alikoyma” / “alikonma” gibi ifadelerle açıklanmıştır. Ancak “düzensiz göç olaylarını organize edenler” yine “yakala(n)ma” ile ifade edilmiştir. Aynı şekilde raporun ana konusu için de “kaçak/yasadışı göç”, “kaçak/yasadışı göçmen” ifadeleri yerine de “düzensiz göç”, “düzensiz göçmen” ifadeleri tercih edilmiştir.

Bu bölümde Türkiye’nin 2021 yılına ait düzensiz göç hareketliliklerine dair veriler ve bunlara ait analizler yer almaktadır. **Veriler temel olarak 5 kaynaktan toplanmıştır:** Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), Jandarma Genel Komutanlığı (JGK), Ticaret Bakanlığı (TB), Sahil Güvenlik Komutanlığı (SG). Bunların dışında yine Sahil Güvenlik Komutanlığı’nın sitesinde yer alan “Sahil Güvenlik- Jandarma ve Emniyet Müsterek Yakalamalar” başlığı altında düzensiz “göç olay sayıları”, “düzensiz göçmen sayıları” ve “yakalanan organizatör sayıları” aylık bazda gösterilmektedir. Bunların arasında Göç İdaresi Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü de dahil ve Ticaret Bakanlığı hariç diğer kurumların istatistiklerinin toplamını açıklamaktadır.²¹⁷

Tablo 4.2. ilgili kaynakların veri yayınlama aralıklarını göstermektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)'nin yayınladığı veriler sınırlardaki giriş ve çıkış teşebbüslerini yansıtmaktadır. Benzer şekilde Sahil Güvenlik Komutanlığı (SG) istatistikleri de ağırlıklı olarak Türkiye'den çıkış teşebbüsleri esnasında denizde “yakalananlar” ve geri itmeler sonucunda “kurtarılanları” yansıtmaktadır. Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın verileri arasında ilan edilen ve Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı (JGK), Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM)'nin ortak faaliyetleri çerçevesinde “müşterek yakalamalar” denize çıkmadan karada alıkonulanları yansıtmaktadır. Jandarma Genel Komutanlığı'nın yayınladığı düzensiz göçmen sayıları istatistikleri asayiş başlığı altında yayımlanan verilerden derlenmiştir. Jandarma Genel Komutanlığı'nın verileri ağırlıklı olarak Türkiye sınırları içinde düzensiz olarak kalan göçmen sayılarını yansıtmaktadır. Ticaret Bakanlığı'nın yayınladığı “kaçak göçmen sayıları”, “adli ve idari işlem olay sayıları” esas alınarak açıklanmaktadır.

Tablo 4.2. İlgili kaynakların veri yayınlama aralıkları

	Veri Yayınlama Aralıkları			
	Günlük	Haftalık	Aylık	Yıllık
Göç İdaresi Başkanlığı	✗	✓	✓	✓
Türk Silahlı Kuvvetler	✓	✗	✗	✗
Jandarma Genel Komutanlığı	✗	✗	✓	✗
Sahil Güvenlik Komutanlığı	✓	✗	✓	✓
Sahil Güvenlik, Jandarma ve Emniyet Genel Müdürlüğü (Müşterek)	✗	✗	✓	✓
Ticaret Bakanlığı	✗	✗	✓	✓

4.1. Kurumlara Göre Düzensiz Göç Verileri

Tablo 4.3. 2005 ile 2021 yılları arasında alıkonulan düzensiz göçmen sayılarını göstermektedir. İlgili yıllara ait düzensiz göçmen istatistikleri incelendiğinde 2015 yılına kadar olan on yıllık sürede düzensiz göçmen sayılarının 50 bin bandının hemen altında veya üstünde seyrettiği görülmektedir. 2015 yılından sonra dramatik bir artış seyrine giren sayılar 2016 ve 2017 yıllarında 170.000 seviyesine kadar erişmiştir.

Tablodan ayrıca ikinci bir artış eğiliminin 2018 yılından sonra gerçekleştiği ve 2019 yılında da artışın zirve yaptığı anlaşılmaktadır. 2020 yılında meydana gelen COVID-19 salgını ve pandemi süreci düzensiz hareketliliğinin nispeten azalmasına neden olsa da sayılar 2014 yılı ve öncesinden daha az hale gelmemiştir. 2021 yılında ise hareket kısıtlılıkların azaltılması ile tekrar bir artış eğilimi ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.3. Alıkonulan düzensiz göçmen sayısının yıllara göre dağılımı, 2005-2021²¹⁸

Yıl	Alıkonulan Göçmen Sayısı	Yıl	Alıkonulan Göçmen Sayısı
2005	57.428	2014	58.647
2006	51.983	2015	146.485
2007	64.290	2016	174.466
2008	65.737	2017	175.752
2009	34.345	2018	268.003
2010	32.667	2019	454.662
2011	44.415	2020	122.302
2012	47.510	2021	162.996
2013	39.890		

Tablo 4.4. 2021 yılında alıkonulan düzensiz göçmen sayılarının kurumlara ve aylara göre dağılımını göstermektedir. Ancak öncelikle şunu belirtmek gerekir ki farklı kurumlar tarafından açıklanan düzensiz göçmen sayıları 2021 yılı içerisinde tespit edilen toplam düzensiz göçmen sayılarını kümlatif olarak ifade etmemektedir. Her bir kurumun yayınladığı sayılar kendi görev alanlarıyla ilgili olmakla beraber bunların önemli bir kısmının ortak istatistikler olduğu değerlendirilmektedir. Tüm kurumların düzensiz göçmen sayıları Göç İdaresi Başkanlığı tarafından toplanmaktadır. Bu

218 Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), "Düzensiz Göç" Erişim 6 Ocak 2022.

nedenle var olan düzensiz göçmen istatistiklerini en gerçekçi yansıtan toplam sayı Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yıl sonunda açıklanan **162.996** sayıdır.

Tablo 4.4. Alıkonulan düzensiz göçmen sayısının (genel) aylara göre dağılımı, 2021

Aylar	TSK GİRİŞ	TSK ÇIKIŞ	JGK	SG	SG, JGK, EGM*	TİCARET BAKANLIĞI	GİB
Ocak	7.367	61	4.663	391	195	-	6.959
Şubat	5.758	42	5.633	723	329	-	7.505
Mart	6.933	106	7.798	1.251	344	-	10.114
Nisan	13.764	404	7.634	2.104	271	-	10.809
Mayıs	6.872	195	5.003	862	10	-	9.866
Haziran	7.289	204	8.389	1.651	188	-	14.576
Temmuz	13.028	168	-	1.736	92	-	14.846
Ağustos	11.518	237	10.947	2.444	228	-	19.602
Eylül	1.011	1.384	-	3.682	84	-	15.775
Ekim	416	296	9.502	2.670	103	-	16.516
Kasım	450	680	9.780	3.592	96	-	19.587
Aralık	159	150	9.218	2.570	316	-	16.841
TOPLAM	74.565	3.927	78.567	23.676	2.256	3.779	162.996

Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yıl sonunda açıklanan 2021 yılına ait Türkiye sınırlarında ve sınır içinde alıkonulan düzensiz göçmenlerin sayısının toplam **162.996** olduğu görülmektedir. Tablo 4.5.'te ise bu sayının uyruklara göre dağılımı gösterilmiştir. Buna göre alıkonulan düzensiz göçmenler arasında **70.252** ile **Afganistan** uyruklular ilk sırada gelmektedir. Bu sayı tespit edilen tüm düzensiz göçmenlerin **%43**'ünü oluşturmaktadır.

İkinci sırada **23.469** kişiyle **Suriye** uyruklular gelmektedir ve tüm düzensiz göçmenlerin **%14**'ünü oluşturmaktadır. Alıkonulan düzensiz göçmenler sıralamasında **16.133** kişiyle üçüncü sırada yer alan **Pakistan** uyrukluların oranı ise **%10**'dur. **Afganistan, Suriye** ve **Pakistan** uyruklular 2021 yılında alıkonulan tüm düzensiz göçmenlerin **%67**'sini oluşturmaktadır.

Tablo 4.5. Alıkonulan düzensiz göçmenlerin ilk on uyruğa göre dağılımı, 2021 ²¹⁹

Uyruk	Sayı	Uyruk	Sayı
Afganistan	70.252	Türkmenistan	4.329
Suriye	23.469	Bangladeş	4.170
Pakistan	16.133	İran	3.503
Somali	5.232	Filistin	3.491
Özbekistan	4.803	Diğer	23.206
Irak	4.408	Toplam	162.996

219 Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. GİB, "Düzensiz Göç".

Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yayınlanan istatistikler incelendiğinde ilk on uyrukta Türkiye'ye yönelen **üç farklı düzensiz hareketlilik karakteri** göze çarpmaktadır.

Birinci grup Türkiye'nin **sınır komşusu** olan ülkelerdir. Türkiye'deki düzensiz göç hareketliliklerinde Suriye uyruklular ikinci sırada yer almaktadır. Suriyelilerle birlikte **Irak ve İran** uyruklular aynı zamanda Türkiye'deki geçici koruma ve uluslararası koruma statü ve başvuru sahipleri içindeki en yoğun grupları oluşturur.²²⁰

İkinci grup ise sınır komşusu olmasa da Türkiye'yi üçüncü ülkelere geçiş için transit veya hedef ülke olarak gören **uzak bölge** ülkeleridir. **Afganistan, Pakistan, Somali, Filistin, Bangladeş** bu ülkeler arasında ilk on uyruk içerisinde yer almaktadır. Ağırlıklı olarak **Uzak Asya** ve **Güney Afrika**'ya kadar uzanan bu tablo Türkiye'nin uzak ülkelerden de düzensiz hareketliliklere muhatap olduğunun önemli bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Bu ülkelerden Türkiye'ye yönelen düzensiz göçmenlerin arasında önemli bir kesiminin Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine geçmeye çalıştıkları düşünülmektedir.

Üçüncü olarak **Orta Asya** ülkelerinden Türkiye'de bulunan yabancı uyruklular gelmektedir. Bunlar arasında da **Özbekistan** ve **Türkmenistanlılar** ilk on uyruk arasındadır. Bu gruba dair düzensiz hareketliliklerin sınır giriş veya çıkışlarında görülmemekle beraber, Türkiye içindeki kalış ve çalışma statüleri ile ilgili olduğu değerlendirilmektedir. Bunların başında da **vize süre** ve **vize türü ihlalinin** ilk nedenler arasında olduğu tahmin edilmektedir.

4.1.1. Türk Silahlı Kuvvetleri

Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) düzensiz göç hareketliliği sayıları için önemli bir kaynaktır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin internet sitesinde "basın yayın faaliyeti" sekmesinde altında "günlük faaliyetler" başlığında Türkiye'nin bütün kara sınırlarından düzensiz olarak geçiş teşebbüsünde bulunan ve "yakalanan" kişilerin sayıları sınır bölgelerine göre günlük olarak yayınlanmaktadır.²²¹ Bu **sayfada Kara Kuvvetleri Komutanlığı (KKK)** ve **Deniz Kuvvetleri Komutanlıkları (DKK)** ayrı ayrı kendi görev alanları ile ilgili bilgiler yayımlamaktadır. Sınır geçişleri ile ilgili bilgiler sadece Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın bilgilendirmeleri arasından yer almaktadır. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bilgilendirmeleri arasında düzensiz göçmenlere dair herhangi bir bilgi bulunmaması muhtemelen deniz geçişleri ile ilgili verilerin İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Kuvvetleri tarafından tutulması ile ilgili olabileceği değerlendirilmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetleri sayfasında günlük olarak hangi ülke sınırında kaç "sınırı geçiş teşebbüsünde bulunan şahsın tespit edildiği", yakalanan yasadışı mal ve emtia ile bunlara dair bilgiler yayınlanmaktadır. Bu bilgiler ilgili sayfada günlük olarak yayınlanmakta ve ertesi gün sayfadan kaldırılmaktadır. Günlük veriler rapor yazarlarından Ramazan Ünsal tarafından düzenli biçimde günlük olarak tutulmuş ve düzenlenmiştir.

220 Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), "Türkiye Bilgi Notu" Erişim 1 Nisan 2022; Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), "Uluslararası Koruma" Erişim 6 Ocak 2022.

221 Türk Silahlı Kuvvetleri'nin verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), "Günlük Faaliyetler".

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Türkiye sınırlarında giriş ve çıkış teşebbüsü esnasında alıkonulan düzensiz göçmen sayıları Tablo 4.6.'da gösterilmektedir. Buna göre 2021 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Türkiye'ye giriş sırasında alıkonulan düzensiz göçmen sayısı **74.565** iken Türkiye'den çıkış sırasında alıkonulanların sayısı **3.927**'dir. Yıl içinde toplamda **78.492** düzensiz göçmen Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından alıkonulmuştur.

Bu sayılar içerisinde en fazla düzensiz hareketlilik **Suriye'den Türkiye'ye giriş** sırasında (**71.775**) ve **Türkiye'den Yunanistan'a çıkış** esnasında (**2.665**) olduğu görülmektedir. Türkiye'ye giriş teşebbüslerinden **İran (1.603)** ve **Yunanistan'dan (999)** Türkiye'ye yönelen göçmen sayıları da dikkat çekicidir. Sadece Türkiye'ye girme teşebbüsleri değil Türkiye'den çıkma teşebbüslerinin de (**3.927**) sayısı azımsanmayacak seviyede olduğunun altı çizilmelidir.

Tablo 4.6. Ülkeye giriş ve ülkeden çıkış teşebbüsleri sırasında TSK tarafından alıkonulan düzensiz göçmen sayıları ²²²

TÜRKİYE'YE GİRİŞ		TÜRKİYE'DEN ÇIKIŞ	
Suriye'den	71.775	Suriye'ye	663
Yunanistan'dan	999	Yunanistan'a	2.665
Bulgaristan'dan	2	Bulgaristan'a	12
Irak'tan	143	Irak'a	71
İran'dan	1.603	İran'a	472
Gürcistan'dan	1	Gürcistan'a	12
Ermenistan'dan	11	Ermenistan'a	4
Ermenistan-Gürcistan'a	1	Ermenistan-Gürcistan'a	2
KKTC'den Türkiye'ye	30	Türkiye'den KKTC'ye	25
GKRY'den Türkiye'ye	0	Türkiye'den GKRY'ye	1
TOPLAM	74.565	TOPLAM	3.927
TOPLAM		78.492	

Tablo 4.7. Türkiye'ye giriş teşebbüsü sırasında Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından alıkonulanların düzensiz göçmenlerin aylara ve sınırlara göre dağılımını göstermektedir. Buna göre Türkiye'ye giriş teşebbüsü sırasında düzensiz göçmenlerin daha çok Suriye (**71.775**) sınırını kullandıkları görülmektedir. Bu sayı giriş teşebbüsü sırasında yakalanan **74.565** düzensiz göçmenin **%96'sını** oluşturmaktadır. Öne çıkan diğer sınırlar ise **İran (1.603)** ve Yunanistan (**999**) sınırlarıdır.

Aylık ortalama **6.213** düzensiz göçmenin alıkonulduğu 2021 yılında nisan (**13.764**), temmuz (**13.028**) ve ağustos (**11.518**) aylarında ortalamanın oldukça üstünde geçiş teşebbüsleri sırasında alıkonulmanın olduğu görülmektedir. Bu durum ilkbahar ve yaz aylarında sınır geçişlerini

222 TSK, "Günlük Faaliyetler".

engelleyecek kar, kış, sert iklim gibi doğal şartların azalmasıyla geçişlerin arttığı şeklindeki yorumu mümkün kılmaktadır.

Tablo 4.7. Türkiye’ye giriş teşebbüsü sırasında TSK tarafından alıkonuların sınırlara ve aylara göre dağılımı, 2021 ²²³

 TÜRKİYE’YE GİRİŞ TEŞEBBÜSLERİ										
Aylar	Suriye’den	Yunanistan’dan	Bulgaristan’dan	Irak’tan	İran’dan	Gürcistan’dan	Ermenistan’dan	Ermenistan - Gürcistan’dan	KKTC’den	Toplam
Ocak	7.205	17	0	20	107	0	0	0	18	7.367
Şubat	5.691	38	0	5	23	0	0	0	1	5.758
Mart	6.910	7	0	2	3	0	0	0	11	6.933
Nisan	13.392	112	0	1	249	1	9	0	0	13.764
Mayıs	6.718	139	0	2	13	0	0	0	0	6.872
Haziran	7.195	58	0	26	10	0	0	0	0	7.289
Temmuz	12.773	226	0	23	6	0	0	0	0	13.028
Ağustos	10.912	89	2	13	501	0	1	0	0	11.518
Eylül	473	71	0	8	458	0	1	0	0	1.011
Ekim	228	53	0	5	130	0	0	0	0	416
Kasım	164	182	0	13	90	0	0	1	0	450
Aralık	114	7	0	25	13	0	0	0	0	159
Toplam	71.775	999	2	143	1.603	1	11	1	30	74.565

Tablo 4.8. Türkiye’den çıkış teşebbüsü sırasında Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından alıkonuların aylara ve sınırlara göre dağılımını göstermektedir. Tablodan yıl boyunca ortalama **327** düzensiz göçmenin Türkiye’den çıkmaya çalışırken yakalandığı anlaşıldıkça bu sayının eylül (**1.384**) ve kasım (**680**) aylarında dramatik seviyelere çıktığı görülmektedir.

Türkiye’den çıkış yapmaya çalışırken yakalananların **%68**’isinin Yunanistan sınırını kullandıkları anlaşılmaktadır (**2.665**). Geçiş teşebbüsü yakalananların en çok yakalandığı diğer yerler ise Suriye (**663**) ve İran (**472**) sınırlarıdır.

223 Türk Silahlı Kuvvetleri’nin verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. TSK, “Günlük Faaliyetler”.

Tablo 4.8. Türkiye’den çıkış teşebbüsü sırasında TSK tarafından alıkonulanların sınırlara ve aylara göre dağılımı, 2021²²⁴

 TÜRKİYE'DEN ÇIKIŞ TEŞEBBÜSLERİ											
Aylar	Suriye'ye	Yunanistan'a	Bulgaristan'a	Irak'a	İran'a	Gürcistan'a	Ermenistan'a	Ermenistan - Gürcistan'a	KKTC'ye	GKRY'ye	Toplam
Ocak	40	16	0	4	0	0	0	0	1	0	61
Şubat	16	23	0	1	0	0	0	0	2	0	42
Mart	36	48	0	0	0	0	0	0	22	0	106
Nisan	110	289	0	0	4	1	0	0	0	0	404
Mayıs	75	116	1	2	0	1	0	0	0	0	195
Haziran	52	138	2	1	11	0	0	0	0	0	204
Temmuz	88	50	0	14	16	0	0	0	0	0	168
Ağustos	98	87	0	18	29	4	0	0	0	1	237
Eylül	39	1294	7	15	26	0	3	0	0	0	1384
Ekim	30	115	2	3	145	1	0	0	0	0	296
Kasım	28	430	0	5	214	0	1	2	0	0	680
Aralık	51	59	0	8	27	5	0	0	0	0	150
Toplam	663	2.665	12	71	472	12	4	2	25	1	3.927

4.1.2. Jandarma Genel Komutanlığı

Jandarma Genel Komutanlığı (JGK)’nın yayınladığı veriler kurumun internet sitesinde yer alan “suçla mücadele” sekmesinde yer alan “veriler” kısmında aylık raporlar olarak yayınlanmaktadır.²²⁵ Bu raporlar genel olarak “asayiş istatistikleri” içerisinde dört farklı başlığı ihtiva etmektedir: “asayiş”, “Kaçakçılık ve Organize Suçlar” (KOM), “Kaçakçılık ve Organize Suçlar olaylarında ele geçirilen malzeme ve yakalanan şüpheliler” ve son bölümde “düzensiz göç ve insan ticareti olayları”. “düzensiz göç” bölümünde “suç türü” başlığı altında “olay”, “düzensiz göçmen” ve “göçmen kaçakçılığı organizatörü” başlıkları altında aylık veriler paylaşılmaktadır.

224 Türk Silahlı Kuvvetleri’nin verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. TSK, “Günlük Faaliyetler”.

225 Jandarma Genel Komutanlığı (JGK), “Veriler” Erişim 15 Mart 2022.

Tablo 4.9.'da görüldüğü üzere 2021 yılında Jandarma Genel Komutanlığı'nın tespit ettiği **20.664** düzensiz göç olayı yaşanmıştır. Bu olaylarda ise toplam **78.567** düzensiz göçmen alıkonulmuş ve **2.505** göçmen kaçakçılığı organizatörü yakalanmıştır.

Tablo 4.9. Yaşanan düzensiz göç olayı, alıkonulan düzensiz göçmen ve yakalanan göçmen kaçakçılığı organizatör sayılarının aylara göre dağılımı, 2021²²⁶

Aylar	Düzensiz Göç Olay Sayısı	Düzensiz Göçmen Sayısı	Göçmen Kaçakçılığı Organizatör Sayısı
Ocak	1.351	4.663	100
Şubat	1.887	5.633	155
Mart	2.363	7.798	196
Nisan	1.898	7.634	230
Mayıs	1.419	5.003	141
Haziran	1.638	8.389	233
Temmuz	-	-	-
Ağustos	2.784	10.947	267
Eylül	-	-	-
Ekim	2.234	9.502	434
Kasım	2.308	9.780	392
Aralık	2.782	9.218	357
Toplam	20.664	78.567	2.505

Jandarma Genel Komutanlığı 2021 yılı içerisinde Temmuz ve Eylül aylarında veri yayınlamamıştır. Verisi yayınlanan on ayın ortalaması **7.856**'dır ve veri yayınlamayan aylarda ortalama civarında düzensiz göçmenin alıkonulduğu düşünülürse bu sayının **94 bini** aşkın olabileceği şeklinde bir çıkarım yapılabilir.

4.1.3. Sahil Güvenlik Komutanlığı

Sahil Güvenlik Komutanlığı (SG) düzensiz göçmen sayılarının tespit edilmesinde önemli bir diğer kaynaktır. Sahil Güvenlik Komutanlığı İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak düzensiz göçmen hareketleri ile ilgili görev ve sorumluluk alanlarına dair verileri düzenli olarak paylaşmaktadırlar. Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın resmî internet sitesinde "faaliyetlerimiz" sekmesi altındaki "güncel faaliyetler ve arşiv" bölümünden²²⁷ genellikle günlük yayınlanan istatistik verilerinden bilgiler toplanmıştır. Burada yayınlanan düzensiz göçmen "kurtarılan" ve "yakalanan" şeklinde iki farklı kategori bulunmaktadır. Bu iki kategori Mart 2020 tarihine kadar aynı başlık altında verilirken, bu tarihten sonra her iki başlıktaki veriler ayrı ayrı yayınlanmaya başlamıştır. Ancak raporun bu bölümünde düzensiz göçmen sayıları yakalanan ve kurtarılan olarak değil, **toplam** olarak verilmiştir.

²²⁶ Jandarma Genel Komutanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jandarma Genel Komutanlığı (JGK), "Asayiş İstatistikleri", Erişim 15 Mart 2022.

²²⁷ Sahil Güvenlik Komutanlığı (SG), "Güncel Faaliyetler".

Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın düzensiz göçmen verilerine dair bir diğer kaynağı da yine internet sitesinde "Faaliyetlerimiz" sekmesi altında bulunan "İstatistikler" sekmesinde altında yayınlanan "düzensiz göç" başlıklı bölümüdür.²²⁸ Bu bölümde Sahil Güvenlik Komutanlığı "güncel faaliyetler ve arşiv" başlıklı bölümde günlük olarak yayınladığı sayıları "İstatistikler" bölümünde aylık bazda bir önceki yıl ile karşılaştırarak yayınlamaktadır. Bu bölümde hem aylık olarak meydana gelen "olay sayısı" hem "düzensiz göçmen sayısı" hem "hayatını kaybeden göçmen sayısı" hem de "yakalanan organizatör sayısı" verilmektedir. Burada verilen bilgiler denizde gerçekleşen alıkonulmaya dair bilgileri içermektedir.

Tablo 4.10. Sahil Güvenlik Komutanlığı kaynaklarında yer alan 2021 yılı düzensiz göç hareketliliği ile ilgili veriler göstermektedir. Buna göre 2021 yılında **848** düzensiz göç olayı yaşandığı ve bu olaylarda toplam **23.676** düzensiz göçmenin alıkonulduğu anlaşılmaktadır. Tabloda ayrıca **113** düzensiz göç organizatörünün yakalandığı ve **15** hayatını kaybeden düzensiz göçmenin de tespit edildiği görülmektedir.

Tablo 4.10. Sahil Güvenlik Komutanlığı kaynaklarındaki düzensiz göç hareketliliği ile ilgili veriler, 2021²²⁹

Düzensiz Göç Olay Sayısı	Düzensiz Göçmen Sayısı	Hayatını Kaybeden Göçmen Sayısı	Yakalanan Organizatör Sayısı
848	23.676	15	113

Tablo 4.11. alıkonulan düzensiz göçmenlerin uyruklara göre dağılımını göstermektedir. Tabloda yer alan ilk 20 uyruk arasında **Afganistan (4.450)**, **Suriye (4.052)**, **Somali (3.340)**, **Filistin (2.053)**, **Kongo (1.787)** ve **Pakistan (1.132)**'in öne çıktığı görülmektedir. Bu altı uyruğun toplamı **(16.814)** alıkonulan toplam **66** uyruktaki düzensiz göçmenin **%71**'ini oluşturmaktadır.

Tablo 4.11. Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından alıkonulan düzensiz göçmenlerin uyruklara göre dağılımı, 2021²³⁰

Uyruklar	Sayı	Uyruklar	Sayı
Afganistan	4.450	Cibuti	419
Suriye	4.052	İran	301
Somali	3.340	Liberya	241
Filistin	2.053	Güney Afrika	190
Kongo	1.787	Mısır	176
Pakistan	1.132	Senegal	142
Yemen	920	Kamerun	132
Eritre	809	Gine	118
Orta Afrika	774	Türkiye	106
Irak	739	Diğer²³¹	886
Bangladeş	649	Toplam	23.416

228 Sahil Güvenlik Komutanlığı (SG), "Düzensiz Göç İstatistikleri" Erişim 15 Mart 2022.

229 Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. SG, "Düzensiz Göç İstatistikleri".

230 Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. SG, "Düzensiz Göç İstatistikleri".

231 "Diğer" olarak ifade edilen uyruklar yıl içerisinde toplamda 100 sayısını geçmeyen uyruklardaki düzensiz göçmenleri ifade etmektedir.

Tablo 4.12. alıkonulan düzensiz göçmenlerin ilk 20 uyruğa ve aylara göre dağılımını göstermektedir. Buna göre alıkonulan düzensiz göçmen sayısı en çok **3.699** kişiyle eylül, **3.593** kişiyle kasım, **2.638** kişiyle ekim aylarında görülmüştür. Diğer taraftan en çok alıkonulan düzensiz göçmenlerin uyruklarının aylara göre dağılımı incelendiğinde Afganistan uyrukluların **979** kişiyle en çok **nisan**, Suriye uyrukluların **1.254** kişiyle en çok **kasım**, Somali uyrukluların **632** kişiyle en çok **eylül** ayındadır.

Tablo 4.12. Alıkonulan düzensiz göçmenlerin uyruklara (ilk 20 uyruk) ve aylara göre dağılımı, 2021²³²

Uyruklar/ Aylar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
Afganistan	20	162	455	979	261	354	438	275	571	120	346	469	4450
Suriye	113	42	276	273	85	68	138	286	484	585	1254	448	4052
Somali	89	83	146	313	95	286	315	474	632	417	354	136	3340
Filistin	16	18	38	59	52	101	93	136	212	390	441	497	2053
Kongo	55	244	93	157	82	62	130	263	216	229	136	120	1787
Pakistan	0	0	2	0	64	141	94	250	399	77	98	7	1132
Yemen	4	2	10	55	40	58	55	43	45	62	189	357	920
Eritre	15	28	4	44	31	47	38	70	88	112	143	189	809
Orta Afrika	32	67	65	42	34	13	108	97	66	140	52	58	774
Irak	16	0	34	48	2	130	92	26	305	33	52	1	739
Bangladeş	0	0	0	0	4	61	61	148	91	64	164	56	649
Cibuti	0	0	0	11	22	80	75	104	99	8	1	19	419
İran	9	0	33	11	2	38	16	21	159	3	9	0	301
Liberya	0	0	1	0	34	33	11	30	22	37	64	9	241
Güney Afrika	10	3	43	1	0	32	1	5	46	28	21	0	190
Mısır	0	0	0	0	0	0	3	14	96	45	17	1	176
Senegal	3	3	9	2	4	7	6	2	4	28	45	29	142
Kamerun	0	4	4	3	4	6	10	17	17	22	17	28	132
Gine	1	12	3	24	0	2	5	17	2	19	26	7	118
Türkiye	0	0	0	0	0	8	0	11	19	5	0	63	106
Diğer ²³³	8	55	35	24	17	27	42	99	126	214	164	75	886
Toplam	391	723	1.251	2.046	833	1.554	1.731	2.388	3.699	2.638	3.593	2.569	23.416

232 Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. SG, "Düzensiz Göç İstatistikleri".

233 "Diğer" olarak ifade edilen uyruklar yıl içerisinde toplamda 100 sayısını geçmeyen uyruklardaki düzensiz göçmenleri ifade etmektedir.

4.1.4. Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü (Müşterek)

Düzensiz göçmen sayılarıyla ilgili bir diğer önemli kaynak yine Sahil Güvenlik Komutanlığı ile ilgilidir. Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın internet sitesinde yer alan "faaliyetlerimiz" sekmesi altındaki "istatistikler" sekmesinin içinde yayınlanan "düzensiz göç" başlıklı bölümde "Sahil Güvenlik-Jandarma ve Emniyet Müşterek Yakalamalar" başlığı altında "düzensiz göç olay sayıları", "düzensiz göçmen sayıları" ve "yakalanan organizatör sayıları" aylık bazda gösterilmektedir. Bu veriler "karada tespit edilen ve denize çıkmadan Jandarma ve Emniyet birimleri tarafından yakalanan düzensiz göçmen bilgilerini içermektedir."²³⁴

Tablo 4.13. Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ortaklaşa olarak yaptıkları operasyonlarda "yakalanan" düzensiz göçmen ve organizatör sayıları ile düzensiz göç olay sayısını göstermektedir. Buna göre 2021 yılında toplam **50** düzensiz göç olayı yaşanmış ve bu olaylarda **2.256** düzensiz göçmen alıkonmuş ve **44** düzensiz göç organizatörü yakalanmıştır.

Tablo 4.13. Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü müşterek yakalama istatistikleri ²³⁵

Aylar	Düzensiz Göç Olay Sayısı	Düzensiz Göçmen Sayısı	Yakalanan Organizatör Sayısı
Ocak	2	195	0
Şubat	6	329	11
Mart	5	344	2
Nisan	7	271	8
Mayıs	1	10	0
Haziran	6	188	11
Temmuz	3	92	2
Ağustos	5	228	4
Eylül	2	84	2
Ekim	5	103	1
Kasım	3	96	0
Aralık	5	316	3
Toplam ²³⁶	50	2.256	44

²³⁴ SG, "Düzensiz Göç İstatistikleri".

²³⁵ Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. SG, "Düzensiz Göç İstatistikleri".

²³⁶ Paylaşılan veriler Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından karada tespit edilen ve denize çıkmadan Jandarma ve Emniyet birimleri tarafından yakalanan düzensiz göçmen bilgilerini içermektedir.

4.1.5. Ticaret Bakanlığı

Bu bölümde ele alınan düzensiz göçmen sayılarıyla ilgili son kaynak ise Ticaret Bakanlığı'nın verileridir. Ticaret Bakanlığı'nın internet sitesinde "istatistikler" sekmesi altındaki "bakanlık istatistikleri" sekmesinde yer alan "gümrük istatistikleri"nin içinde "kaçak göçmen yakalamaları" başlıklı veriler bulunmaktadır.²³⁷ Aşağıdaki Tablo 4.14.'te bu verilerden oluşturulmuştur.

Ticaret Bakanlığı "adli ve idari işlem olay sayıları" esas olarak yayınladığı verilerde **1.385** olay yaşandığını ve bu olaylarda toplam **3.779** düzensiz göçmenin alıkonulduğunu belirtmiştir.

Tablo 4.14. Ticaret Bakanlığı düzensiz göç verileri ²³⁸

Dönem	Olay Sayısı	Düzensiz Göçmen Sayısı
2021	1.385	3.779

4.2. Düzensiz Göçle Mücadele

Tablo 4.15.'teki düzensiz göçle mücadeleye dair veriler İçişleri Bakanlığı tarafından çeşitli zamanlarda yapılan açıklamalardan derlenmiştir. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu ve Bakan Yardımcısı İsmail Çataklı tarafından yapılan açıklamalara²³⁹ bakıldığında 2021 yılı içerisinde Türkiye'nin düzensiz göç ile ilgili iki önemli konu öne çıkmaktadır: Birincisi sınırlarda ve sınır içinde düzensiz göçmenleri alıkoymak, ikincisi ise sınırlardan ülke içine girişleri engellemek. Tablo 4.15. incelendiğinde 2021 yılında sınırda ve ülke içinde yakalanan **162.996** kişinin yanında yıl içinde sınırlardan daha geçmeden **451.096** kişinin geçiş teşebbüsünün engellendiği anlaşılmaktadır. Bu durum yıl içerisinde Türkiye'nin **610 bini** aşkın düzensiz göçmenle muhatap olması ve bununla mücadele edilmesi açısından önemlidir.

Tablo 4.15. Düzensiz göçle mücadele, 2021

	Sınır içinde yakalananlar	Engellenenler
2021	162 996	451 096

237 Ticaret Bakanlığı (TB), "Kaçakçılıkla Mücadele Verileri" Erişim 20 Mart 2022.

238 Adli ve idari işlem olayları esas alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. TB, "Kaçakçılıkla Mücadele Verileri".

239 Muhammed Boztepe, "İçişleri Bakanı Soylu: 2021'de 253 bin 299 kişinin ülkemize yasa dışı yollarla girişi sınırlarımızda engellenmiştir", Anadolu Ajansı (4 Ağustos 2021), Erişim 25 Mart 2022; Serdar Açıllı, "Çataklı: 2020'de sınırda girişi engellenen yabancı sayısı 505 bin 375, bu yıl şu ana kadar 307 bin 850'dir", Anadolu Ajansı (6 Eylül 2021) Erişim 25 Mart 2022; Orhan Onur Gemici & Cemil Murat Budak, "İçişleri Bakanı Soylu: (Afganistan'dan yeni göç hareketi) Taliban ekseninde yeni bir gelişme gibi lanse ediliyor", Anadolu Ajansı (15 Eylül 2021), Erişim 25 Mart 2022; Kemal Karadağ vd., "İçişleri Bakanı Soylu: 2014'te 5 bin 558 kişinin katıldığı terör örgütüne bugün 48 katılım vardır", Anadolu Ajansı (22 Kasım 2021), Erişim 25 Mart 2022; Ahmet Sertan Usul, "Türkiye'nin 'geri gönderme merkezleri' kapasitesi 20 bine çıkacak", Anadolu Ajansı (17 Nisan 2022), Erişim 17 Nisan 2022.

4.2.1. Geri Gönderme

Geri gönderme konusuna dair burada sunulan bilgiler İçişleri Bakanı, İçişleri Bakanı Yardımcısı ve Göç İdaresi Başkanlığı yetkilileri tarafından yapılan açıklamalardan oluşmaktadır. Konu hakkında GİB tarafından istatistik paylaşımının bulunmaması geri gönderme hususunda bu şekilde bir yol izlenmesine neden olmuştur.

Göç İdaresi Başkanlığı yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarda yakalanan düzensiz göçmenlerin yaklaşık %50'sinin ülkelerine geri gönderildiği belirtilmektedir.²⁴⁰ Geri gönderme kapsamında ülkelere **geri gönderilen** Afganların sayıları ise dikkat çekicidir. **15.09.2021** tarihinde yapılan açıklamada İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, 2021 yılı içinde eylül ayına kadar Türkiye sınırları içerisinde tespit edilen düzensiz Afganların %71'inin Afganistan'a geri gönderildiğini ifade etmiştir. Diğer yandan Taliban'ın Afganistan'da yönetimi eline aldıktan sonra bu oranın %60'lar seviyesine düştüğünü belirtmiştir.²⁴¹ Bu açıklamalardan 20 gün sonra konu hakkında Bakan Soylu, "Taliban yönetimi gelene kadar yakaladığımızın yüzde 80'ini Afganistan'a geri gönderdik" demiştir.²⁴²

Öte yandan **24 Şubat 2022**'de yapılan açıklamada Bakan, "Afganistan'a Taliban'ın gelmesinde itibaren Afganistan'a geri göndermeyi durdurmuştuk. Havalimanı şartlarından ötürü. 27 Ocak tarihinden itibaren Afganistan'a yeniden buradaki kaçak Afganları göndermeye başladık. Şu ana kadar 5 sefer yaptık. Gönüllü geri dönüş kapsamında bunu sağlamaya çalışıyoruz" ifadelerini kullanmıştır.²⁴³ Bu ifadeden anlaşıldığına göre **Eylül 2021-27 Ocak 2022** arasında **Afganistan'a geri gönderme işlemleri durdurulmuştur**. Bakanın açıklamalarından anlaşıldığına göre **27 Ocak 2022'den itibaren düzensiz Afgan göçmenlerin Afganistan'a geri gönderilmeleri tekrar başlamıştır**.

23 Eylül 2021 tarihinde Göç İdaresinin yayınladığı verilerde 2021 yılı içerisinde **44.656** düzensiz Afgan göçmenin alıkonulduğu görülmektedir.²⁴⁴ Bu tarihe kadar alıkonulan Afganistanlı düzensiz göçmenlerin sayısı ile Bakanın yaptığı açıklamalar karşılaştırıldığında (ve %70'lik geri gönderme oranı dikkate alındığında²⁴⁵) yaklaşık **31.641** kişinin Afganistan'a "geri gönderildiği" düşünülebilir. Bu durumda **2021 yılı içerisinde** tespit edilen toplam **70.272** Afganistan uyruklu düzensiz göçmenin²⁴⁶ yaklaşık **%45**'inin ülkesine geri gönderildiği anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan Göç İdaresi Başkanlığı Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürü Ramazan Seçilmiş tarafından yapılan açıklamada yakalanan düzensiz göçmenlerin yaklaşık **%50**'sinin ülkelere geri gönderildiği belirtilmektedir.²⁴⁷

2021 yılı içerisinde Afganistan uyrukluların ülkelere geri gönderilmeleriyle ilgili yapılan resmi açıklamalardan anlaşıldığına göre tespit edilen düzensiz Afgan göçmenlerin yarısına yakınının Afganistan'a geri gönderildiği düşünülmektedir.

240 Usul, "Türkiye'nin 'geri gönderme merkezleri' kapasitesi 20 bine çıkacak".

241 En Son Haber, "Süleyman Soylu: Yakalanan Afganların yüzde 71'i gönderildi" (15 Eylül 2021), Erişim 17 Nisan 2022.

242 İsmet Karakaş, "İçişleri Bakanı Soylu: Girilemeyen ne kadar bölge varsa bunların her birine girdik ve operasyon yaptık", Anadolu Ajansı (11 Ekim 2021) Erişim 17 Nisan 2022.

243 Haberler.com, "Türkiye'de 3 milyon 700 bin civarında olmak üzere geçici koruma statüsünde Suriyeli var" (17 Şubat 2022), Erişim 17 Nisan 2022.

244 GİB, "Düzensiz Göç", Erişim 25 Eylül 2021.

245 En Son Haber, "Süleyman Soylu: Yakalanan Afganların yüzde 71'i geri gönderildi" (15 Eylül 2021), Erişim 17 Nisan 2022.

246 GİB, "Düzensiz Göç", Erişim 8 Ocak 2022.

247 Usul, "Türkiye'nin 'geri gönderme merkezleri' kapasitesi 20 bine çıkacak".

4.2.2. Sınır Dışı Edilme

Sınır dışı edilme konusundaki sayılar geri gönderme konusuna benzer şekilde İçişleri Bakanı, İçişleri Bakanı Yardımcısı ve Göç İdaresi Başkanlığı yetkilileri tarafından yapılan açıklamalardan oluşmaktadır. Konu hakkında GİB tarafından istatistik paylaşımının yapılmaması 2021 yılının verilerini kesin olarak bilme durumunu mümkün kılmamaktadır. Yapılan açıklamalarda sadece son 5 yılda **sınır dışı** edilen kişi sayısının **300 bini aşkın** olduğu ifade edilmiştir.²⁴⁸ Bu gönderilenlerin büyük bir çoğunluğunun düzensiz göçle mücadele kapsamında Türkiye sınırlarından yasa dışı yollarla giriş veya çıkış yapmaya çalışan ve yabancı ülke içerisinde ikamet süre ihlali veya ikamet türü ihlali gerekçeleriyle kaynak ülkelerine gönderilen yabancı uyruklular olduğu anlaşılmaktadır.

Bunun yanı sıra özellikle sınır dışı edilen Suriyelilerin Türkiye’de çeşitli “suçlara karışanlar” olduğu da basına yansıyan açıklamalardan anlaşılmaktadır. Arasında yaklaşık **20 bin** kişinin sınır dışı edildiği resmi makamlar tarafından ifade edilmektedir. İçişleri Bakanı Soylu, “Biz bugüne kadar tam **317 bin 98** kişiyi sınır dışı ettik. 2016’dan bugüne kadar **19 bin 336** Suriyelinin de asayiş sorunları sebebiyle ülkeden çıkışı sağlandı. 2020 yılında Avrupa’da sınır dışı başarı oranı **yüzde 18**, bizde geri gönderme yakaladıklarımızın **yüzde 40’ı** olarak kayıtlara geçmiştir ve 2022 yılında, geçen yılın aynı dönemine göre sınır dışı başarı oranı **yüzde 73** artışla **yüzde 41,2** olmuş, sayı da **20 bin 636** olarak gerçekleşmiştir” şeklinde açıklama yapmıştır.²⁴⁹

Bir başka basın açıklamasında 2016’dan itibaren kaynak ülkesine gönderilen düzensiz göçmen sayısının **320.172** olduğu ifade edilmiştir.²⁵⁰

Geri Gönderme Merkezleri Türkiye’de tespit edilen düzensiz göçmenlerin kaynak ülkelere sınır dışı işlemlerinin yapıldığı birimlerdir. Göç İdaresi Başkanlığı’nın 2020 yılı sonunda açıkladığı istatistiklerde **26** geri gönderme merkezinin toplam kapasitesinin **16.108** olduğu; 2021 yılı sonunda açıklanan istatistiklerde ise Kırıkkale geri gönderme merkezinin görünmediği, toplam geri gönderme sayısının **25’e** düştüğü ve toplam kapasitesinin **15.908** olduğu görülmektedir. Bununla birlikte GİB yetkililerinin basına yansıyan ifadelerinden, yapımı devam edenlerle birlikte geri gönderme merkezlerinin sayısı ve kapasitenin arttırılacağı anlaşılmaktadır.²⁵¹

4.2.3. Geri Kabul

Geri Kabul Anlaşmaları düzensiz göçte uluslararası iş birliği sürecinin en etkili yöntemlerinin birisidir. Ülkelerin düzensiz göçe karşı tedbir almalarını zorunlu hale getiren “Geri kabul anlaşmaları” *düzensiz göçmenlerin insan haklarının korunmasına ve uluslararası teamüllere uygun olarak ülkelere veya en son transit geçtikleri ülkeye gönderilmelerini sağlamaktadır.*” Bu anlaşmalar, “bir ülkede düzensiz olarak bulunan kişilerin anlaşma yapılmış kaynak ülkeye veya en son transit geçiş yaptıkları ülkeye yapılan anlaşmada belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde güvenli bir şekilde geri gönderilmesini sağlayan anlaşmalardır.”

248 Milliyet, “Bakan Soylu: 19 bin 336 Suriyeli’nin asayiş sorunları sebebiyle ülkeden çıkışı sağlandı” (13 Nisan 2022) Erişim 17 Nisan 2022.

249 Milliyet, “Bakan Soylu: 19 bin 336 Suriyeli’nin asayiş sorunları sebebiyle ülkeden çıkışı sağlandı”.

250 Usul, “Türkiye’nin ‘geri gönderme merkezleri’ kapasitesi 20 bine çıkacak”.

251 Usul, “Türkiye’nin ‘geri gönderme merkezleri’ kapasitesi 20 bine çıkacak”.

Türkiye de transit ve hedef ülkelerle düzensiz göçle mücadele kapsamında Geri Kabul Anlaşmaları imzalamaktadır. “2001 yılından bu yana ülkemiz ile Suriye, Yunanistan, Kırgızistan, Romanya, Ukrayna, Pakistan, Rusya, Nijerya, Bosna-Hersek, Yemen, Moldova, Belarus, Karadağ, Kosova, Norveç ve Avrupa Birliği arasında Geri Kabul Anlaşması imzalanmıştır.” Bunların haricinde ayrıca Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 18 Mart 2016 tarihli bir Mutabakat yapılmıştır.”²⁵² Bugün ülkemizden düzensiz olarak Avrupa’ya geçiş yapan göçmenlerin geri kabulü de bu mutabakat çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Türkiye’nin **Geri Kabul** kapsamında geri aldığı göçmenlerin sayısı Göç İdaresi Başkanlığı tarafından açıklanmadığı için bu sayılar yetkililer tarafından yapılan açıklamalardan elde edilmiştir. Ancak bu açıklamalardan da hangi yılda ne kadar göçmenin geri kabul edildiği belirsizdir. Örneğin İçişleri Bakan Yardımcısı İsmail Çataklı’nın 2 Aralık 2021 tarihli basına yansıyan açıklamaları konu hakkında sadece özet niteliği taşımaktadır:

“Yunanistan, şu ana kadar bize karşıya geçenlerin içinden yalnızca 2 bin 319’unu iade edebildi. Yani iç hukuk sistematüğini çalıştıramadı. Çalıştıramadığı için bunlar elinde kaldı. Bunun için bütün insani, vicdani değerleri, uluslararası hukuk dahil kenara bırakıp insanlık dışı yöntemleri uygulamaya başladılar. Biz ne yaptık? Biz bu kapsamda 30 bin 801 kişiyi Avrupa’ya yerleştirdik. Normalde 2 bin 319 kişiyi yerleştirmemiz gerekiyordu ama biz sistemi hızlı çalıştırdık, Yunanistan’ın gönderdiğinin neredeyse 15 katını Avrupa’ya yerleştirmiş durumdayız. 18 Mart Mutabakatı kapsamında üzerimize düşen bütün yükümlülükleri yerine getirdik.”²⁵³

4.3. Göçmen Kaçakçılığı

Tablo 4.16.’dan anlaşıldığına göre 2021 yılı içerisinde toplamda 7.918 göçmen kaçakçılığı organizatörü yakalanmıştır. Jandarma Genel Komutanlığı 2.505, Sahil Güvenlik Komutanlığı 113 ve Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü müşterek olarak 44 göçmen kaçakçısı organizatörü yakalamıştır.

Tablo 4.16. Yakalanan göçmen kaçakçılığı organizatör sayısı, 2021

Göç İdaresi Başkanlığı ²⁵⁴	Jandarma Genel Komutanlığı ²⁵⁵	Sahil Güvenlik Komutanlığı ²⁵⁶	Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet GM ²⁵⁷
7.918	2.505	113	44

252 Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), “Türkiye’nin Düzensiz Göçle Mücadelesi” Erişim 17 Nisan 2022.

253 Sinan Uslu, “İçişleri Bakanlığı, Meclis’te ‘Ege’de sığınmacılara Yunan zulmünü’ anlattı”, Anadolu Ajansı (2 Aralık 2021), Erişim 17 Nisan 2022.

254 GİB, “Düzensiz Göç”.

255 Jandarma Genel Komutanlığı’nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. JGK, “Asayiş İstatistikleri”.

256 SG, “Düzensiz Göç İstatistikleri”.

257 SG, “Düzensiz Göç İstatistikleri”.

4.4. İnsan Ticareti

İnsan ticareti “kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması” olarak tanımlanmaktadır.²⁵⁸

2021 yılında Türkiye’de kurtarılan insan ticareti mağduru **403** olarak kayıtlara geçmiştir.²⁵⁹ Tablo 4.17. ise Jandarma Genel Komutanlığının yayınladığı insan ticaretine dair sayıları göstermektedir. Buna göre Jandarmanın tespit ettiği insan ticareti olay sayısı **34**, insan ticareti mağduru sayısı **142** ve yakalanan insan taciri sayısı ise **153**tür.

Tablo 4.17. Jandarma Genel Komutanlığı’nın insan ticaretine dair sayılar

Aylar	Olay Sayısı	İnsan Ticareti Mağduru	İnsan Taciri
Ocak	1	8	10
Şubat	1	2	2
Mart	3	7	9
Nisan	6	39	17
Mayıs	0	0	0
Haziran	5	9	7
Temmuz	-	-	-
Ağustos	2	4	4
Eylül	-	-	-
Ekim	5	9	12
Kasım	7	59	67
Aralık	4	5	25
TOPLAM	34	142	153

258 Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele, 2020 Yıllık Raporu (Ankara: Göç İdaresi Başkanlığı Yayınları, 2020).

259 Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), “İnsan Ticaretiyle Mücadele” Erişim 27 Ocak 2022.

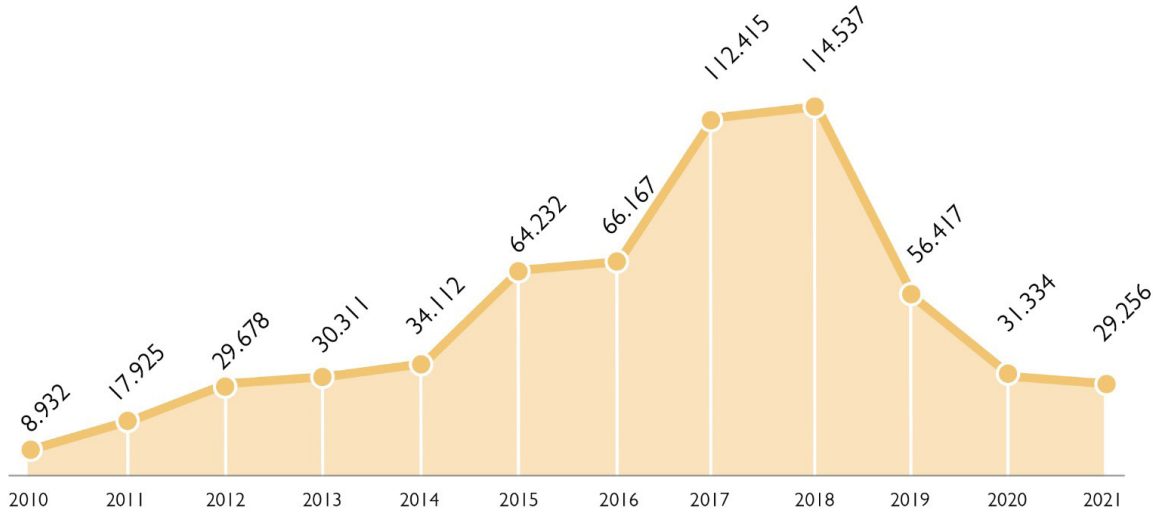

5. ULUSLARARASI KORUMA

Uluslararası koruma çerçeve bir kavramdır. Sığınma arayışında olan insanlar bireysel veya kitlesel olarak sığınma başvurusunda bulunabilirler. **6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun** çerçevesini çizdiği uluslararası koruma sistemi bu iki tür koruma üzerine kuruludur. Buna göre Türkiye’den bireysel koruma başvurusunda bulunanların kategorik olarak değerlendirildikleri “uluslararası koruma” statüsüne ve kitlesel acil durumlarda uygulanan “geçici koruma” statüsüne dair veriler ayrı ayrı değerlendirilmektedir.

5.1. Uluslararası Koruma

Son on yılın uluslararası koruma istatistikleri 2018 yılına kadar dramatik artışa, son üç yılda ise dikkat çekici bir düşüşe işaret etmektedir. Özellikle pandemi dönemini içine alan 2020 ve 2021 yıllarında Türkiye’den talep edilen sığınma başvurusu sayısının 30 binler bandında olduğu ve Göç İdaresi Başkanlığı’nın verilerine göre 2021 yılında Türkiye’ye toplam 29.256 uluslararası koruma başvurusu yapıldığı görülmektedir (Şekil 5.1.).

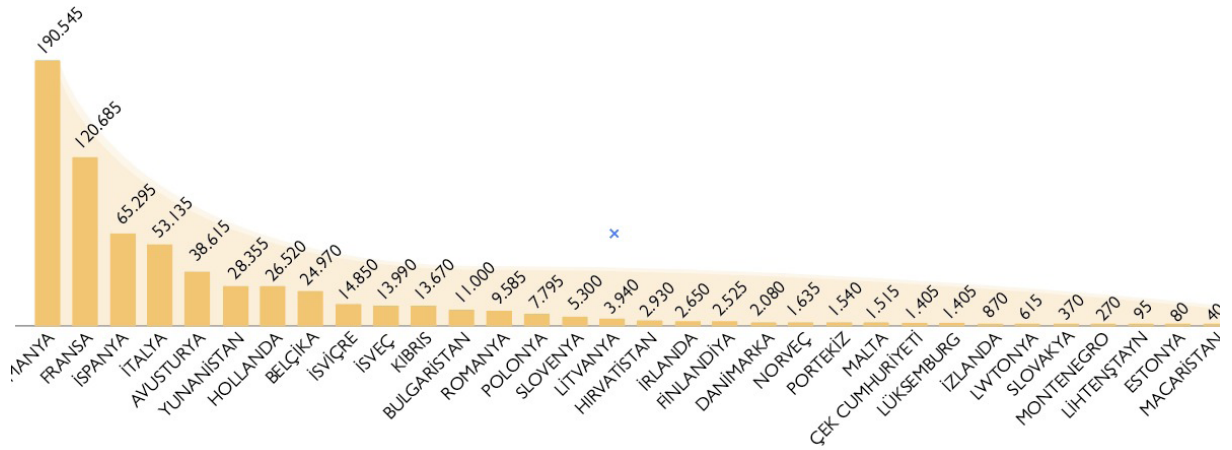

Şekil 5.1. Uluslararası koruma başvurularının yıllara göre dağılımı, 2010-2021²⁶⁰

2021 yılında Türkiye’nin aldığı uluslararası koruma başvuru sayısı Avrupa Birliği (AB) ve EFTA ülkeleri arasında Türkiye’yi en çok başvuru alan altıncı ülke konumuna yerleştirmektedir. 2019 yılı verileri ile kıyaslandığında 2021’de İtalya (**53.135**) ve Avusturya’nın (**38.615**) ve Türkiye’den (**29.256**) daha fazla Yunanistan’ın (**28.355**) ise daha az başvuru aldığı anlaşılmaktadır.²⁶¹

²⁶⁰ Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), “Uluslararası Koruma” Erişim 01 Nisan 2022.

²⁶¹ GİB, “Uluslararası Koruma”.

Şekil 5.2. AB ve EFTA ülkelerinde uluslararası koruma başvurusu yapan yabancılar, 2021²⁶²

Tablo 5.1.'te görüldüğü gibi Türkiye'de uluslararası korumaya konu olan ilk üç uyruk arasında Afganistan, Irak ve İran uyrukları toplam içinde büyük bir çoğunluk oluşturmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın açıkladığı verilere göre 2021 yılında Türkiye'de uluslararası koruma başvurusu yapan toplam **29.256** kişi içerisinde **21.926**'sı Afganistan, **4.961**'i Irak ve **1.032**'si İran menşelidir.

Diğer taraftan UNHCR Türkiye ofisi Türkiye'de uluslararası koruma statü sahibi olan yabancı uyrukluların sayısının **330 bin** olduğunu beyan etmektedir. Bunun içerisinde **162.760** Irak, **125.104** Afganistan ve **24.300** İran uyruklu görülmektedir.

Tablo 5.1. Uluslararası koruma altında ülkemizde bulunan yabancıların uyruklara göre dağılımı, 2021

Uyruk	2021 yılında uluslararası koruma başvurusu yapan ilk 3 uyruk (GİB) ²⁶³	Türkiye'deki uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri (ilk 3 menşe ülke (UNHCR TR)) ²⁶⁴
Afganistan	21.926	125.104
Irak	4.961	162.760
İran	1.032	24.300
Diğer	1.337	7.836 (yaklaşık)
Toplam	29.256	320.000

262 GİB, "Uluslararası Koruma".

263 GİB, "Uluslararası Koruma".

264 UNHCR, "Türkiye Bilgi Notu".

5.2. Geçici Koruma

Geçici koruma statüsü uluslararası koruma rejimin önemli mekanizmalarından birisidir. 2013 yılında çıkan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu içerisinde de geçici koruma rejimi önemli bir yer tutar. Bunun devamı olarak 13.10.2014 tarihinde çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği 24 Aralık 2019 tarihli 1851 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Cumhurbaşkanlığı Yönetmeliğine dönüştürülmüştür.

Geçici koruma rejimi acil ve kitlesel göç akınları durumunda devreye sokulan bir koruma mekanizmasıdır. Diğer uluslararası koruma statüleri gibi geçici koruma statüsü de geçici bir statüdür. Bu anlamda Türkiye’de geçici koruma statüsü sadece Suriye’den Türkiye’ye 2011 yılında başlayan olaylardan sonra gelen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarının başvurusuna açıktır. Bu çerçevede 2021 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de **3.736.799** geçici koruma statü sahibi (GKSS) Suriyeli bulunmaktadır.

2011 yılından itibaren Suriye’de yoğunlaşmaya başlayan çatışmalar sonucunda yerinden edilen nüfusun en fazla etkilenen ülkelerin başında Türkiye gelmektedir.

4 Nisan 2013 tarihli 6458 sayılı **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu**’nun 91. maddesine istinaden yürürlüğe giren **Geçici Koruma Yönetmeliği** “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı” ifade etmektedir.²⁶⁵

Yönetmeliğin amacı “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan, 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91 inci maddesi çerçevesinde, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemektir”.²⁶⁶

Yönetmeliğin altıncı maddesinde ifade edildiği gibi “Bu Yönetmelik kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez”.²⁶⁷

“Türk makamlarından koruma talebinde bulunan Suriye vatandaşları, Suriye’den gelen mülteciler ve vatansız kişiler geçici koruma rejimi kapsamında Türkiye’ye kabul edilirler ve böylece Türk hükûmeti tarafından sağlanan geçici korumadan yararlanabilirler. Kendileri talep etmedikleri sürece, normal şartlar altında Suriye’ye geri gönderilmezler.”²⁶⁸

²⁶⁵ Geçici Koruma Yönetmeliği, Resmi Gazete 29153 (22 Ekim 2014), md. 3.

²⁶⁶ Geçici Koruma Yönetmeliği, md. 1.

²⁶⁷ Geçici Koruma Yönetmeliği, md. 6.

²⁶⁸ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), “Türkiye’de Geçici Koruma” Erişim 25 Nisan 2022.

“28 Nisan 2011 tarihinden itibaren Türkiye’ye gelen Suriye vatandaşları ile Suriye’den gelen vatansız kişiler ve mülteciler Türk hükümeti tarafından geçici koruma kapsamına alınmaktadır.”

Bu bölümde geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere dair veriler sunulmaktadır. Buna göre ilk olarak Tablo 5.2.’ye bakıldığında geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısının yıllar içindeki artışı dikkat çekmektedir. 2012 yılında **14.237** olan sayı 2013 yılında **224.655**’e, bir yıl sonra ise **1,5 milyon** kişiye ulaşmıştır. Rusya’nın Suriye’deki savaşa dahil olduğu 2015 yılında ise bu sayı **2,5 milyonu** aşmıştır. 2017 yılında **3,4 milyon** bandını aşan sayı bu tarihten itibaren bu seviyelerde seyretmiştir. 2021 yılında ise geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı **3.736.799** olarak kayıtlara geçmiştir.

Tablo 5.2. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yıllara göre dağılımı, 2012-2021²⁶⁹

Yıllar	Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Sayısı
2012	14.237
2013	224.655
2014	1.519.286
2015	2.503.549
2016	2.834.441
2017	3.426.786
2018	3.623.192
2019	3.576.370
2020	3.641.370
2021	3.736.799

Tablo 5.3. geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk on ile dağılımını ve 2021 yılı içindeki değişim oranlarını göstermektedir. Buna göre Suriyeli nüfusunun yoğun olarak yaşadığı iller İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Konya ve Kilis olarak sıralanmaktadır. Bu şehirlerdeki toplam Suriyeli nüfusu (**2.914.917**), Türkiye’deki bütün Suriyelilerin (**3.736.799**) **%78’ini** oluşturması açısından dikkat çekicidir. Anılan ilk on ilin daha çok sanayi ve ticaret şehirleri olduğu görülmektedir. Ayrıca sınır bölgesindeki dört il olan Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Kilis Türkiye’deki Suriyelilerin **%38’ine** ev sahipliği yapmaktadır.

2021 yılı içerisinde yılbaşı ile yılsonu arasında Türkiye’deki Suriyelilerin artış oranı **%2,55** olarak görülmektedir. bu artış oranının Suriye’den yeni gelenler veya Türkiye’de doğan çocuklarla ilgili olabileceği değerlendirilmiştir. şehirlerdeki değişim oranlarına bakıldığında İstanbul, Gaziantep, Mersin, Konya ve Bursa gibi şehirlerde **%2’nin** üzerinde Suriyelilerin kayıt oranlarında artış gözlenmektedir.

269 Göç İdaresi Başkanlığı verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), “Geçici Koruma” Erişim 1 Ocak 2022.

Tablo 5.3. Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk on ile ve değişim oranlarına göre dağılımı, 2021²⁷⁰

	Ocak	Aralık	Değişim Oranı
İstanbul	518.930	534.096	2,92%
Gaziantep	450.016	460.664	2,37%
Hatay	433.972	435.650	0,39%
Şanlıurfa	421.676	427.640	1,41%
Adana	252.382	255.911	1,40%
Mersin	222.696	238.396	7,05%
Bursa	178.386	183.313	2,76%
İzmir	147.623	149.708	1,41%
Konya	118.034	122.736	3,98%
Kilis	105.625	106.803	1,12%
Diğer	794.429	821.882	3,46%
Toplam	3.643.769	3.736.799	2,55%

2021 yılı sonu itibarıyla Türkiye'deki Suriyelilerin yaklaşık **%1,4**'ünün geçici barınma merkezlerinden yaşadığı görülmektedir. Geçici barınma merkezlerinde yaşayanların sayısı **51.471** iken merkezlerin dışındakilerin sayısı **3.685.328**'dir. Yıl içindeki değişime bakıldığında ise geçici barında merkezinde kalanların sayısının ocak ayından aralıkta kadar **%12,39** oranında azaldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5.4. Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında kalan Suriyelilerin dağılımı, 2021²⁷¹

	Ocak	Aralık	Değişim Oranı
Geçici Barınma Merkezinde Kalanlar	58.752	51.471	-12,39%
Geçici Barınma Merkezleri Dışında Kalanlar	3.585.027	3.685.328	2,80%
Toplam	3.643.769	3.736.799	2,55%

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin geçici barınma merkezlerine göre dağılımında **Adana/Sarıçam** (16.957), **Kahramanmaraş/Merkez** (9.663), **Osmaniye/Cevdetiye** (8.271) ve **Kilis/Elbeyli** (8.212) Geçici Barınma Merkezlerinin öne çıktığı görülmektedir. 2021 yılı içindeki değişim oranları, geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısının azalma eğilimine işaret etmektedir.

2018 yılından itibaren uygulanan geçici barınma merkezlerindeki nüfusun azaltılmasına yönelik uygulanan politikaların bir sonucu olarak bu tablonun ortaya çıktığı değerlendirilmektedir.

Tablo 5.5. kamplardaki yıl içindeki değişim oranlarını göstermektedir. Buna göre 2021 yılı ocak

270 GİB, "Geçici Koruma" Erişim 6 Ocak 2021 / 30 Aralık 2021.

271 GİB, "Geçici Koruma".

ayında Geçici Barınma Merkezi'nde kalan nüfus **58.752** aralık ayı sonunda **51.471**'e düşmüştür. En büyük azalma Adana'daki Sarıçam ve Apaydın Geçici Barınma Merkezlerinde gerçekleşmiştir. Osmaniye Geçici Barınma Merkezi'ndeki azalma da kayda değerdir.

Tablo 5.5. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin geçici barınma merkezlerine ve yıl içindeki değişim oranlarına göre dağılımı, 2021

İL	GBM	GBM Mevcudu ²⁷²		Değişim oranı
		Ocak	Aralık	
Adana (1)	Sarıçam	20.947	16.957	-19,05%
Hatay (3)	Altınözü	2.651	2.451	-7,54%
	Yayladağı	3.537	3.320	-6,14%
	Apaydın	3.222	2.597	-19,40%
Kahramanmaraş (1)	Merkez	10.500	9.663	-7,97%
Kilis (1)	Elbeyli	8.473	8.212	-3,08%
Osmaniye (1)	Cevdetiye	9.422	8.271	-12,22%
Toplam		58.752	51.471	-12,39%
Geçici Koruma Merkezleri Dışında Bulunan Suriyeli Sayısı		3.585.027	3.685.328	2,80%

Tablo 5.6. geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımı ilgilidir. 2021 yılının ocak ayından aralık ayına kadar Göç İdaresi Başkanlığı tarafından açıklanan resmi rakamlar çeşitli yaş gruplarındaki değişimlere işaret etmektedir. Buna göre;

0-4 yaş arasındaki yaş grubunda genel bir düşme eğilimi görülmektedir. Bu eğilim büyük ölçüde yeni doğan kız çocuk popülasyonundaki dramatik düşüşten kaynaklandığı düşünülebilir. Yeni doğan erkek popülasyonundaki artış da diğer yaş gruplarındaki artışla kıyaslandığında durağan olarak değerlendirilebilir. Daha ileri araştırmalarla desteklenmesi gereken bu veri Türkiye'deki Suriyelilerin doğum artış hızındaki düşüş eğiliminin bir işareti olarak da yorumlanabilir.

5-9 ve 10-14 yaş gruplarındaki artış eğilimi görülmektedir. Bir sonraki yaş grubu olan 15-18 ve 19- 24 yaş gruplarında eğilim tekrar eksi yönde kalmaktadır.

25-29, 30-34 ve 35-39 yaş gruplarında ise artış eğilimi devam ederken 40-44, 45-49 ve 50-54 yaş gruplarında genel olarak bir durağanlık ya da küçük artış eğilimi olduğu göze çarpmaktadır.

55-59, 60-64 ve 65-69 yaş gruplarında ise artış eğilimi dikkat çekicidir. Dikkat çekici bir biçimde 70 ve üzeri yaş gruplarında genel artış eğilimi görülmektedir. 70-75 yaş ile 85-90 yaş grubundaki erkekler hariç tutulduğunda 70 yaş üzeri yaş grubundaki artış eğilimi tüm yaş grupları arasında en yüksek seviyede görünmektedir. Bu tablonun ortaya çıkmasında ileri yaş gruplarındaki sayıların az olmasından kaynaklı olarak küçük artışların oransal olarak büyük görüldüğü akılda tutulmalıdır.

İlk yaş gruplarındaki düşüş eğilimi Suriyeliler arasındaki doğum oranlarının düşme eğiliminde olduğunu akla getirmektedir. Okul çağı olan 5-14 yaş gruplarındaki artış oranı okula kayıt yaptıрма

272 GİB, "Geçici Koruma".

oranlarıyla açıklanabilir. Genç ve ileri orta yaş gruplarında artış eğiliminin eksi veya durağan yönde olduğu, 55 yaştan sonra tekrar bir artış eğiliminin ortaya çıktığı görülmektedir. İleri yaş gruplarındaki sayısal olarak küçük oransal olarak dikkat çekici artış eğilimi Suriye içindeki yaşı ileri grupların da Türkiye'ye yönelme eğilim olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Tablo 5.6. Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaş, cinsiyet ve değişim oranlarına göre dağılımı, 2021²⁷³

	ERKEK			KADIN			TOPLAM		
YAŞ	Ocak	Aralık	Değişim Oranı (%)	Ocak	Aralık	Değişim Oranı (%)	Ocak	Aralık	Değişim Oranı (%)
0-4	262.142	264.306	0,83	257.969	246.733	-4,36	520.111	511.039	-1,74
5-9	275.602	294.539	6,87	257.246	276.631	7,54	532.848	571.170	7,19
10-14	214.405	221.374	3,25	187.627	207.962	10,84	402.032	429.336	6,79
15-18	152.711	139.804	-8,45	124.342	119.734	-3,71	277.053	259.538	-6,32
19-24	293.245	287.125	-2,09	218.605	216.317	-1,05	511.850	503.442	-1,64
25-29	207.183	223.863	8,05	146.867	162.468	10,62	354.050	386.331	9,12
30-34	160.518	168.813	5,17	117.413	122.519	4,35	277.931	291.332	4,82
35-39	119.648	126.668	5,87	97.284	99.197	1,97	216.932	225.865	4,12
40-44	85.087	86.557	1,73	75.924	75.465	-0,60	161.011	162.022	0,63
45-49	59.688	58.670	-1,71	57.045	57.358	0,55	116.733	116.028	-0,60
50-54	47.904	46.543	-2,84	45.758	45.397	-0,79	93.662	91.940	-1,84
55-59	32.988	35.414	7,35	33.536	35.466	5,76	66.524	70.880	6,55
60-64	22.701	23.346	2,84	23.699	24.106	1,72	46.400	47.452	2,27
65-69	14.683	15.206	3,56	15.379	16.054	4,39	30.062	31.260	3,99
70-74	8.215	8.986	9,39	8.819	9.898	12,23	17.034	18.884	10,86
75-79	4.561	4.419	-3,11	5.617	5.477	-2,49	10.178	9.896	-2,77
80-84	2.075	2.421	16,67	2.851	3.231	13,33	4.926	5.652	14,74
85-89	1.301	1.152	-11,45	1.670	1.701	1,86	2.971	2.853	-3,97
90+	599	788	31,55	862	1.091	26,57	1.461	1.879	28,61
Toplam	1.965.256	2.009.994	2,28	1.678.513	1.726.805	2,88	3.643.769	3.736.799	2,55

5.3. Yeniden Yerleştirme

“Yeniden yerleştirme; uluslararası koruma başvuru statü sahibi ya da geçici koruma kapsamındaki yabancıların mülteci statüsü elde etmek, uzun süreli oturma izni alabilmek amacıyla başka bir ülkeye transfer edilmesidir.”²⁷⁴

Suriyelilere dair yeniden yerleştirme verileri göç idaresi tarafından yıl bazında değil 2014 yılından itibaren kümülatif olarak yayınlanmaktadır. 2021 yılında Türkiye’deki Suriyelilerin arasından üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilenlerin sayısı bu kümülatif toplam içinden elde edilmiştir. 06.01.2021 tarihli ilk veri ile 30.12.2021 tarihli son veri arasındaki fark esas alınmıştır ve elde edilen sonuç Tablo 5.7.’de sunulmuştur.

Buna göre 2021 yılında toplam **1.387** Suriyelinin yeniden yerleştirme kapsamında **4** ülkeye yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu ülkeler Kanada (**BMMYK aracılığıyla ve doğrudan, toplam 950**), ABD (**152**), İngiltere (**117**) ve İsveç’dir (**168**).²⁷⁵ Bunun dışındaki ülkelere yeniden yerleştirme çerçevesinde Suriyelilerin olup olmadığı bilinmemektedir.

Tablo 5.7. Suriyelilerin üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilmesi, 2014-2021²⁷⁶

Ülke	2014-2020 yılları arasında Suriyelilerin üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilmesi	2014-2021 yılları arasında Suriyelilerin üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilmesi		Çıkış Yapanlar
	Ocak 2021 itibariyle	Aralık 2021	2021 fark	Değişim Oranı (%)
Kanada (BMMYK)	5.214	6.164	950	18,22
Kanada (Doğrudan)	2.645	2.645	0	0,00
Amerika Birleşik Devletleri	3.944	4.096	152	3,85
İngiltere	2.450	2.567	117	4,78
Norveç	1.926	1.926	0	0,00
İsveç	168	168	0	0,00
İsviçre	0	168	168	
Avustralya	115	115	0	0,00
Avusturya	58	58	0	0,00
Belçika	46	46	0	0,00
Lüksemburg	46	46	0	0,00
Romanya	43	43	0	0,00
Lihtenştayn	18	18	0	0,00
Yeni Zelanda	15	15	0	0,00
İzlanda	13	13	0	0,00
Hollanda	3	3	0	0,00
Fransa	1	1	0	0,00
TOPLAM	16.705	18.092	1.387	8,30

274 Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), 2016 Yılı İdare Faaliyet Raporu (Ankara: Göç İdaresi Başkanlığı, 2017), Erişim 1 Ocak 2022.

275 Göç İdaresi Başkanlığı’nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. GİB, “Geçici Koruma”.

276 GİB, “Geçici Koruma”.

Tablo 5.8. şartlı mülteci ve geçici koruma statüsü sahibi olup ülkeden ayrılmak için yapılan başvuruları ve yeniden yerleştirilenleri göstermektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerinin derlendiği Tablo 5.8.'e bakıldığında 2021 yılı içerisinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek için başvuru yapanların sayısının **12.270** olduğu görülmektedir. Yine aynı kurumun başvurularını onayladığı ve başka bir ülkeye yeniden yerleştirdiği kişi sayısı ise yaklaşık **7.400** olarak görülmektedir. Başvurusu kabul edilenlerin %76'sının (**5.624**) Suriye uyruklu, %12'sinin ise (**888**) Afgan uyruklu olduğu anlaşılmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği bu kişilerin **13** ülkeye yerleştirdiğini belirtmektedir.²⁷⁷ Diğer taraftan Göç İdaresi Başkanlığı verilerinden 2021 yılı boyunca toplamda **1.387** Suriye vatandaşının üçüncü bir ülkeye yerleştirdiğini anlaşılmaktadır.²⁷⁸

Tablo 5.8. Şartlı mülteci ve geçici koruma statüsünde bulunanlardan ülkeden ayrılmak için yapılan başvurular ve yeniden yerleştirilenlerin dağılımı, 2021

Aylar	UNHCR Şartlı mülteci ve geçici koruma statüsünde bulunan ve ayrılmak için başvuru yapan kişi sayısı (Kümülatif Toplam)	Yeniden Yerleştirilen Kişi Sayısı (Kümülatif Toplam)	GİB (2021 Yılı Boyunca Yeniden Yerleştirilen Suriyeli Sayısı) ²⁷⁸
Ocak ²⁷⁹	-	315	
Şubat	-	-	
Mart ²⁸⁰	-	429	
Nisan ²⁸¹	-	1.530	
Mayıs ²⁸²	-	1.955	
Haziran ²⁸³	-	2.792	
Temmuz	5.600	4.300	
Ağustos ²⁸⁴			
Eylül ²⁸⁵	6.500	5.400	
Ekim ²⁸⁶	8.400	5.900	
Kasım	12.270	7.400	
Aralık ²⁸⁷			
Toplam	12.270	7.400	1.387
Uyruk Bazında Yeniden Yerleştirilenler	Suriyeli (%76)	5.624	1.387
	Afgan (%12)	888	-
	Diğer (12)	888	-
Toplam		7.400	1.387

²⁷⁷ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), "Türkiye Bilgi Notu, Kasım-Aralık 2021" Erişim 1 Şubat 2022.

²⁷⁸ Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. GİB, "Geçici Koruma".

²⁷⁹ Tablo 5.7.'den alınmıştır. Ayrıntılar için ilgili tabloya bakınız.

²⁸⁰ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), "Operational Update, January 2021" Erişim 1 Şubat 2022.

²⁸¹ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), "Güncel Faaliyetler Şubat-Mart 2021" Erişim 1 Şubat 2022.

²⁸² Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), "Güncel Faaliyetler Nisan 2021" Erişim 1 Şubat 2022.

²⁸³ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), "Güncel Faaliyetler Mayıs 2021", Erişim 01 Şubat 2022.

²⁸⁴ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), "Güncel Faaliyetler Haziran 2021", Erişim 01 Şubat 2022.

²⁸⁵ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), "Güncel Faaliyetler Temmuz-Ağustos 2021", Erişim 01 Şubat 2022.

²⁸⁶ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), "Türkiye Bilgi Notu Eylül 2021", Erişim: 1 Şubat 2022.

²⁸⁷ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), "Türkiye Bilgi Notu Ekim 2021", Erişim: 1 Şubat 2022.

²⁸⁸ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), "Türkiye Bilgi Notu Kasım-Aralık 2021", Erişim 1 Şubat 2022.

Tablo 5.9. **birebir formülü** kapsamında ülkemizden çıkış yapan Suriyelilere ilişkin istatistiki bilgileri göstermektedir.

Birebir formülü kapsamında yerleştirme, “18 Mart mutabakatı çerçevesinde Türkiye üzerinden Yunanistan adalarına geçen Suriyeli bir düzensiz göçmenin geri alınması karşılığında bir Suriyeli yabancının Avrupa Birliği ülkelerine yerleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır.”²⁸⁹ Nisan 2016 yılından beri uygulanan birebir formülü dolayısıyla Avrupa Birliği ülkelerine yerleştirilen Suriyelilerin sayısı 2021 yılı sonu itibariyle toplamda **31.616** olarak açıklanmıştır.²⁹⁰

Birebir formülü kapsamında ülkemizden çıkış yapan Suriyelilere ilişkin istatistiki bilgiler göç idaresi tarafından ay ve yıl bazında yayınlanmamaktadır. Bunun yerine zaman zaman yapılan açıklamalarda 2016 yılından itibaren kümülatif toplam sayıları açıklanmaktadır. 2021 yılında birebir formülü kapsamında ülkemizden çıkış yapan Suriyelilere ilişkin sayılar da bu kümülatif toplam içinden elde edilmiştir. Buna göre 06.01.2021 tarihli ilk veri ile 30.12.2021 tarihli son veri arasındaki fark esas alınmıştır. Elde edilen sonuç Tablo 5.9.’da sunulmuştur.

Bu çerçevede 2021 yılında **4.061** Suriyelinin formül kapsamında sekiz AB ülkesine yerleştirildiği anlaşılmaktadır.²⁹¹

Tablo 5.9. Birebir formülü kapsamında ülkemizden çıkış yapan Suriyelilere ilişkin istatistiki bilgiler

	ÜLKE	Nisan 2016’dan Ocak 2021’e kadar (06.01.2021)	Nisan 2016’dan Aralık 2021’e (30.12.2021)	2021 Yılı İçindeki Toplam Değişim Sayısı ²⁹²	Değişim Oranı
1	ALMANYA	10.012	12.062	2.050	20,48%
2	FRANSA	4.779	4.972	193	4,04%
3	HOLLANDA	4.464	4.798	334	7,48%
4	FİNLANDİYA	2.196	2.477	281	12,80%
5	İSVEÇ	2.167	2.654	487	22,47%
6	BELÇİKA	1.344	1.795	451	33,56%
7	İSPANYA	754	901	147	19,50%
8	İTALYA	396	396	0	0,00%
9	PORTEKİZ	332	450	118	35,54%
10	HIRVATİSTAN	250	250	0	0,00%

289 GİB, “2016 Türkiye Göç Raporu”, 20.

290 GİB, “Geçici Koruma” Erişim 6 Ocak 2021 / 30 Aralık 2021.

291 GİB, “Geçici Koruma”.

292 Göç İdaresi Başkanlığı’nın verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. GİB, “Geçici Koruma”.

11	AVUSTURYA	213	213	0	0,00%
12	LÜKSEMBURG	206	206	0	0,00%
13	LİTVANYA	102	102	0	0,00%
14	BULGARİSTAN	85	85	0	0,00%
15	ROMANYA	68	68	0	0,00%
16	ESTONYA	59	59	0	0,00%
17	LETONYA	46	46	0	0,00%
18	SLOVENYA	34	34	0	0,00%
19	DANİMARKA	31	31	0	0,00%
20	İSVİÇRE ²⁹³	24	0	(-24)	-100,00%
21	MALTA	17	17	0	0,00%
GENEL TOPLAM		27.579	31.616	4.061	14,64%

Tablo 5.7., 5.8. ve 5.9.'dan anlaşıldığına göre 2021 yılı içerisinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından üçüncü ülkelere yerleştirilen **7.400** kişi içerisinde **5.624**'ü Suriye uyrukludur. Bunun yanında Göç İdaresi Başkanlığı 2021 yılına dair üçüncü ülkelere yerleştirme programında gönderilen Suriye uyrukluların sayısı **1.387**'si doğrudan **4.061**'i birebir formülü ile olmak üzere toplamda **5.448** Suriyeli Türkiye'den ayrılarak üçüncü bir ülkeye yerleştirilmiştir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından gönderilenlerin içerisinde Göç İdaresi Başkanlığı açıkladığı sayılardan ne kadarının olup olmadığına dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

İçişleri Bakan Yardımcısı İsmail Çataklı'nın 2 Aralık 2022 tarihinde basına yansıyan yeniden yerleştirmeye dair açıklamalarından anlaşıldığı kadarıyla 2016 yılında yapılan mutabakat sonrası Yunanistan'dan geri alınan sayılardan çok daha fazlası üçüncü ülkelere yerleştirilmiştir:

“Biz bu kapsamda 30 bin 801 kişiyi Avrupa'ya yerleştirdik. Normalde 2 bin 319 kişiyi yerleştirmemiz gerekiyordu ama biz sistemi hızlı çalıştırdık, Yunanistan'ın gönderdiğinin neredeyse 15 katını Avrupa'ya yerleştirmiş durumdayız. 18 Mart Mutabakatı kapsamında üzerimize düşen bütün yükümlülükleri yerine getirdik.”²⁹⁴

293 Göç İdaresi Başkanlığı'nın yayımladığı 6 Ocak 2021 tarihli verilerde birebir formülü kapsamında Türkiye'den çıkış yaparak İsviçre'ye yerleşen 24 kişi olduğu görülürken, 30 Aralık 2021 tarihli verilerde bu sayı “0” olarak paylaşılmıştır. Verilerin kümülatif olarak yayımlandığı göz önünde bulundurulduğunda sehven bir hata yapıldığı düşünülmektedir.

294 Uslu, “İçişleri Bakanlığı, Meclis'te ‘Ege’de sığınmacılara Yunan zulmünü’ anlattı”.

5.4. Gönüllü Geri Dönüş

Türkiye göçmenler için transit ülke olmasının yanında özellikle son yıllarda hedef ülke haline gelmiştir. Bu nedenle yıllar içinde, ülkemize düzensiz olarak girmeye çalışan ve yasal yollarla girse bile düzensiz duruma düşen göçmen sayısı gittikçe artmaktadır. **Gönüllü geri dönüş** mekanizması da düzensiz göçmenleri sadece sınır dışı ederek ülkemizden çıkmalarını değil aynı zamanda “sınır dışı edilen düzensiz göçmenlerin ülkemize tekrar dönmelerini” engellenmeye çalışan ve “düzensiz göçmenlerin menşe ülkelerindeki durumlarının iyileştirilmesinin sağlanması, insan onuruna yakışır, uluslararası standartlara uygun ve gönüllülük temelinde ülkemizden çıkışlarının” sağlanmasını amaçlayan bir araç olarak kullanılmaktadır.

“Bu kapsamda Ulusal Destekli Gönüllü Geri Dönüş Mekanizması’nın temellerini oluşturmak amacıyla 24 Aralık 2019 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda ek düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeyle birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ülkesine/üçüncü ülkeye gönüllü olarak çıkış yapmak isteyen düzensiz göçmenlere, insan ticareti mağdurlarına ve uluslararası koruma başvuru sürecindeki yabancılara ‘Gönüllü Geri Dönüş Yönetmeliği’ ile belirlenen destekler sağlanabilecektir.”

Gönüllü geri dönüş mekanizması ile “düzensiz göçmenlerin geri dönüşleri gönüllülük temelinde gerçekleştirilecek olup geri gönderme merkezlerinde kalış sürelerinin kısılacağı, idare ile yabancı arasındaki uyuşmazlıklardan kaynaklanan idari davaların ortadan kalkacağı ve geri dönüş işlemlerine ilişkin idare üzerindeki maddi yükün azalacağı öngörülmektedir.”²⁹⁵

Türkiye’den **gönüllü olarak ülkesine geri dönen** ya da yasal çerçeve içerisinde geri gönderilen yabancı uyrukluların sayısı resmi istatistiklerde yer almamakla beraber yetkililerin zaman zaman yaptıkları açıklamalarda verilen bilgilerden elde edilmiştir.

2021 yılının ilk ayında konuya dair veri bulunmamakla beraber **4 Aralık 2020**’de İsmail Çatakli tarafından yapılan aylık basın toplantısında **2016**’dan beri Suriye’ye gönüllü geri dönenlerin sayısının **419.040** kişi²⁹⁶, **4 Şubat 2022** tarihinde yapılan açıklamada ise **484.400** olduğu beyan edilmiştir²⁹⁷. Buna göre yaklaşık **15 aylık** bir süreçte **65.360** kişinin Suriye’ye döndüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sadece 2021 yılı içerisinde **50.000 - 60.000** arasında Suriyelinin ülkesine döndüğü tahmin edilmektedir. Bu sayılar ise aylık ortalama **4000 - 5000** civarında Suriyelinin ülkesine gönüllü olarak geri döndüğüne işaret etmektedir.

İçişleri Bakanı Yardımcısı İsmail Çatakli ülkesine dönen Suriyelilerin büyük çoğunluğunun ise “Türkiye’nin operasyon yaparak güvenliğini sağladığı, normalleştirdiği bölgelere olan dönüşler” olduğunu ifade etmiştir.²⁹⁸

295 GİB, “Türkiye’nin Düzensiz Göçle Mücadelesi”.

296 Independent Türkçe, “İçişleri Bakanlığı, ülkesine dönen Suriyeli sayısını açıkladı” (4 Aralık 2020), Erişim 25 Nisan 2022.

297 İhlas Haber Ajansı, “İçişleri Bakanlığı Sözcüsü Çatakli: ‘Ülkesine geri dönen Suriyeli sayısı: 484 bin 400, bugün itibarıyla ülkemizde kayıt altına alınan Suriyeli sayısı: 3 milyon 739 bin 859 kişidir’” (4 Şubat 2022), Erişim 20 Nisan 2022.

298 Kemal Karadağ, “İçişleri Bakan Yardımcısı İsmail Çatakli: Afrika’da vize verilen bütün ülkelerde parmak izi alınmasına başlıyoruz”,

Tablo 5.10. Ülkesine dönen Suriyelilerin yıllara ve aylara göre dağılımı, 2016-2022

	2016'dan İtibaren Ülkesine Geri Dönen Suriyeli Sayısı
4 Aralık 2020 ²⁹⁹	419 040
2021	
Ocak 2021	-
Şubat 2021	-
Mart 2021	-
Nisan (06.04.2021) ³⁰⁰	431 780
Mayıs 2021	-
Haziran (05.06.2021) ³⁰¹	441 571
Temmuz (03.07.2021) ³⁰²	448 649
Ağustos 2021	-
Eylül (15.09.2021) ³⁰³	462 026
Ekim (12.10.2021) ³⁰⁴	-
Kasım (03.11.2021) ³⁰⁵	469 170
Aralık 2021	-
2022	
Ocak 2022	-
Şubat (04.02.2022) ³⁰⁶	484 400
Aralık 2020- Şubat 2022 tarihleri arasında (Yaklaşık 15 ay)	65.360

Anadolu Ajansı (24 Şubat 2022), Erişim 24 Nisan 2022.

299 Independent Türkçe, "İçişleri Bakanlığı, ülkesine dönen Suriyeli sayısını açıkladı".

300 Orhan Onur Gemici, "Martta düzenlenen iç güvenlik operasyonlarında 86 terörist etkisiz hale getirildi", Anadolu Ajansı (6 Nisan 2021), Erişim 24 Nisan 2022.

301 T24, "Türkiye'deki Suriyeliler hakkında güncel bilgiler neler?" (26 Ağustos 2021), Erişim 24 Nisan 2022.

302 Burcu Çalık-Göçümlü, "İçişleri Bakan Yardımcısı Çataklı: Haziranda 92 terörist etkisiz hale getirildi", Anadolu Ajansı (3 Eylül 2021), Erişim 24 Nisan 2022.

303 Gemici & Budak, "İçişleri Bakanı Soylu: (Afganistan'dan yeni göç hareketi) Taliban ekseninde yeni bir gelişme gibi lanse ediliyor".

304 Milliyet, "174 bin Suriyeli Türk vatandaşı oldu" (12 Ekim 2021), Erişim 24 Nisan 2022.

305 Berna Akkaya, "Son dakika! Ülkesine dönen Suriyeli sayısı 469 bin 170'e ulaştı" (3 Kasım 2021), Erişim 24 Nisan 2022.

306 İhlas Haber Ajansı, "İçişleri Bakanlığı Sözcüsü Çataklı: 'Ülkesine geri dönen Suriyeli sayısı: 484 bin 400, bugün itibarıyla ülkemizde kayıt altına alınan Suriyeli sayısı: 3 milyon 739 bin 859 kişidir'".

KAYNAKLAR

Akademik Kaynaklar

Atasoy, Emin. "Filipinler Cumhuriyeti'nin Turizm Başkenti: Boracay Adası". *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 5/6 (Aralık 2020), 68-80. <https://dergi-park.org.tr/tr/pub/ijhar/issue/58060/776090>.

Çiçekli, Bülent. "Yabancı Unsurlu Boşanma Davalarında Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi", *Türkiye Barolar Birliği (TBB) Dergisi*. 56 (Ocak 2005), 239-259.

Esenkal-Çözeli, Füsün vd. "Uluslararası Turizm Anlaşmalarının Dayandığı Uluslararası Temel Belgeler (Sözleşmeler)", *15. Geleneksel Turizm Sempozyumu 2016 Bildiriler Kitabı*, ed. Doç. Dr. Murat DOĞDUBAY, 563-581. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi, 1. Baskı, 2016.

Perruchoud, Richard (ed.) & Redpath-Cross, Jilyanne (ed.). Göç Terimleri Sözlüğü. PDF: BM Göç Kuruluşu (IOM), 2. Baskı, 2013. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf.

Süleymanlı, Cavid. "Türkiye'de Yabancıların Konut Edinimi ile Döviz Kuru Arasındaki İlişki: Eşbütünleşme Analizi (2013-2019)". *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3/2 (Aralık 2019). 117-136. <https://doi.org/10.33399/biibfad.595840>.

Şemşit, Sühal. "Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25/1 (Nisan 2018), 281. <https://doi.org/10.18657/yonveek.407308>.

Mevzuat

Deniz Turizmi Yönetmeliği, *Resmi Gazete* 27298 (24 Temmuz 2009), Erişim 25 Mayıs 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.200915212.pdf>.

Evlenme Yönetmeliği, *Resmi Gazete* 18921 (7 Kasım 1985), Erişim 2 Mart 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.200915212.pdf>.

Geçici Koruma Yönetmeliği, *Resmi Gazete* 29153 (22 Ekim 2014). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>

Hizmet İhracatının Tanımlanması, Sınıflandırılması ve Desteklenmesi Hakkında Karar (Karar Sayısı: 5448), *Resmi Gazete* 31816 (20 Nisan 2022), Erişim 18 Mart 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/20.5.5448.pdf>.

İK, İskan Kanunu (Kanun Numarası: 5543), *Resmi Gazete* 26301 (26 Eylül 2006), Erişim 22 Temmuz 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5543.pdf>.

KDVK, Katma Değer Vergisi Kanunu (Kanun Numarası: 3065), *Resmi Gazete* 18563 (25 Ekim 1984), Erişim 18 Mart 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3065.pdf>.

MÖHUK, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (Kanun Numarası: 5718), *Resmi Gazete* 26728 (12 Aralık 2007), Erişim 2 Mart 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5718.pdf>.

Tapu Kanunu ve Kadastro Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (Kanun Numarası: 6302), *Resmi Gazete* 28296 (18 Mayıs 2012), Erişim 18 Mart 2022, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120518-1..htm>.

TK, Tapu Kanunu (Kanun Numarası: 2644), *Resmi Gazete* 2892 (22 Aralık 1934), Erişim 18 Mart 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2644.pdf>.

TTK, Turizmi Teşvik Kanunu (Kanun Numarası: 2634), *Resmi Gazete* 17635 (16 Mart 1982), Erişim 25 Mart 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2634.pdf>.

Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, *Resmi Gazete* 27544 (6 Nisan 2010), Erişim 18 Haziran 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2010139.pdf>.

TVK, Türk Vatandaşlığı Kanunu (Kanun Numarası: 5901), *Resmi Gazete* 27256 (12 Haziran 2009), Erişim 18 Haziran 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf>.

ÜİK, Uluslararası İşgücü Kanunu (Kanun Numarası: 6735), *Resmi Gazete* 29800 (13 Ağustos 2016), Erişim 6 Mart 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6735.pdf>.

Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği, *Resmi Gazete* 31738 (2 Şubat 2022), Erişim 6 Mart 2022, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/02/20220202-8.htm>.

YUKK, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Kanun Numarası: 6458), *Resmi Gazete* 28615 (11 Nisan 2013), Erişim 26 Mayıs 2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf>.

Haber Siteleri

Açıl, Serdar. “Çatakli: 2020’de sınırda girişi engellenen yabancı sayısı 505 bin 375, bu yıl şu ana kadar 307 bin 850’dir”, *Anadolu Ajansı* (6 Eylül 2021) Erişim 12 Ocak 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/catakli-2020de-sinirda-girisi-engellenen-yabanci-sayisi-505-bin-375-bu-yil-su-ana-kadar-307-bin-850dir/2356636>.

AJMC, A Timeline of COVID-19 Developments in 2020 (2020’deki COVID-19 Gelişmelerinin Bir Zaman Çizelgesi) (2 Ocak 2021), Erişim 23 Temmuz 2022, <https://www.ajmc.com/view/a-timeline-of-covid19-developments-in-2020>.

Akkaya, Berna. “Son dakika! Ülkesine dönen Suriyeli sayısı 469 bin 170’e ulaştı” (3 Kasım 2021). Erişim 24 Nisan 2022. <https://www.tgrthaber.com.tr/politika/ulkesine-donen-suriyeli-sayisi-belli-oldu-2800385>

Boztepe, Muhammed. “İçişleri Bakanı Soylu: 2021’de 253 bin 299 kişinin ülkemize yasa dışı yollarla girişi sınırlarımızda engellenmiştir”, *Anadolu Ajansı* (4 Ağustos 2021), Erişim 12 Ocak 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakani-soylu-2021de-253-bin-299-kisinin-ulkemize-yasa-disi-yollarla-girisi-sinirlarimizda-engellenmistir/2323848>.

CNN Türk, “174 Bin Suriyeli Türk Vatandaşı Oldu” (12 Ekim 2021), Erişim 22 Temmuz 2022, <https://www.cnntrk.com/turkiye/174-bin-suriyeli-turk-vatandasi-oldu>.

Çalık-Göçümlü, Burcu. “İçişleri Bakan Yardımcısı Çatakli: Haziranda 92 terörist etkisiz hale getirildi”, *Anadolu Ajansı* (3 Eylül 2021), Erişim 24 Nisan 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakan-yardimcisi-catakli-haziranda-92-terorist-etkisiz-hale-getirildi/2293349>

Çetin, Ömer. “Bakan Soylu: 193 bin 293 Suriyeli Türk vatandaşı oldu”. *Sabah* (17 Şubat 2022). Erişim 22 Temmuz 2022. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/02/17/bakan-soylu-193-bin-293-suriyeli-turk-vatandasi-oldu>.

Doğan, Erkan. “Ülkemizdeki Uluslararası Öğrenci Sayısı, 198 Ülkeden 255 Bine Ulaştırmıştır”, *Bilim ve Sağlık Haber Ajansı* (6 Mayıs 2022). Erişim 27 Mayıs 2022. <https://www.bsha.com.tr/ulkemizdeki-uluslararasi-ogrenci-sayisi-198-ulkeden-255-bine-ulasmistir/#:~:text=Y%C3%96K%20Ba%C5%9Fkan%C4%B1%20Erol%20%C3%96ZVAR%2C%20uluslararası%C4%B1,255%20bine%20ula%C5%9Fm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r%E2%80%9D%20a%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1n%C4%B1%20yapt%C4%B1>.

En Son Haber, “Süleyman Soylu: Yakalanan Afganların yüzde 71’i gönderildi” (15 Eylül 2021). Erişim 17 Nisan 2022. <https://www.ensonhaber.com/gundem/suleyman-soylu-yakalanan-afganlarin-yuzde-71-i-geri-gonderildi>

Ercan Gürses ile Ankara Gündemi, “Bakan Soylu, ‘Sessiz İstila Soros Oyunu’ Dedi Meydan Okudu: 15 Temmuz’da Yarım Kalan İş Bitireceğiz”. *TGRT Haber* (05 Mayıs 2022). Erişim 27 Mayıs 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=uhqpS93IJKg>

Euronews, “Türkiye’de koronavirüs önlemleri: 1 Temmuz’da hangi kısıtlamalar kalkıyor?” (28 Haziran 2021). Erişim 23 Temmuz 2022. <https://tr.euronews.com/2021/06/28/icisleri-bakanl-g-n-n-3-etap-normallesme-genelgesinde-neler-var>.

Gemici, Orhan Onur & Budak, Cemil Murat. “İçişleri Bakanı Soylu: (Afganistan’dan yeni göç hareketi) Taliban ekseninde yeni bir gelişme gibi lanse ediliyor”. *Anadolu Ajansı* (15 Eylül 2021). Erişim 12 Ocak 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakani-soylu-afganistandan-yeni-goc-hareketi-taliban-ekseninde-yeni-bir-gelisme-gibi-lanse-ediliyor/2365540>

Gemici, Orhan Onur. “Martta düzenlenen iç güvenlik operasyonlarında 86 terörist etkisiz hale getirildi”. *Anadolu Ajansı* (6 Nisan 2021). Erişim 24 Nisan 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/martta-duzenlenen-ic-guvenlik-operasyonlarında-86-terorist-etkisiz-hale-getirildi/2199336>

Haberler.com, “Türkiye’de 3 milyon 700 bin civarında olmak üzere geçici koruma statüsünde Suriyeli var” (17 Şubat 2022). Erişim 17 Nisan 2022. <https://www.haberler.com/guncel/bakan-soylu-2021-yili-sonuna-kadar-toplam-istisnai-14740703-haberi/>

Independent Türkçe, “İçişleri Bakanlığı, ülkesine dönen Suriyeli sayısını açıkladı” (4 Aralık 2020). Erişim 25 Nisan 2022. <https://www.indyturk.com/node/281446/haber/i%CC%87%C3%A7i%C5%9Fleri-bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-%C3%BCIkesine-d%C3%B6nen-suriyeli-say%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1-a-%C3%A7%C4%B1klad%C4%B1>

İhlas Haber Ajansı, “İçişleri Bakanlığı Sözcüsü Çatakli: ‘Ülkesine geri dönen Suriyeli sayısı: 484 bin 400, bugün itibarıyla ülkemizde kayıt altına alınan Suriyeli sayısı: 3 milyon 739 bin 859 kişidir’ (4 Şubat 2022). Erişim 20 Nisan 2022. <https://www.ihha.com.tr/ankara-haberleri/icisleri-bakanligi-sozcusu-catakli-ulkesine-geri-donen-suriyeli-sayisi-484-bin-400-bugun-itibariyle-ulkemizde-kayit-altina-alinan-suriyeli-sayisi-3-milyon-739-bin-859-kisidir-3495911/>

Kaptan, Ayyıldız Huri, “Türkiye’de ilk koronavirüs vakasının tespit edilmesinin üzerinden tam bir yıl geçti”, *Kırım Haber Ajansı* (11 Mart 2021). Erişim 23 Temmuz 2022. <https://qha.com.tr/haberler/turkiye-de-ilk-koronavirus-vakasinin-tespit-edilmesi-nin-uzerinden-tam-bir-yil-gecti/308630/>.

Karadağ, Kemal vd., “İçişleri Bakanı Soylu: 2014’te 5 bin 558 kişinin katıldığı terör örgütüne bugün 48 katılım vardır”, *Anadolu Ajansı* (22 Kasım 2021). Erişim 12 Ocak 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/icisleri-bakani-soylu-2014te-5-bin-558-kisinin-katildigi-teror-orgutune-bugun-48-katilim-varidir/2427184>

Karadağ, Kemal. “İçişleri Bakan Yardımcısı İsmail Çataklı: Afrika’da vize verilen bütün ülkelerde parmak izi alınmasına başlıyoruz”, *Anadolu Ajansı* (24 Şubat 2022). Erişim 24 Nisan 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakan-yardimcisi-catakli-afrikada-vize-verilen-butun-ulkelerde-parmak-izi-alinmasina-basliyoruz/2512184>

Karakaş, İsmet. “İçişleri Bakanı Soylu: Girilemeyen ne kadar bölge varsa bunların her birine girdik ve operasyon yaptık”, *Anadolu Ajansı* (11 Ekim 2021). Erişim 17 Nisan 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakani-soylu-girilemeyen-ne-kadar-bolge-varsa-bunlari-her-birine-girdik-ve-operasyon-yaptik/2388817>

Net Bakış, Çataklı, Suriyelilerin Durumu ve Düzensiz Göçle Mücadeleyi Anlattı, *TvNet* (23 Mayıs 2022). Erişim 27 Mayıs 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=ZidYTHQJ2vM>.

Milliyet, “150 bin Suriyeliye vatandaşlık verildi” (9 Mayıs 2021). Erişim 22 Temmuz 2022. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/150-bin-suriyeliye-vatandaslik-verildi-6501330>.

Milliyet, “174 bin Suriyeli Türk vatandaşı oldu” (12 Ekim 2021), Erişim 24 Nisan 2022. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/174-bin-suriyeli-turk-vatandasi-oldu-6617273>

Milliyet, “Bakan Soylu: 19 bin 336 Suriyeli’nin asayiş sorunları sebebiyle ülkeden çıkışı sağlandı” (13 Nisan 2022). Erişim 17 Nisan 2022. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bakan-soylu-19-bin-336-suriyelinin-asayis-sorunlari-sebebiyle-ulkeden-cikisi-saglandi-6737243>

Öz, Mert. “Kaç Suriyeli Türk vatandaşı yapıldı?”. *Sözcü* (28 Ağustos 2021). Erişim 22 Temmuz 2022. <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/kac-suriyeli-turk-vatandasi-yapildi-6618302/>.

Sözcü, “Suriyeli Öğrenciler, YÖBİS Takibinde!” (17 Kasım 2014). Erişim 24 Mayıs 2022. <https://www.sozcu.com.tr/egitim/suriyeli-ogrenciler-yobis-takibinde.html>.

T24, “Türkiye’deki Suriyeliler hakkında güncel bilgiler neler?” (26 Ağustos 2021), Erişim 24 Nisan 2022. <https://t24.com.tr/haber/turkiye-deki-suriyeliler-hakkinda-guncel-bilgiler-neler,974594>

Uslu, Sinan. “İçişleri Bakanlığı, Meclis’te ‘Ege’de sığınmacılara Yunan zulmünü’ anlattı”, *Anadolu Ajansı* (2 Aralık 2021), Erişim 17 Nisan 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakanligi-mecliste-egede-siginmacilari-yunan-zulmunu-anlatt/2436820>

Uslu, Ahmet Sertan. “Türkiye’nin ‘geri gönderme merkezleri’ kapasitesi 20 bine çıkacak”. *Anadolu Ajansı* (17 Nisan 2022). Erişim 17 Nisan 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyenin-geri-gonderme-merkezleri-kapasitesi-20-bine-cikacak/2565766#:~:text=D%C3%BCzensiz%20g%C3%B6%C3%A7le%20m%C3%BCcadele%20kapsam%C4%B1nda%202016,256%20oldu.%22%20bilgisi%20payla%C5%9F%C4%B1ld%C4%B1>

Dijital Kaynaklar

ÇSGB, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü, “Yabancıların Çalışma İzinleri, 2020”. Erişim 05 Mart 2022. <https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/>.

GİB, Göç İdaresi Başkanlığı, *2016 Yılı İdare Faaliyet Raporu*. Ankara: Göç İdaresi Başkanlığı, 2017, Erişim 1 Ocak 2022. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/Stratejik-Yonetim/Faaliyet-Raporlari/2016-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf>

GİB, Göç İdaresi Başkanlığı, *2016 Türkiye Göç Raporu*. Ankara: Göç İdaresi Başkanlığı, 1. Baskı, 2017, Erişim 10 Aralık 2021, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf.

GİB, Göç İdaresi Başkanlığı, “Düzensiz Göç”, Erişim 25 Eylül 2021 /30 Aralık 2021 /06 Ocak 2022, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>.

GİB, Göç İdaresi Başkanlığı. “Giriş-Çıkış”. Erişim 22 Mayıs 2022. <https://www.goc.gov.tr/giris-cikis>.

GİB, Göç İdaresi Başkanlığı. “İkamet İzinleri”. Erişim 1 Ocak 2022. <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>.

GİB, Göç İdaresi Başkanlığı, “İnsan Ticaretiyle Mücadele”, Erişim 27 Ocak 2022 <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-ile-mucadele-istatistik>

GİB, Göç İdaresi Başkanlığı, “Türkiye’nin Düzensiz Göçle Mücadelesi” Erişim 17 Nisan 2022. <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi>

GİB, Göç İdaresi Başkanlığı, “Türkiye’de Geçici Koruma” Erişim 6 Ocak 2021 /30 Aralık 2021 /1 Ocak 2022, <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma>

GİB, Göç İdaresi Başkanlığı, *Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele, 2020 Yıllık Raporu*, Ankara: Göç İdaresi Başkanlığı Yayınları, 2020, <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-in-san-ticaretiyle-mucadele-yillik-raporlari>

GİB, Göç İdaresi Başkanlığı, “Uluslararası Koruma”, Erişim 06 Ocak 2022 /1 Nisan 2022, <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>.

Göçmenler, Güzin vd. *HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu 2021*. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. <http://hbogm.meb.gov.tr/www/izleme-degerlendirme-raporlari/kategori/104>.

IOM, BM Göç Kuruluşu. “Key Migration Terms (Anahtar Göç Kavramları)”, Erişim: 12.12.2021. www.iom.int/key-migration-terms.

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, “Göç ve Acil Durumlarda Eğitim”. Erişim 8 Ocak 2022. <https://hbogm.meb.gov.tr/>.

JGK, Jandarma Genel Komutanlığı, “Asayiş İstatistikleri”. Erişim 15 Mart 2022. <https://www.jandarma.gov.tr/2021-yili-verileri>.

JGK, Jandarma Genel Komutanlığı, “Veriler”. Erişim 15 Mart 2022. <https://www.jandarma.gov.tr/veriler>.

KTB, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. “2021 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri”, Erişim 26 Mayıs 2022. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249702/sinir-istatistikleri.html>.

SG, Sahil Güvenlik Komutanlığı, “Düzensiz Göç İstatistikleri”, Erişim 15 Mart 2022. <https://www.sg.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikleri>

SG, Sahil Güvenlik Komutanlığı, “Güncel Faaliyetler”. <https://www.sg.gov.tr/guncel-faaliyetler>

Study in Turkey, “Higher Education by Numbers (Rakamlarla Yüksek Öğrenim)”, Erişim 27 Mayıs 2022, <https://www.studyinturkey.gov.tr/StudyinTurkey/PartStatistic>.

TB, Ticaret Bakanlığı, “Kaçakçılıkla Mücadele Verileri”, Erişim 20 Mart 2022. www.ticaret.gov.tr/istatistikler/bakanlik-istatistikleri/gumruk-istatistikleri/Kaçakçılıkla-Mücadele-Verileri.

TSK, Türk Silahlı Kuvvetler, “Günlük Faaliyetler” <https://www.tsk.tr/Home/GunlukFaaliyetler/5>.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. “Göçmen Kayıt Sistemi (GöçNet)”. Erişim 26 Mayıs 2022. <https://www.resmiistatistik.gov.tr/detail/subject/goc-kayit-sistemi/>.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. “Vatandaşlık Ülkesine Göre Yabancı Nüfus”. Erişim 26 Mayıs 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500>.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. “İllere Göre Yabancılar Yapılan Konut Satışı, 2013-2022”. Erişim 18 Mart 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Aralik-2021-45672#:~:text=Yabanc%C4%B1lara%20yap%C4%B1lan%20konut%20sat%C4%B1%C5%9Flar%C4%B1%202021,konut%20sat%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20ile%20%C4%B0stanbul%20ald%C4%B1>

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. “Ülke Uyruklarına Göre Yabancılar Yapılan Konut Satışı, 2015-2022”. Erişim 18 Mart 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Aralik-2021-45672#:~:text=Yabanc%C4%B1lara%20yap%C4%B1lan%20konut%20sat%C4%B1%C5%9Flar%C4%B1%202021,konut%20sat%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20ile%20%C4%B0stanbul%20ald%C4%B1>

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. “Yabancılar Yapılan Konut Satışı, 2013-2022”. Erişim 18 Mart 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Aralik-2021-45672#:~:text=Yabanc%C4%B1lara%20yap%C4%B1lan%20konut%20sat%C4%B1%C5%9Flar%C4%B1%202021,konut%20sat%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20ile%20%C4%B0stanbul%20ald%C4%B1>

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. “Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2021”. Erişim 02 Mart 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568#:~:text=Toplam%20evlenmeler%20i%C3%A7inde%20yabanc%C4%B1%20ki%C5%9Filer,4%2C2'sini%20olu%C5%9Fturdu>

UAB, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, “COVID-19 Tedbirleri Kapsamında 27 Mart Tarihli Uçuş Kısıtlamaları Hakkında”. Erişim 23 Temmuz 2022. <https://web.shgm.gov.tr/tr/genel-duyurular/6344-covid-19-tedbirleri-kapsaminda-27-mart-tarihli-ucus-kisitlamalari-hakkinda>

UNHCR, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. “Güncel Faaliyetler Şubat-Mart 2021”. Erişim 1 Şubat 2022. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/05/UNHCR-Turkey-Operational-Update-February-March-2021-TRKF.pdf>

UNHCR, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. “Güncel Faaliyetler Nisan 2021”. Erişim 1 Şubat 2022. https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/06/UNHCR-Turkey-Operational-Update-April-2021-Final_TR2.pdf

UNHCR, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. “Güncel Faaliyetler Mayıs 2021”. Erişim 01 Şubat 2022, <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/07/UNHCR-Turkey-Operational-Update-May-2021-TR-F.pdf>

UNHCR, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. “Güncel Faaliyetler Haziran 2021”. Erişim 01 Şubat 2022. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/07/UNHCR-Turkey-Operational-Update-June-2021-TRF.pdf>

UNHCR, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. “Güncel Faaliyetler Temmuz-Ağustos 2021”. Erişim 01 Şubat 2022. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/09/UNHCR-Turkey-Operational-Update-July-August-2021-TR.pdf>

UNHCR, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, “Türkiye Bilgi Notu”. Erişim 1 Nisan 2022. https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/Bi-annual-fact-sheet-2022-02-Turkey-ENG-Final-210322_TR_PL.pdf.

UNHCR, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. “Türkiye Bilgi Notu Eylül 2021”. Erişim: 1 Şubat 2022, https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/10/Bi-annual-fact-sheet-2021-09-Turkey-F-TR_rev.pdf.

UNHCR, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. “Türkiye Bilgi Notu Ekim 2021”. Erişim: 1 Şubat 2022. https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/12/UNHCR-Turkey-Operational-Update-October-2021_TR.pdf.

UNHCR, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. “Türkiye Bilgi Notu Kasım-Aralık 2021”. Erişim: 1 Şubat 2022. https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/01/UNHCR-Turkey-Operational-Update-NovDec-2021_f_TR.pdf.

UNHCR, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, “Türkiye’de Geçici Koruma”. Erişim 25 Nisan 2022. <https://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-syrians/temporary-protection-in-turkey/>

UNHCR, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. “Operational Update, January 2021”. Erişim 1 Şubat 2022. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/02/UNHCR-Turkey-Operational-Update-January-2021.pdf>

YÖK, Yükseköğretim Kurulu Uluslararası İlişkiler Daire Başkanlığı, “Study in Turkey”. Erişim 22 Temmuz 2022. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/en/international-students/study-in-turkey>

YÖK, Yükseköğretim Kurulu. *Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi (2018-2022)*, 2017, Erişim 27 Mayıs 2022. https://www.yok.gov.tr/Documents/AnaSayfa/Yuksekogretimde_Uluslararasılasma_Strateji_Belgesi_2018_2022.pdf.

YÖK, Yükseköğretim Kurulu. “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi”. Erişim 26 Mayıs 2022. <https://istatistik.yok.gov.tr/>.

